MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS MOKYKLOS
PRIVATINĖS TEISĖS INSTITUTAS

ODETA MACEIKONIENĖ
MEDIACIJOS STUDIJŲ PROGRAMA

MEDIACIJOS PROCESO METU PASIEKTŲ SUSITARIMŲ ĮFORMINIMO IR VYKDYMO PROBLEMOS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė –
Prof. Dr. Agnė Tvaronavičienė

Vilnius, 2021 m.

TURINYS

ĮVADAS 3
I. BENDRIEJI SUSITARIMŲ ĮFORMINIMO IR VYKDYMO ASPEKTAI UŽTIKRINANT TEISINGUMO ĮGYVENDINIMĄ 8
1.1. Sutarties samprata, forma ir galiojimo sąlygos 8
1.1.1. Bendrieji sutarčių teisės aspektai 8
1.1.2. Taikos sutarties teisiniai aspektai 13
1.2. Taikyto ginčų sprendimo būdo ir jo rezultato įforminimo reikšmė vykdymui 20
1.3. Vykdymo procesas ir jo vieta teisės sistemoje 27
II. MEDIACIJOS PROCESE PASIEKTŲ SUSITARIMŲ ĮFORMINIMAS 34
2.1. Mediacijos procese pasiektą susitarimą įforminantys subjektai ir jo forma 34
2.2. Mediacijos proceso metu pasiekto susitarimo tvirtinimas 42
III. MEDIACIJOS PROCESO METU PASIEKTŲ SUSITARIMŲ VYKDYMAS 52
3.1. Mediacijos metu sudarytų susitarimų vykdymo teisinis reguliavimas 52
3.2. Mediacijos metu sudarytų susitarimų vykdymo modeliai 56
3.3. Mediacijos susitarimų su tarptautiniu elementu vykdymo ypatumai 64
IŠVADOS 69
PASIŪLYMAI 71
LITERATŪROS SĄRAŠAS 73
ANOTACIJA 85
ANNOTATION 86
SANTRAUKA 87
SUMMARY 88
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ 89

ĮVADAS

Tyrimo problema ir aktualumas

Mediacija jau keletą dešimtmečių visame pasaulyje sparčiai populiarėjantis alternatyvus ginčų sprendimo būdas, kuris dėl savanoriškumo, konfidencialumo, neformalumo, ekonomiškumo ir įsigilinimo į tikruosius šalių interesus bei poreikius tampa atsvara tradiciniam teismo procesui. Lietuvos teisinėje sistemoje šis institutas plačiau pradėtas taikyti praėjusio dešimtmečio pradžioje įsigaliojus Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymui[1]. Lyginant su užsienio valstybėmis mūsų teisinėje sistemoje mediacijos taikymo praktika kur kas mažiau išplėtota ir daugiausia siejama su civiliniais teisiniai santykiais. Per pastarąjį dešimtmetį Lietuvoje susidomėjimas mediacija žymiai išaugo, tiek dėl teisinio reguliavimo plėtros, tiek ir dėl visuomenės švietimo bei įvairių projektų įgyvendinimo. Didėjantį mediacijos instituto populiarumą rodo teisminės mediacijos statistika, kurios duomenimis 2015 metais buvo inicijuoti 123 teisminės mediacijos procesai, iš kurių 39 baigti šalims pasirašius taikos sutartį, 2016 metais šis skaičius išaugo dvigubai iki 313 (iš jų 114 pabaigta taikos sutartimis), 2017 metais – 540 procesai (iš jų 230 pabaigta taikos sutartimi), 2018 metais – 452 procesai (iš jų 218 taikos sutarčių), 2019 metais šis skaičius lyginant su 2018 metais išaugo beveik trečdaliu iki 533 procesų iš kurių beveik pusė – 248 pabaigti pasirašius taikos sutartį, 2020 metais – 390 procesai (iš jų 161 pabaigta taikos sutartimi)[2]. Pirmųjų privalomosios mediacijos metų rezultatai – 2751 procesai, iš kurių apie 37 proc., t.y. 1045, baigti taikiais susitarimais[3]. Atkreiptinas dėmesys, jog, dėja, nėra aiškus per šį laikotarpį įvykusių privačių mediacijų skaičius, kadangi tokia statistika Lietuvoje nekaupiama. Teisingumo ministerijos prognozėmis per artimiausius dvejus metus mediacijų skaičius Lietuvoje turėtų išaugti iki daugiau nei šešių tūkstančių[4]. Tokiam sparčiam populiarėjimui įtakos turi plėtojamas šio instituto teisinis reguliavimas (nuo 2020 m. sausio 1 d. mediacija pradėta taikyti šeimos ginčuose, kaip įstatymo nustatyta privaloma ikiteisminė ginčo sprendimo tvarka, nuo 2021 m. sausio 1 d. neteisminė savanoriška mediacija galima ir administraciniuose ginčuose) ir besikeičianti visuomenės mąstymo paradigma. Vis dažniau konflikto šalys siekia susitarti taikiai ir išsaugoti gerus tarpusavio santykius tolimesnio tarpusavio bendravimo perspektyvoje. Atsižvelgiant į sparčiai augantį visuomenės susidomėjimą mediacija ir kiekvienais metais

[1] „Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas“, www.lrs.lt, žiūrėta 2021 m. balandžio 4 d., https://e seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.325294?jfwid=-fy7rw8s0s

[2] „Teisminės mediacijos komisijos 2020 m. veiklos ataskaita“, www.teismai.lt, žiūrėta 2021 m. balandžio 4 d., https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2021/03/tmk-ataskaita_2020.pdf

[3] „Metai su mediacija: trečdalis šeimų ginčus išsprendžia taikiai“, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, žiūrėta 2021 m. balandžio 4 d., https://tm.lrv.lt/lt/naujienos/metai-su-mediacija-trecdalis-seimu-gincus-issprendzia-taikiai?fbclid=IwAR2TekAIwl01-TmpXM6U12eE10M3orT5T1AqiN_7Uh5Aet0VvM6gXJRkaok

[4] „Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2019 metų veiklos ataskaita“, www.lrv.lt, žiūrėta 2021 m. balandžio 6 d., https://tm.lrv.lt/uploads/tm/documents/files/TM%202019%20metu%20veiklos%20ataskaita.pdf

didėjantį medijuojamų ginčų skaičių, kyla poreikis kalbėti apie sėkmingų mediacijos procesų tinkamą įforminimą ir veiksmingą vykdymą. Pasiekto susitarimo tinkamas įgyvendinimas yra ne mažiau svarbus nei pastangos jį pasiekti, nes būtent tai atskleidžia instituto efektyvumą ir didina populiarumą. Didesnę mediacijos taikymo patirtį turinčiose užsienio valstybėse vis dažniau keliamas klausimas dėl mediacijos susitarimų vykdymo problemų. Diskusijas šia tema skatina ir 2019 m. rugpjūčio 7 dieną Singapūre pasirašyta konvencija dėl tarptautinių susitarimų, kylančių iš mediacijos vykdymo (toliau – Singapūro mediacijos konvencija)[5]. Akivaizdu, jog siekiant didinti susidomėjimą šiuo alternatyviu ginčų sprendimo būdu ir plėtoti jo taikymo praktiką, būtina užtikrinti sklandų šio proceso metu pasiektų sprendimų įforminimo ir vykdymo mechanizmą ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu lygmeniui. Atsižvelgiant į tai, tampa aišku, jog mediacijos susitarimų įforminimo ir vykdymo problematika yra ypatingai aktualus ir menkai teisės doktrinoje ištyrinėtas objektas. Būtent tai sąlygoja pagrindinį šio tyrimo klausimą – **kaip užtikrinti efektyvų mediacijos proceso metu pasiektų sprendimų įforminimą ir vykdymą?**

Tikslas – identifikuoti mediacijos proceso metu pasiektų sprendimų įforminimo ir vykdymo problemas bei pateikti pasiūlymus dėl efektyvaus šių sprendimų įforminimo ir vykdymo.

Uždaviniai:

1. Atskleisti bendruosius sutarčių įforminimo ir vykdymo aspektus, užtikrinančius teisingumo įgyvendinimą;

2. Išanalizuoti mediacijos procese pasiektų susitarimų įforminimo ypatumus ir probleminius klausimus;

3. Ištyrinėti mediacijos procese pasiektų susitarimų vykdymo procesą ir jo metu kylančius iššūkius.

Praktinė darbo reikšmė

Magistro baigiamasis darbas padės išsiaiškinti mediacijos proceso metu pasiektų sprendimų įforminimo ir vykdymo ypatumus bei problemas Šis darbas bus naudingas siekiant tobulinti mediacijos instituto praktinį pritaikomumą ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu lygmeniu. Darbe pateikiama mokslinės literatūros ir nacionalinių bei tarptautinių teisės aktų mediacijos susitarimų įforminimo ir vykdymo klausimais analizė, bei identifikuojamos galimos problemos naudinga informacija įstatymų leidėjui siekiančiam plėtoti ir tobulinti mediacijos instituto teisinį reguliavimą. Šia tema surinkta, išanalizuota ir apibendrinta informacija yra naudinga kiekvienam būsimam ar esamam mediatoriui, bet kuriam subjektui siekiančiam pasinaudoti mediacijos paslaugomis bei jam atstovaujančiam advokatui, taip pat visiems studentams ir mokslininkams tyrinėjantiems mediacijos institutą.

[5] „United Nations Conventionon International Settlement Agreements Resulting from Mediation“, Uncitral, žiūrėta 2021 m. vasario 27 d., https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/singapore_convention_eng.pdf;

Naujumas ir problemos ištyrimo lygis

Mediacijos institutas Lietuvos teisinėje sistemoje yra vis dar besiformuojantis, todėl doktrininė jo analizė nėra gausi. Didžioji dalis mediacijos tema parašytų mokslinių darbų orientuoti į bendruosius klausimus, tokius kaip mediacijos principai, taisyklės, procesas, modeliai, mediatorių vaidmuo, bei mediacijos taikymo galimybes atskirose teisės šakose. Pagrindiniai mediacijos instituto aspektai analizuoti autorių kolektyvo 2013 metais išleistame pirmajame Lietuvoje mediacijos vadovėlyje[6]. Mediacijos sampratą, raidą, modelius bei stilius yra analizavęs Tadas Milašius[7].Doc. dr. Natalija Kaminskienė savo darbuose yra rašiusi apie privalomąją ir teisminę mediaciją[8]. Gerda Štaraitė-Barsulienė analizavo mediacijos taikymo galimybes notaro veikloje[9]. Nemaža dalis mokslinių darbų šia tematika orientuoti ir į mediacijos taikymą administracinėje[10] bei baudžiamojoje justicijoje[11].Žvelgiant į mediacijos instituto mokslinės analizės tendencijas pastebėtina, jog trūksta specializuotų mokslinių darbų apie atskiras mediacijos proceso stadijas. Šiuo metu Lietuvos teisės doktrinoje nėra nei vieno specializuoto mokslinio darbo apie mediacijos susitarimus ir probleminius jų įforminimo bei vykdymo aspektus. Dr. Eglės Atutienės 2020 metų disertacijoje „Verslo ginčų mediacija: teoriniai pagrindai ir taikymo ypatumai“ trumpai aptariama mediacijos būdu pasiektų taikių susitarimų vykdymo problematika. Šia tema aktuali Doc.dr Vigitos Vėbraitės daktaro disertacija „Šalių susitaikymas civiliniame procese“[12] ir Miglės Žukauskaitės-Tatorės 2019 metais parašytas mokslinis straipsnis „Tarptautinių mediacijos metu pasiektų susitarimų priverstinis vykdymas“[13], tačiau jis orientuotas tik į mediacijos susitarimų tarptautinio vykdymo problematiką. Užsienio literatūroje šios temos analizė kur kas gausesnė, ši sritis analizuota tokių autorių kaip E. Sussman[14], A. KC koo[15], F. Steffek[16], T. Schnabel[17], M.B. Trevor[18] darbuose. Pastebėtina, kad

[6] Natalija Kaminskienė ir kt., *Mediacija:Vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013;

[7] Tadas Milašius. „Mediacija kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas“. *Teisė* 63 (2007): 43-58. https://arbitrazoteismas.lt/wp-content/uploads/2014/08/1-Mediacija-kaip-alternatyvus-gin-sprendimo-b-das.pdf;

[8] Natalija Kaminskienė, „Teisminė mediacija Lietuvoje. QuoVadis?“. *Socialinis darbas* 9(1) (2009): 54-63. https://www.arbitrazoteismas.lt/wp-content/uploads/2014/08/6-Teismin-mediacija-Lietuvoje.-Quo-vadis.pdf;
Natalija Kaminskienė, „Privaloma mediacija: galimybės ir iššūkiai“. *Jurisprudencija* 20(2) (2013): 683-705. https://doi.org/10.13165/JUR-13-20-2-17;

[9] Gerda Štaraitė-Barsulienė, „Mediacijos taikymo galimybės notaro veikloje“. *Socialinių mokslų studijos* 4(1) (2012): 233-250. https://www.mruni.eu/upload/iblock/b5a/16_Barsuliene.pdf;

[10] Ugnius Trumpulis, „Teorinės ir praktinės mediacijos taikymo prielaidos sprendžiant administracinius ginčus Lietuvoje“. *Jurisprudencija* 19(4) (2012): 1423-1437. https://www.mruni.eu/upload/iblock/bc3/011_trumpulis.pdf;

[11] Mantas Liesis ir Michailovič, Ilona. „Mediacija Lietuvos baudžiamojoje ir administracinių nusižengimų justicijoje teisiminėje bylos nagrinėjimo stadijoje“. *Kriminologijos studijos* 5 (2017): 91-114. https://doi.org/10.15388/CrimLithuan.2017.5.11734.

[12]Vigita Vėbraitė, „Šalių susitaikymas civiliniame procese“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2009), http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1939029/datastreams/MAIN/content

[13] Miglė Žukauskaitė-Tatorė, „Enforcement of mediated settlement agreements“. *Teisė* 111 (2019):205-217. https://doi.org/10.15388/Teise.2019.111.12;

[14]EdnaSussman, „The Final Step:Issues In Enforcing the Mediation Settlement Agreements“. www.sussmanadr.com. 2020 balandžio 7 d. https://sussmanadr.com/docs/Enforcement_Fordham_82008.pdf;

mokslinę šios temos analizę paskatino praėjusiais metais pasirašyta Singapūro mediacijos konvencija. Taigi, esama mokslinė literatūra mediacijos sprendimų įforminimo ir vykdymo problematikos tematika nėra gausi, todėl kyla poreikis išanalizuoti mediacijos susitarimų įforminimo ir vykdymo sritį bei praktines jos problemas.

Metodologija

Siekiant įgyvendinti išsikeltą tikslą ir uždavinius, išspręsti suformuotą problemą bei pateikti išvadas ir pasiūlymus, šiame magistro baigiamajame darbe buvo naudojami mokslinės literatūros ir dokumentų analizės, loginis, lyginamasis, apibendrinamasis metodai. Mokslinės literatūros analizės metodas buvo naudojamas analizuojant įvairius mokslo darbus susijusius su bendraisiais sprendimų vykdymo aspektais, mediacijos proceso pabaiga, mediacijos šalių pasiektų susitarimų įforminimo tvarka ir formomis, bei probleminiais jų vykdymo klausimais teisės doktrinoje. Analizuojant pasiektų susitarimų vykdymo ir įforminimo teisinio reguliavimo ypatumus taikytas dokumentų analizės metodas. Lyginamasis metodas taikytas siekiant palyginti mediacijos proceso metu pasiektų susitarimų teisinį reguliavimą, vykdymo bei įforminimo ypatumus Lietuvoje ir pasirinktose užsienio valstybėse. Siekiant išskirti galimas mediacijos procese šalių pasiektų susitarimų įforminimo ir vykdymo problemas bei suformuoti darbo išvadas ir pasiūlymus naudoti loginis ir apibendrinamasis metodai.

Struktūra

Magistro baigiamasis darbas susideda iš įvado, trijų dėstomųjų dalių, išvadų, pasiūlymų. Pirmojoje dalyje analizuojami teisingumo įgyvendinimą užtikrinantys bendrieji susitarimų įforminimo ir vykdymo klausimai, bendri sutarčių teisės ir taikos sutarties aspektai, taikyto ginčo sprendimo būdo ir rezultato įforminimo reikšmė jo vykdymui, vykdymo procesas ir jo vieta teisės sistemoje. Antrojoje darbo dalyje nagrinėjamos, mediacijos proceso metu pasiektų susitarimų formos, tvirtinimo tvarka, subjektai ir teisinė galia. Trečioji darbo dalis orientuota į mediacijos proceso metu šalių pasiektų susitarimų vykdymo teisinį reguliavimą, modelius ir tarptautinio vykdymo ypatumus. Pabaigoje pateikiamos išvados, pasiūlymai, literatūros sąrašas, anotacija ir santrauka lietuvių ir anglų kalbomis.

---

[15]Anna KC Coo, „Chapter 4:Enforcing International Mediated Settlement Agreements“. www.researchgate.net. 2020 balandžio 7 d. https://www.researchgate.net/publication/322500254_Enforcing_International_Mediated_Settlement_Agreements;

[16]Felix Steffek, „Mediation in the European Union: An Introduction“. e-justice.europa.eu. 2020 balandžio 7 d. https://e-justice.europa.eu/fileDownload.do?id=b3e6a432-440d-4105-b9d5-29a8be95408f;

[17]Timothy Schnabel, „The Singapore Convention: A Framework of The Cross-Border Recognition and Enforcement of Mediated Settlements“. *Pepperdine Dispute Resolution Law Journal*1 (2019): 1-60. http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3239527;

[18]Trevor,Mary.B ir De Palo, Giuseppe. *EU Mediation:Law and Practic.* Great Britan: OxfordUniversityPress, 2012. https://books.google.lt/books?id=9IZCH7xWFkEC&pg=PA198&lpg=PA198&dq=european+mediation+statistic&source=bl&ots=RaCxNJ947t&sig=ACfU3U2dDTTXR8jnxLG6RsFZ0WI7m-oZGg&hl=lt&sa=X&ved=2ahUKEwiJo5Sq58HoAhVSiYsKHb9ABD0Q6AEwBXoECAoQAQ#v=onepage&q&f=false.

Ginamieji teiginiai.

1. Esamas teisinis reguliavimas neužtikrina efektyvaus mediacijos proceso metu pasiektų susitarimų įforminimo bei vykdymo ir turi būti tobulinamas.

2. Mediacijos proceso metu šalių pasiektas ir notaro patvirtintas rašytinės formos susitarimas turi būti pripažįstamas vykdomuoju dokumentu.

I. BENDRIEJI SUSITARIMŲ ĮFORMINIMO IR VYKDYMO ASPEKTAI UŽTIKRINANT TEISINGUMO ĮGYVENDINIMĄ

Mediacijos procese šalims išsprendus tarpusavio ginčą kyla pasiekto susitarimo įforminimo poreikis. Atsižvelgiant į šio alternatyvaus ginčų sprendimo būdo požymius šalys yra laisvos apsispręsti dėl galutinio susitarimo įforminimo formos. Jos gali nuspręsti, kad susitarimui taikys žodinę arba rašytinę formą. Bet kokiu atveju pasiektas ginčo sprendimas apima sąlygas, kurias jos turi įgyvendinti. Tokiu būdu viena kitos atžvilgiu jos įgyja teises, bei prisiima atitinkamas pareigas. Taigi, nepaisant to, kokia forma pasirinkta susitarimo įforminimui, tarp šalių atsiranda sutartiniai santykiai. Siekiant atskleisti mediacijos procese pasiektų susitarimų įforminimo problemas, visų pirma reikia suvokti, bendruosius sutarčių teisės klausimus, bei išsamiai išanalizuoti pagrindinio mediacijos proceso metu šalių pasiektų susitarimų įforminimo būdo – taikos sutarties sampratą, formą ir galiojimo sąlygas. Tik atsakius į šiuos klausimus galima nustatyti, kokius reikalavimus turi atitikti mediacijos proceso metu pasiektas susitarimas ir su kokiomis problemomis šalys gali susidurti praktikoje jį įformindamos, vykdydamos ir esant poreikiui siekdamos jo pripažinimo bei vykdymo ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu lygmeniu.

1.1. Sutarties samprata, forma ir galiojimo sąlygos

Siekiant atkleisti mediacijos proceso metu šalių sudarytos taikos sutarties esmę tikslinga suprasti bendruosius sutarčių teisės aspektus. Šios žinios padės nustatyti, kas apskritai yra sutartis, kokie elementai būtini jos galiojimui, kokie apribojimai taikomi jos formai ir kokiomis aplinkybėmis šalių susitarimas bus laikomas negaliojančiu. Minėtųjų aspektų analizė padės identifikuoti pagrindines taikos sutarties, kaip mediacijos proceso rezultato įforminimo ir vykdymo problemas.

1.1.1. Bendrieji sutarčių teisės aspektai

Mediacijos proceso metu šalių pasiektas bendras sprendimas yra sutartis, kurioje išreiškiama šalių valia, jų aptartimis sąlygomis, tarpusavio nesutarimą išręsti taikiai. Būtent dėl to visų pirma reikia aptarti bendruosius visoms sutartims būdingus aspektus, nes jų suvokimas padės geriau suprasti paties mediacijos proceso metu šalių pasiekto susitarimo esmę, formą ir galiojimo aspektus.

Šiuolaikinė sutarčių teisė yra ilgos istorinės raidos rezultatas, kurios formavimąsi įtakojo romėnų ir kanonų teisė[19]. Sutartis romėnų teisėje buvo laikoma vienu iš prievolių atsiradimo pagrindų[20] ir buvo suprantama, kaip teisinę tvarką atitinkantis subjekto valios išraiškos aktas, kurią sudarydamos, šalys sau sukuria atitinkamas subjektines teises ir pareigas[21]. Taigi, sutartis yra ne tik žmogaus valios aktas, bet ir interesų patenkinimo priemonė. Dėl skirtingų sutarčių teorijų taikymo ir jų pagrindu suformuotų sutarčių teisės normų įvairiose pasaulio valstybėse skiriasi požiūris į teisinio santykio kvalifikavimą kaip sutartį. Ne visi teisiniai santykiai, vienoje teisės sistemoje laikomi sutartimi, turi tą patį statusą kitoje. Pavyzdžiui, Anglijoje dovanojimas priešingai, nei Prancūzijoje nelaikomas sutartimi[22]. Teorijoje yra išskiriamos trys pagrindinės sutarties sampratos – sutartis kaip savanoriškas prievolės prisiėmimas[23], kaip abipuse nauda grįstas sandoris (bargain)[24] ir kaip savanoriškas prievolės prisiėmimas paremtas pakankamu pagrindu (causa)[25]. Atsižvelgiant į tai, sutarties samprata priklauso nuo valstybės teisinės sistemos ir pasirinktos sutarčių teisės teorijos, kurios pagrindu ši susiformavimo. Tai, kas vienoje valstybėse yra pripažįstama sutartimi, kitoje gali būti nepripažinta ir atvirkščiai.

Lietuvių kalbos žodyne žodis „sutartis“ apibūdinamas, kaip susitarimas[26], lotynų kalboje vartojamas terminas *contractus*[27], angliškai – *contract*. Lietuvoje sutarties sąvoka apibrėžta Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.154 straipsnio 1 dalyje (toliau – civilinis kodeksas) - dviejų ar daugiau asmenų susitarimas sukurti, pakeisti ar nutraukti civilinius teisinius santykius, kai vienas ar keli asmenys įsipareigoja kitam asmeniui ar asmenims atlikti tam tikrus veiksmus (ar susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų atlikimo), o pastarieji įgyja

[19]Valentinas Mikelėnas, *Sutarčių teisė: bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija* (Vilnius: Justitia, 1996), 31.
[20] „Romėnų teisėje prievolių atsiradimo pagrindais buvo laikytos sutartys, deliktai, kvazisutartys ir kvazideliktai.“ – Paul Frederic Girard (vertė.A.Tamošaitis), *Romėnų teisė* (Kaunas: VDU, 1932), 7-8.
[21] Marius Jonaitis, *Romėnų privatinė teisė* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014), 346.
[22]Rodolfo Sacco, „Formation of Contracts“, iš *Towards of European Civil Code: Third Fully Revised and Expanded edition*, Arthur Hartkamp ir kt. (Amsterdam: Kluwer Law International, 2004), 353.
[23] Dangutė Ambrasienė ir kt., *Lyginamoji sutarčių teisė: Lietuva europiniame kontekste* (Vilnius: Justitia, 2013), 40 - „Ypatingas dėmesys asmens valiai, šalys pačios savanoriškai prisiima prievoles, neatsižvelgiama nei į sutarties sudarymo priežastį, nei į abipusės naudos elementą, tačiau keliami griežtesni reikalavimai sutarties formai, tam, kad kai kurių rūšių sutartys taptų galiojančiomis, jos turi atitikti nustatytus formos reikalavimus.“
[24]Michele Graziadei, „*Variations on the Concept of Contractin a European Perspective: Some Unresolved Issues*“ iš *New Features in Contract Law*, Reiner Schulze (Germany: European Law publishers, 2007), https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9783866537262/html - „Būdinga bendrosios teisės valstybėms. Teigiama, jog sutartis yra privaloma, nes kiekviena šalis ją sudarydama realizuoja asmeninį tikslą t.y. gauna tam tikrą naudą. Sutartys nėra altruistiniai veiksmai, tai utilitarinis naudos siekimo būdas, kuriam būdingas abipusiškumas, todėl priešingai negu kontinentinės teisės valstybėse tokios sutartys kaip pasaugos arba dovanojimo apskritai nėra pripažįstamos sutartimis“
[25]*Ibid*, 317 –„Tarpinis sutarties sampratos modelis tarp pirmųjų dviejų minėtųjų, sutartis suprantama kaip savanoriškas prievolės prisiėmimas, tačiau papildomai būtina išskirti jos sudarymo priežastį (causa).“
[26]„LKŽ“, Lietuvių kalbos žodynas, žiūrėta 2021 m. vasario 5 d., http://www.lkz.lt/?zodis=sutartis&id=24259130000
[27]„Contractus“, LKI, žiūrėta 2021 m. vasario 5 d., http://lkiis.lki.lt/lotynu-lietuviu;jsessionid=E43AB1C50CB23503CDB1C36BD17B34B4

reikalavimo teisę[28]. Sutarties apibrėžimą galime rasti įvairių pasaulio valstybių civiliniuose kodeksuose. Italijos civilinio kodekso ketvirtosios knygos 1321 straipsnyje sutartis apibrėžta kaip dviejų ar daugiau šalių susitarimas sukurti, pakeisti arba nutraukti tarpusavio ekonominius teisinius santykius[29]. JAV Komercinio kodekso 1-201 straipsnio 12 punkte sutartis įvardijama šalių susitarimo pagrindu atsirandantis bendras teisinis įsipareigojimas[30]. Prancūzijos civiliniame kodekse sutartis aiškinama kaip susitarimas, kuriuo vienas arba keli asmenys įsipareigoja vienas kitam ką nors duoti, padaryti arba ko nors nedaryti[31]. Estijos teisėje sutartis – dviejų ar daugiau šalių sandoris, kuriuo viena šalis arba šalys įsipareigoja atlikti veiksmą arba jo neatlikti[32]. Singapūre, tai dviejų ar daugiau šalių susitarimas, kurio sąlygos daro poveikį šalių teisėms ir pareigoms ir kurias galima įgyvendinti pagal įstatymus[33]. Skirtingose valstybėse vartojamų sutarties apibrėžimų pažinimas yra reikšmingas siekiant mediacijos procese pasiektų susitarimų įforminimo ir jų vykdymo užsienio valstybėse. Nors pateiktose sąvokose sutartis įvardijama kaip susitarimas, valios sutapimas, sandoris ar teisinis aktas, tačiau atsižvelgiant į bendruosius bruožus, ją būtų galima apibūdinti kaip susitarimą darantį poveikį jos šalių teisėms ir pareigoms.

Kitas ne mažiau svarbus klausimas – sutarties forma. Civilinėje apyvartoje sutartys gali būti sudaromos atliekant tam tikrus veiksmus, žodžiui, raštu, o tam tikrais įstatymuose numatytais atvejais ir notarine forma. Sutarties forma yra reikšminga, nes turi įtakos šalių valios išraiškai, sutarties sudarymo, pakeitimo ir galiojimo aplinkybėms. Žinios apie susitarimo formą yra reikšmingos siekiant tinkamo mediacijos proceso metu pasiekto šalių susitarimo įforminimo. Priklausomai nuo to ar valstybės teisinėje sistemoje dominuoja koncensualizmo ar formalizmo principas, skiriasi šalių susitarimui taikomos formos reikšmė. Konsensualizmo principas esminę reikšmę suteikia šalių susitarimui, jų vidinės valios sutapimui ir laiko jį pagrindine sutartinių santykių atsiradimo sąlyga, todėl jokie kiti veiksniai, pavyzdžiui, tokie kaip rašytinės sutarties pasirašymas, notaro tvirtinimas, nelaikomi turinčiais įtakos šalių susitarimo faktui ir galiojimui[34]. Tuo tarpu formalizmo principas išreiškia visiškai priešingą idėją ir iškelia susitarimo formą prieš jo turinį, todėl net ir suderinus šalių valią, tačiau jos neišreiškus tam tikra nustatyta forma, pavyzdžiui, nepasirašius rašytinės sutarties ar jos nepatvirtinus notarui, sutartis nebus sudaryta ir

[28] „Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2021 m. vasario 9 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687/asr;
[29] „Italian Civil code“, Trans-lex, žiūrėta 2021 m. vasario 9 d., https://www.trans-lex.org/601300/_/italian-codice-civile/#toc_60
[30] „Uniform commercial code“, Law.Cornell, žiūrėta 2021 m. vasario 9 d., https://www.law.cornell.edu/ucc/1/1-201
[31] „France Civil Code“, Legifrance, žiūrėta 2021 m. vasario 9 d., https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000006436086/1804-02-17
[32] „Estonia Law of Obligations act“, RIIGITEATAJA, žiūrėta 2021 m. vasario 10 d., https://www.riigiteataja.ee/en/eli/506112013011/consolide
[33] „Singapore contract act“, SSO.AGC.GOV., žiūrėta 2021 m. vasario 10 d., https://sso.agc.gov.sg/Index
[34] Dangutė Ambrasienė ir kt., *Civilinė teisė. Prievolių teisė* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006) 113.

nesukels teisinių pasekmių[35]. Lietuvoje aiškinant sutartį, pirmiausia turi būti nagrinėjami tikrieji sutarties šalių ketinimai, o ne vien remiamasi pažodiniu sutarties teksto aiškinimu[36]. Taigi, Lietuvoje formos atžvilgiu pirmenybė teikiama konsensualizmui. Visgi, įstatymų leidėjas tam tikros rūšies sutartims yra numatęs privalomus formos reikalavimus, sutartys gali būti sudaromos žodžiu, konkliudentiniais veiksmais arba raštu. Rašytinės sutartys dar skirstomos į paprastas rašytines ir notarinės formos sutartis[37]. Civilinio kodekso 1.71 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad įstatyme neapibrėžtos konkrečios formos sandoriai, laikomi sudarytais, jei iš asmens elgesio matyti jo valia sudaryti sandorį. Šia forma gali būti sudaryti tik tokie sandoriais kuriems įstatymas nenustato jokios konkrečios formos. Pagal, civilinio kodekso 1.72 straipsnio 1 dalimį žodžiu gali būti sudaryti sandoriai, kurioms įstatymas arba šalių susitarimas nenustato rašytinės formos[38]. Sandoris laikomas sudarytas žodžiu, jeigu jį sudarantis asmuo savo valią sudaryti sandorį išreiškia pasakydamas atitinkamus žodžius arba atitinkamai elgdamasis[39]. Mediacijos proceso metu pasiektiems susitarimams šalys gali taikyti žodinę formą. Ji ypač tinkama tais atvejais, kai tarp šalių atkuriamas pasitikėjimas viena kita, spręstinos problemos yra susijusios su anksčiau buvusiais gerais ir ilgalaikiais tarpusavio santykiais, bendravimo su vaikais tvarka ar laikinais susitarimais.

Civilinio kodekso pirmosios knygos 1.73 straipsnio 1 dalyje numatytas nebaigtinis sąrašas sandorių, kuriems taikomas rašytinės formos reikalavimas. Rašytine forma turi būti sudaromi fizinių asmenų sandoriai, kai sandorio sudarymo metu suma yra didesnį kaip 1500 eurų (išskyrus sudarymo metu įvykdomus sandorius) draudimo, preliminarios, taikos ir kitos sutartys. Šis sąrašas nėra baigtinis, jeigu kituose Lietuvos Respublikos įstatymuose ar civiliniame kodekse prie atskirų sutarčių rūšių nepatenkančių į šį sąrašą numatyta, kad joms taikoma rašytinė forma, šio reikalavimo turi būti laikomasi, pavyzdžiui, pagal Mediacijos įstatymo 12 straipsnio 1 dalį numatyta, kad mediacija taikoma ginčo šalių rašytiniu susitarimu[40]. Rašytinės formos sutartis jos šalims suteikia papildomas teisines garantijas. Taigi, mediacijos procese šalių pasiektos susitarimo sąlygos gali būti įforminamos jų pasirašytame dokumente, tokiu būdu įgyvendinant rašytinės formos reikalavimą. Teisės aktuose numatytais atvejais arba šalių susitarimu šis rašytinis dokumentas gali būti teikiamas tvirtinti teismui, taip jam suteikiant aukštesnę juridinę galią. Notarinės formos sandoriai reglamentuoti civilinio kodekso 1.74 straipsnyje, kuriame kaip

[35]Ambrasienė ir kt., *supra note*, 34: 113-114;
[36]„Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, *supranote*, 28: 6.193;
[37]*Ibid*, 1.71;
[38]*Ibid*, 1.72;
[39]Valentinas Mikelėnas ir kt., *Lietuvos Respublikos Civilinio komentaro komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos.* (Vilnius: Justitia, 2001), 167.
[40]„Lietuvos Respublikos Mediacijos įstatymas“, LRS, žiūrėta 2021 m. vasario 10 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.325294/asr;

ir paprastos rašytinės formos sandorių atveju pateiktas nebaigtinis sąrašas sandorių, kuriuos sudarydamos šalys turi kreiptis į notarą, tačiau priešingai nei rašytiniams sandoriams notarinės formos reikalavimas gali būti numatytas tik civiliame kodekse, bei sandorio šalių susitarimu. Šios formos sandoris sudaromas raštu ir jį Lietuvos Respublikos notariato įstatyme nustatyta tvarką patvirtina notaras, tokiu būdu paprastos rašytinės formos sandoris įgyja notarinę formą[41]. Analizuojant mediaciją reglamentuojančius teisės aktus pastebėtina, kad šalių mediacijos procese pasiektiems susitarimams nėra keliamas notarinės formos reikalavimas. Vis tik, atsižvelgiant į notarinių sandorių specifiką, vykdymo ir tarptautinio pripažinimo galimybes, bei užsienio valstybių patirtį manytina, jog tokia forma mediacijos procese sudarytiems šalių susitarimams yra galima.

Kiekvienos sutarties turinį sudaro tam tikri elementai - aplinkybės, būtinos sutarčiai laikyti egzistuojančia ir galiojančia[42]. Lietuvoje galiojantis sutarčių elementų teisinis reguliavimas atspindi konsensualizmo šalininkų teiginius, jog šalių teisių ir pareigų atsiradimo pagrindas yra susitarimas, o sutikdamos sudaryti sutartį šalys kartu įsipareigoja jos laikytis ir ją vykdyti[43]. Taigi, susitarimas – vienintelis privalomas sutarties elementas. Analogišką praktiką aiškinant konsensualizmo principą ir sutarties sudarymui būtinus elementus formuoja ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas – sutarčiai sudaryti pakanka šalių valios sukurti tarpusavio santykius, todėl paprastai laikoma, kad suderinta šalių valios išraiška yra pakankamas pagrindas sutartiniams santykiams atsirasti ir nesuteikia lemiamos reikšmės valios išraiškos formai[44]. Civilinio kodekso 6.159 straipsnyje reglamentuota, kad sutartis būtų galiojanti pakanka dviejų elementų - veiksnių šalių susitarimo ir formos[45]. Tiesa, formos reikalavimas būtinas tik tuo atveju, kai toks reikalavimas nustatytas įstatyme. Taigi, bendroji taisyklė – sutarties galiojimui pakanka jos šalių susitarimo. Jeigu šalys susitaria dėl esminių sutarties sąlygų sutartis laikoma galiojančia. Priešingai nei kitose užsienio valstybėse Lietuvoje kaip būtini sutarties galiojimo elementai nenumatyti nei sutarties dalykas, nei priešpriešinis patenkinimas. Tik išimtinais atvejais įstatymai imperatyviai gali nustatyti sutarties formą, kaip būtiną sutarties galiojimo elementą, o šio reikalavimo nesilaikymas gali lemti arba jos negaliojimą arba ribotą įrodinėjimo priemonių panaudojimą įrodinėjant pačios sutarties sudarymo faktą. Jeigu įstatyme nėra nustatyti privalomi formos reikalavimai, tokiu atveju forma nėra sutarties elementas ir veiksnios šalys gali

[41]Mikelėnas, *supra note*, 39: 170;
[42] Mikelėnas, *supra note*, 19: 89;
[43]*Ibid*, 18;
[44]„Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-103/2013“, www.eteismai.lt, žiūrėta 2021 m. vasario 10 d., https://eteismai.lt/byla/269100040311352/3K-3-103/2013;
[45]„Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, *supra note*, 28: 6.159;

susitarti dėl sutarties sąlygų bet kokia forma[46]. Taigi, iš esmės pagrindinė sutarties sudarymo sąlyga – šalių susitarimas. Sutarties forma yra specialus elementas, kuris bus privalomas tik įstatyme numatytais atvejais.

Vokietijos civilinio kodekso 116 straipsniu esmine sutarties galiojimo sąlyga kaip ir Lietuvoje pripažįstamas – šalių susitarimas sudaryti sutartį[47]. Prancūzijos civilinio kodekso 1108 straipsnyje aiškiai nurodytos keturios sąlygos būtinos sutarties sudarymui: įsipareigojimą prisiimančios sutarties šalies sutikimas, veiksnumas, sutarties objektas (daiktas, veiksmai) ir teisėtas prievolės pagrindas *(causa)*[48]. Anglijos teisėje pagrindiniai sutarties elementai yra šalių susitarimas, abipusė nauda *(consideration),* šalių ketinimas *(intention)* ir forma[49]. Tarptautiniuose dokumentuose UNIDROIT ir PECL kitaip nei atskirų valstybių sutarčių teisės normose keliami tik minimalūs reikalavimai sutartį sudarantiems elementams. Iš esmės pagrindinis reikalavimai yra šalių susitarimas, tik PECL nustato papildomą reikalavimą – ketinimą sudaryti sutartį. Kaip matome, skirtingose valstybėse būtinųjų sutarties elementų vertinimas yra nevienodas. Visgi, pagrindinis elementas – šalių susitarimas, kadangi jo nesant nebūtų ir pačios sutarties. Forma būtinu elementu pripažįstama tik tada, kai tai numatyta įstatymuose. Tuo tarpu visi kiti elementai privalomi tiek, kiek pati valstybė juos pripažįsta savo teisinėje sistemoje, todėl galime susidurti su situacija, kai vienoje valstybėje sudaryta ir galiojanti sutartis tokios pat galios neturės kitoje valstybėje, dėl tam tikrų būtinų elementų joje nebuvimo.

Apibendrintai galima teigti, kad valstybių reikalavimai sutarties elementams – skirtingi. Lietuvoje pagrindinis sutarties elementas yra šalių susitarimas, o įstatymuose numatytais atvejais ir forma. Mediacijos proceso metu pasiektiems šalių susitarimams kaip ir bet kuriai kitai sutarčiai būtina galiojimo sąlyga – šalių susitarimas. Tuo atveju, kai teisės aktuose kaip mediacijos proceso pabaigos rezultatas yra numatyta taikos sutartis, tuomet dėl šiai sutarčiai keliamų reikalavimų, atsiranda ir antrasis būtinas elementas – forma. Visais atvejais, kad mediacijos šalių pasiektas susitarimas būtų galiojantis ir teisėtas jį turi sudaryti būtini sutarties elementai ir neturi būti nustatytų sandorių negaliojimo pagrindų.

1.1.2. Taikos sutarties teisiniai aspektai

Mediacijos proceso metu šalių pasiektam susitarimui nėra taikomų griežtų apribojimų jo formos atžvilgiu, todėl jis gali būti įforminamas žodžiu, raštu arba teismo patvirtinta taikos

[46] Valentinas Mikelėnas, *Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga: prievolių teisė. I tomas* (Vilnius: Justitia, 2003), 198.
[47] Mikelėnas, *supra note*, 19: 118.
[48] „France Civil Code“, *supra note*, 31: 1108.
[49] Paul Richards, *Law of contracts: fifth edition* (England: Longman, 2002), 12.

sutartimi. Kadangi, mediacija yra taikoma įvairių kategorijų tokių kaip šeimos, verslo, administracinių, paveldėjimo ir kitų ginčų sprendime šalių pasiektas susitarimas gali būti įforminamas skirtingais dokumentais. Pavyzdžiui, šalims nutraukiant santuoką mediacijos proceso rezultatas bus santuokos nutraukimo pasekmių sutartis, jeigu buvo sudaryta bažnytinė santuoka – sutartis dėl santuokos įrašo panaikinimo pasekmių, sprendžiant verslo, vartotojų, administracinius ginčus sėkmingo proceso rezultatas bus taikos sutartis. Visgi, atsižvelgiant į mediacijos tematikos literatūrą ir jos taikymą reglamentuojančių teisės aktų normas, pagrindiniu mediacijos proceso rezultatu laikysime taikos sutartį, kuriai šiame darbe bus skiriamas didžiausias dėmesys siekiant nustatyti probleminius jos įforminimo ir vykdymo aspektus. Šiame poskyryje vadovaujantis anksčiau aptartais bendraisiais sutarčių aspektais bus siekiama išanalizuoti taikos sutarties sampratą, formą, galiojimo sąlygas ir galią.

Analizuojant taikos sutarties sampratą, visų pirma reikėtų aptarti teisės doktrinoje vyraujančias taikos sutarties kilmės teorijas. Literatūroje išskiriamos trys pagrindinės teorijos: materialioji, procesinė ir mišri. Materialiosios teorijos šalininkai teigia, kad taikos sutartis yra susitarimas dėl materialinių subjektinių teisių ir pareigų, kurios pašalina materialinį teisinį ginčą, o procesinė šios sutarties pasekmės laikomos tik kaip privalomas taikos sutarties rezultatas, neturintis nieko bendro su jos turiniu[50]. Antroje teorijoje teigiama, kad taikos sutartis yra tik procesinis veiksmas, kuriuo siekiama pabaigti teisminį procesą ir gauti vykdomąjį raštą, čia visiškai nekreipiamas dėmesys į taikos sutarties turinį, o jos sudarymą turi reguliuoti civilinio proceso kodeksas[51]. Trečioji mišri arba dualistinė teorija teigia, kad taikos sutartis, tai teisinė kategorija, kuri būdinga tiek materialinei, tiek procesinei teisei[52]. Doc. Dr. V.Vėbraitės teigimu, Lietuvoje galiojančiam taikos sutarties teisiniam reguliavimui būdingas trečioji teorija, kadangi ginčo šalys sudarydamos šia sutartį disponuoja savo materialinėmis subjektinėmis teisėmis ir jos sudarymas sukelia procesinius teisinius padarinius[53]. Iš pateiktų teorijų matyti, jog taikos sutarties sudarymas turi tiek materialinių, tiek procesinių padarinių. Pavyzdžiui, taikos sutartyje šalys susitardamos dėl skolos grąžinimo ir mokėjimų išdėstymo dalimis, išsprendžia tarpusavio ginčą dėl susidariusios skolos, viena iš jų pripažįsta prievolę mokėti įsiskolinimą, o kita įgyja reikalavimo teisę į skolininką. Procesine prasme šalims sudarius taikos sutartį ir ją patvirtinus teisme, jos netenka galimybės ateityje pareikšti ieškinio teismui dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl

[50]Heinz Arndt, „Der Prozesß vergleich:Deutsche Richterzeitung“ 1965:189, cituota iš Vigita Vėbraitė, *„Šalių susitaikymas civiliniame procese“* (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2009), 111, http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1939029/datastreams/MAIN/content;

[51] Agnes Atteslander-Dürrenmatt, „Der Prozess vergleichim internationalenVerhältnis: unter Besonderer Berücksichtigunganerkennungs- und vollstreckungsrechtlicher Fragenim Grenzüberschreitenden Rechts verkehrder Schweiz“*Tübingen* (2006): 18, cituota iš Vigita Vėbraitė, *„Šalių susitaikymas civiliniame procese“* (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2009),112.

[52] H.W. Fasching, „Lehrbuch des österreichischen Zivilprozeß rechts“, *Wien (*1990): 674, cituotaišiš Vigita Vėbraitė, *„Šalių susitaikymas civiliniame procese“* (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2009),113.

[53]Vėbraitė, *supra note*, 12: 113.

to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu. Teismui patekus tokį ieškinį, vadovaujantis civilinio proceso kodekso 137 straipsnio 2 dalies 4 punktu, būtų atsisakyta jį priimti, o iškėlus bylą ir nustačius minėtąsias aplinkybes byla būtų nutraukiama. Jeigu ginčas nenagrinėjamas teisme, šalims išsprendus tarpusavio ginčą ir jo rezultatą įforminus taikos sutartimi, bei jos nepateikus tvirtinti teismui, tokia sutartis joms sukels tik materialinius padarinius.

Taikos sutarties samprata įtvirtinta Civilinio kodekso 6.983 straipsnyje, kuriame nurodyta, jog taikos sutartimi šalys tarpusavio nuolaidomis išsprendžia kilusį teisminį ginčą, užkerta kelią teisminiam ginčui kilti ateityje, išsprendžia teismo sprendimo įvykdymo klausimą arba kitus ginčytinus klausimus[54]. Kaip teigia R.Simaitis taikos sutartis yra viena iš sutarčių rūšių, turinti nemažai jai būdingų ypatumų ir priešingai, nei dauguma sutarčių, kurios skirtos nustatyti šalių teises, pareigas ir apsaugoti nuo galimų konfliktų, ši sutartis sudaroma jau ginčo metu ir ja siekiama išspręsti kilusį ginčą gera valia. Visuomeninių santykių požiūriu taikos sutartis reiškia oficialų tarpasmeninio konflikto pabaigos įtvirtinimą, o teisiniu požiūriu, tai ginčo išsprendimo priemonė, kai pačios šalys sureguliuoja teisinį nesutarimą ir atkuria socialinę tarpusavio taiką[55]. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje taikos sutartis apibrėžiama, kaip ginčo šalių tarpusavio kompromisas, susitarimas, kuriuo jos atsisakydamos tam tikrų oponuojančių argumentų, nustato abipusiškai priimtinas jų ginčo sprendimo sąlygas. Tai civilinė sutartis, kuria ginčo šalys laisvo apsisprendimo būdu išsprendžia kilusį ginčą, sutarties sąlygomis apibrėždamos kiekvienos jų teises ir pareigas[56]. Esminis šios sutarties bruožas yra ginčo šalių tarpusavio kompromiso suradimas abipusių nuolaidų būdu[57]. Kaip matome taikos sutartis yra civilinė sutartis, kurioje aptartomis ir bendru sutarimu pasiektomis sąlygomis šalys išsprendžia tarp jų kilusį ginčą arba užkertą kelią tokiam ginčui kilti ateityje. Ši sutartis gali būti sudaroma dar tuomet, kai šalių ginčas nėra pasiekęs teismo, nagrinėjant ginčą teisme arba net tada, kai ginčas jau išspręstas ir priimtas sprendimas vykdomas priverstinai. Kaip teigia Doc. dr. V.Vėbraitė sudarydamos taikos sutartį šalys abipusiu susitarimu sulygsta dėl jos sąlygų, taip realizuodamos dispozityvumo principą ir įstatymo nustatytose ribose laisva valia disponuoja savo materialinėmis ir procesinėmis teisėmis. Pagrindinė šios sutarties funkcija yra kilusio ginčo išsprendimas arba galimybių apribojimas jam kilti ateityje.[58] Ji gali būti sudaroma ginčą

[54] „Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, *supra note*, 28: 6.983;
[55] Rimantas Simaitis, „Taikos sutartis Lietuvos privatinėje teisėje“, *Justitia* 1 (2004): 8-22, https://www.lituanistika.lt/content/35714;
[56] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-571/2010“, www.liteko.lt, žiūrėta 2021 m. vasario 15 d., http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=2add9fe4-39f7-4174-8c98-5d7564e3dc5c;
[57] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-522/2012“, www.liteko.lt, žiūrėta 2021 m. vasario 15 d., http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=d6ed39d4-9db9-49a0-8d1e-50cd8057b248;
[58] Vėbraitė, *supra note*, 12: 107;

nagrinėjant teisme arba bylinėjimosi procesui dar neprasidėjus. Toks liberalus teisinis reguliavimas rodo įstatymų leidėjo poziciją teikti pirmenybę taikiam ginčų sprendimui ir vystyti jo praktinį pritaikymą.

Ankstesniame poskyryje buvo aptartos galimos sutarčių formos ir jų nesilaikymo teisinės pasekmės. Kadangi, taikos sutartis yra civilinė sutartis, todėl sprendžiant jos formos klausimą turi būti vadovaujamasi bendrosiomis civilinio kodekso sandorių formą reglamentuojančiomis normomis ir specialiuoju taikos sutarčiai skirtu teisinius reguliavimu. Vadovaujantis civilinio kodekso 1.73 straipsnio 1 dalimi taikos sutartis turi būti sudaroma raštu. Ši nuostata detalizuojama civilinio kodekso 6.983 straipsnyje, o reikalavimo nesilaikymas daro ją negaliojančia. Taigi, mediacijos proceso metu šalių sudarytos taikos sutarties galiojimui nepakanka vien tik jų susitarimo, kadangi įstatyme nustatyta privaloma jos forma, o jos nesilaikymo pasekmė – sutarties negaliojimas. Kaip jau išsiaiškinome ankstesniame poskyryje tam, kad ši sutartis galiotų, ji galėtų būti įforminama ne tik rašytine, bet ir aukštesne – notarine forma.

Taikos sutarties galiojimui yra būtinos tam tikros sąlygos. Visų pirmą ją sudarančioms šalims turi būti teisnios ir veiksnios, taikos sutartimi negalima susitarti dėl šių subjektinių savybių ribojimo, imperatyvioms įstatymų normoms ir viešajai tvarkai prieštaraujančių sąlygų, joje išreiškiama tikroji ir laisva šalių valia, susitariama tik dėl teisių, kuriomis šalys disponuoja, negalima remtis negaliojančiais sandoriais, turi būti laikomasi rašytinės formos, sutartį sudarant atstovui šis turi turėti įgaliojimą ir neturi būti nustatyta sandorių negaliojimo pagrindų[59]. Tik esant visoms šioms sąlygoms taikos sutartis bus sudaryta teisėtai ir galios. Civilinio kodekso 6.984 ir 6.986 straipsniuose reglamentuoti atvejai, kai ši sutartis bus laikoma negaliojančia – dėl esminės šalių nelygybės, remiantis suklastotais dokumentais ar sandoriu, kuris jo sudarymo metu negaliojo, susitarus dėl dalyko, kuris jau yra išspręstas įsiteisėjusiu teismo sprendimu, atsiradus įrodymams, kad šalys neturi teisės į tai, kas joms pripažinta taikos sutartimi, susitarus dėl asmenų teisinio statuso, veiksnumo ar sąlygų prieštaraujančių imperatyvioms teisės normoms ar viešajai tvarkai bei kitais sandorių negaliojimo pagrindais[60]. Taigi, taikos sutarties turinį sudaro tam tikros šalių aptartos sąlygos, tačiau tiek pati sutartis, tiek atskiros jos sąlygos turi atitikti visus aukščiau minėtuosius reikalavimus, priešingu atveju ji bus pripažinta negaliojančia. Reikėtų atkreipti dėmesį ir į tai, jog taikos sutarties pagrindu atsiradusi šalių prievolė dalyko atžvilgiu yra nedali, todėl pripažinus vieną sutarties sąlygų negaliojančia, negaliojančia bus pripažinta ir visa sutartis.

[59]Vėbraitė, *supra note*, 12: 114-119;
[60]„Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, *supra note*, 28: 6.983-6.986;

Dar vienas svarbus taikos sutarties aspektas – jos galia. Priklausomai nuo to ar ji teikiama tvirtinti teismui ar ne skiriasi ir jos galia, bei vykdytinumo aspektas. Civilinio kodekso 6.985 straipsnyje nurodyta, kad teismo patvirtinta taikos sutartis jos šalims turi galutinio teismo sprendimo (*res judicata*) galią ir yra priverstinai vykdytinas dokumentas[61]. Taigi, sudarydamos šia sutartį šalys turi dvi galimybes – sudaryti ją raštu ir nepateikti teismui tvirtinti arba sudaryti raštu ir vieną jos egzempliorių pateikti tvirtinti teismui, kuris susipažinęs su jos turiniu ir nenustatęs esminių trūkumų ją patvirtins ir taip suteiks aukštesnę teisinę galią. Teismas spręsdamas taikos sutarties tvirtinimo klausimą vadovaujasi Civilinio proceso kodekso 42 straipsnio 2 dalies normos reikalavimais ir savo iniciatyva patikrina ar sutarties sąlygos neprieštarauja imperatyvioms įstatymo nuostatoms, viešai tvarkai, nepažeidžia kitų asmenų teisių ir teisėtų interesų ir ar sutartis atitinka visus jos galiojimui keliamus reikalavimus. Šalių teisė sudaryti taikos sutartį nėra absoliuti, todėl tvirtindamas taikos sutartį teismas turi būti aktyvus ir nemanyti, jog, jei šalys nusprendė ginčą pabaigti taikiai, teismui tik lieka patvirtinti taikos sutartį ir nutraukti bylos nagrinėjimą. Svarbu, kad teismas tikrintų visas minėtąsias aplinkybes ir tik tada pavirtintų šią sutartį[62]. Jeigu ginčas nenagrinėjamas teisme, taikos sutartis, kurią siekiama patvirtinti kartu su prašymu dėl jos tvirtinimo pateikiama supaprastinto proceso tvarka vienos iš šalių gyvenamosios vietos apylinkės teismui, vadovaujantis Civilinio proceso kodekso XXXIX skyriuje nustatytu teisiniu reguliavimu. Prašymas turi atitikti visus procesinių dokumentų turiniui ir formai keliamus reikalavimus, jame turi būti išreikšta abiejų šalių suderinta valia pateikti sutartį tvirtinti teismui ir pridėti šio klausimo išsprendimui reikšmingi įrodymai. Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktikoje išaiškinta, kad teismui, prieš tvirtinant šalių rašytine forma sudarytą ir jų pasirašytą taikos sutartį, kyla pareiga patikrinti ir įsitikinti, ar joje išreikšta tikroji abiejų šalių valia, ar sutarties sąlygos jiems aiškios ir priimtinos, taip pat išaiškinti šalims jų procesinių veiksmų padarinius[63]. Teismas turi vertinti ne tik procedūrines sąlygas, tačiau ir atsižvelgti į tai, dėl ko šalys susitarė, į teisingumo principą, kuris reikalauja, kad asmenys įgyvendindami savo teises, nepažeistų kitų asmenų teisių ir teisėtų interesų. Kai sudaryta sutartimi pažeidžiamos kito asmens ar asmenų teisės, jo pažeidžiamų teisių gynimas yra viešasis interesas, nors šalių sudaryta taikos sutartis išoriškai gali atrodyti kaip taikus teisinio ginčo baigimas[64]. Atsižvelgiant į galiojantį dispozityvumo principą tik pačios šalys sprendžia dėl taikos sutarties turinio ir nustato tarpusavio teises ir pareigas. Visgi, šis principas teismų praktikoje nėra

[61] „Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, *supra note*, 28: 6.985;
[62] Vėbraitė, *supra note*, 12: 121.
[63] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-456/2010“, www.eteismai.lt, žiūrėta 2021 m. vasario 16 d., https://eteismai.lt/byla/174353202753447/3K-3-456/2010;
[64] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. lapkričio 04 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-552/2008“, www.eteismai.lt, žiūrėta 2021 m. vasario 16 d., https://eteismai.lt/byla/173019911664908/3K-3-552/2008;

suabsoliutinamas ir šalių teisė susitarti dėl taikos sutarties sąlygų yra ribojama. Teismas atsisako tvirtinti taikos sutartį jeigu jos sąlygos prieštarauja imperatyvioms teisės normoms, viešajam interesui ir pažeidžia trečiųjų asmenų teises. Vertinant ar yra viešais interesas, atsižvelgiama civilinio kodekso 1.5 straipsnio 1 dalį, kurioje nustatyta civilinių teisinių santykių subjektų pareiga įgyvendinant savo teises bei atliekant pareigas, veikti pagal teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principus[65]. Tuo tarpu vertinant jos atitiktį imperatyvioms įstatymų normoms atsižvelgiama į jos tvirtinimo metu galiojantį teisinį reguliavimą. Pastebėtina, kad kai kur teismų praktikoje išskiriamos dvi sąlygos į kurias privalo atsižvelgti teismas tvirtindamas sutartį – šalių valia tvirtinti sutartį ir sutarties atitiktis imperatyvioms įstatymų normoms bei viešajam interesui.

Kaip matome šalims pateikiant taikos sutartį tvirtinti teismui neapsiribojama vien tik šalių suderintomis sąlygomis, teismas būdamas aktyvus patikrina jų atitiktį teisės aktuose nustatytiems reikalavimams. Taigi, galima teigti, kad tokiu būdu šalių sudaryta taikos sutartis pereina tam tikrą filtrą, užtikrinantį ne tik jų pačių bet ir visos visuomenės teisių apsaugą. Teismui nepateikus tvirtinti taikos sutarties šalys negali būti visiškai tikros ar jų susitarimas nėra prieštaraujantis aukščiau aptarties teisės aktų reikalavimams. Būtent dėl to, galima teigti, jog mediacijos proceso metu šalis sudarius taikos sutartį jos tvirtinimas teisme dėl savo ypatybių turėtų būti laikomas prioritetiniu.

Civilinio kodekso 6.189 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad teisėtai sudaryta ir galiojanti sutartis jos šalims turi įstatymo galią, o 6.985 straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog teismo patvirtinta taikos sutartis jos šalims turi galutinio teismo sprendimo (*res jusdicata*) galią[66]. Šis teisinis reguliavimas atsispindi ir Mediacijos įstatymo 16 straipsnio 2 ir 3 dalyse. Taigi, kalbant apie mediacijos procese šalių sudarytos taikos sutarties galią turime išskirti du atvejus – taikos sutartį turinčią įstatymo galią ir taikos sutartį įgyjančią *res judicata* galią. Pagrindiniai jų skirtumai – galia ir vykdymo galimybės. Pirmuoju atveju kaip mediacijos proceso rezultatas gali būti šalių aptartomis sąlygomis sudaryta rašytinė taikos sutartis, kurią šios pasirašo, tačiau nepateikia tvirtinti teismui. Tokia taikos sutartis pati savaime neįgyja *res judicata* galios, todėl bet kuri iš šalių vėliau dėl to paties klausimo gali kreiptis į teismą ir ginčyti sudarytą taikos sutartį. Nors ir teismo nepatvirtinta, tačiau tokia teisėtai sudaryta sutartis, kaip ir bet kuri kita sutartis šalims turi įstatymo galią ir turi būti vykdoma, vadovaujantis *pacta sunt servanda* principu. Vadovaujantis vien tik sutarties nepatvirtinimo teisme faktu, vienašališkai jos atsisakyti negalima, išskyrus

[65] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 04 d. nutartis civilinėje byloje Nr.e3K-3-246-701/2019“, www.eteismai.lt, žiūrėta 2021 m. vasario 16 d., https://eteismai.lt/byla/244367393784025/e3K-3-246-701/2019?word=paliko%20%C5%A1eim%C4%85%20ir%20daugiau%20kaip%20vienerius%20metus%20visi%C5%A1kai%20ja%20nesir%C5%ABpina;

[66] „Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, *supra note*, 28: 6.189, 6.985;

tuomet, kai egzistuoja įstatyme ar sutartyje numatytas sutarties negaliojimo ar nutraukimo pagrindas. Vienai iš šalių šios sutarties nevykdant gera valia, kita šalis siekianti jos įvykdymo, gali kreiptis į teismą su ieškiniu dėl taikos sutarties nevykdančios šalies įpareigojimo ją vykdyti[67]. Tuo tarpu šalių pasirašyta, pateikta teismui tvirtinti ir jo patvirtinta taikos sutartis įgyja *res judicata* galią. Kai teisme nėra nagrinėjamas šalių ginčas t.y. nėra iškelta civilinė byla, šalys neprivalo kreiptis į teismą dėl taikos sutarties patvirtinimo, tai jos daro abipusiu susitarimu ir savanoriškai. Pagal teismų praktiką, taikos sutarties tvirtinimas teisme yra galimas tik esant ginčui ar galimybei jam kilti ateityje, o to nesant teismas negali būti sandorių tvirtintoju ir pakeisti notaro, įgyvendinančio jam įstatymų pavestas funkcijas[68]. Pažymėtina, kad procesinius ir materialinius padarinius sukelia ne pati taikos sutartis, tačiau teismo nutartis ją patvirtinti, o kreipiantis dėl vykdomojo dokumento išdavimo į vykdomąjį raštą turi būti perkeliama šios nutarties rezoliucinė dalis, o ne pats taikos sutarties tekstas. Būtent dėl to, teismo patvirtinta taikos sutartis yra privaloma ir vykdoma tik ta apimtimi, kuria ji nurodyta ją patvirtinančioje teismo nutartyje. Teismo nutartis, kuria patvirtinta taikos sutartis teisinius padarius sukelia nuo įsiteisėjimo momento. Teismo nutarčiai įgijus *res judicata* galią, iškelta civilinė byla nutraukiama, o ginčui dar nepasiekus teismo jis laikomas galutinai išspręstu. Šalys praranda galimybę ginčyti nutartimi patvirtinta taikos sutartimi nustatytus faktus ir reikšti tapačius reikalavimus teisme. Nutartis, kuria patvirtinta taikos sutartis, vadovaujantis civilinio proceso kodekso 18 straipsnio normomis yra privaloma visoms valstybės institucijoms ir Lietuvos Respublikoje veikiantiems asmenims. Ši nutartis turi prejudicinę galią[69]. Teismo patvirtinta taikos sutartis automatiškai tampa vykdytinu dokumentus civilinio kodekso 584 straipsnio prasme ir vienos iš šalių prašymu, kitai šaliai jos nevykdant arba vykdant netinkamai, teismas nutarties, kuria ši patvirtinta pagrindu gal išduoti vykdomąjį raštą. Jeigu taikos sutartis nėra patvirtinta teismo, ji savaime netampa vykdytinu dokumentu, o vienai iš šalių jos nevykdant arba ją vykdant netinkamai, kitai šaliai reikės kreiptis į civilinės bylos iškėlimo, įrodinėti sutarties nevykdymo faktus ir tikėtis jai palankaus teismo sprendimo, kurio pagrindu bus išduotas vykdomasis dokumentas[70]. Kaip matome iš pirmo žvilgsnio tapati sutartis, priklausomai nuo vieno juridinio veiksmo – teismo patvirtinimo, įgyja visiškai kitą galią. Atsižvelgiant į teismo patvirtintos taikos sutarties ypatumus, galima teigti, kad ginčo šalys siekiančios mediacijos būdu išspręsti tarpusavio ginčą ir maksimaliai apsaugoti savo teises ne tik dabar, bet ir ateityje, šio proceso metu pasiektą susitarimą turėtų įforminti teismo patvirtinta taikos sutartimi.

[67]Vėbraitė, *supra note*, 12: 137;
[68]„Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 07 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-161-248/2017“, www.eteismai.lt , žiūrėta 2021 m. vasario 16 d., https://eteismai.lt/byla/170169139610310/3K-3-161-248/2017;
[69]Vėbraitė, *op. cit.,* 136-137;
[70]Natalija Kaminskienė ir kt., *Mediatoriaus vadovas* (Vilnius: Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, 2019), 169;

Šalims nepateikus taikos sutarties tvirtinti teismui, dėl pasikeitusių aplinkybių jos turinys gali būti keičiamas šalių susitarimu, pakeitimus įforminant raštu. Kaip teigiama Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktikoje teismo patvirtintos taikos sutarties sąlygos gali būti keičiamos abipusiu šalių susitarimu pateikiamu tvirtinti teismui arba dėl jos sąlygų sprendžiant atnaujinus bylą[71]. Atnaujinus bylą vienu iš civilinio proceso kodekso 366 straipsnyje nustatytų pagrindų teismas nagrinėdamas bylą privalo iš naujo nustatyti šalių valią dėl taikos sutarties sudarymo, ir vertinti jos turinį pagal anksčiau minėtuosius aspektus. Tuo atveju, jeigu šalys ir toliau siekia sudaryti šią sutartį ir jos sąlygos atitinka įstatymų nustatytus reikalavimus, teismas iš naujo patvirtina taikos sutartį (atmeta prašymą dėl teismo nutarties, kuria patvirtinta sutartis, panaikinimo). Kai, atnaujinus procesą, teismas nustato, kad viena iš šalių nenori tvirtinti sutarties arba (ir) egzistuoja atsisakymo tvirtinti pagrindas, taikos sutarties netvirtina (priima sprendimą atsisakyti tvirtinti šalių sudarytą taikos sutartį)[72].

Apibendrintai galima teigti, jog taikos sutartis yra civilinė sutartis, todėl jai taikomi bendrieji sutarčių formos, turinio ir galiojimo sąlygų reikalavimai derinant juos tik su jai būdingais ypatumais. Taikos sutartis yra šalių tarpusavyje kilusio ginčo sprendimo sąlygų įforminimo variantas. Šios sutarties sudarymas šalims gali sukelti materialinius ir procesinius padarinius, tačiau jų apimtis priklauso nuo to ar ginčo nagrinėjimas jau yra persikėlęs į teisminę instituciją. Jeigu ginčas dar nėra nagrinėjamas teisme šalys turi pasirinkimo laisvę kokią galią šiai sutarčiai suteikti. Atsižvelgiant į liberalų teisinį reguliavimą taikos sutarties pagalba galima kontroliuoti ginčą net ir tada, kai jis nagrinėjamas teisme, tačiau šiuo atveju sutartis turės būti tvirtinama teismo.

1.2. Taikyto ginčų sprendimo būdo ir jo rezultato įforminimo reikšmė vykdymui

Šiuolaikinėje visuomenėje vis labiau populiarėjant alternatyviems ginčų sprendimo būdams, šalims siekiančioms išspręsti tarpusavio nesutarimą gali kilti klausimas, kokį ginčo sprendimo būdą pasirinkti? Šiam pasirinkimui įtakos gali turėti skirtingų ginčo sprendimo būdų privalumai ir trūkumai. Būtent šalių pasiekto susitarimo vykdymo realumas yra vienas iš kriterijų galinčių turėti įtakos ginčo sprendimo būdo pasirikimui. Daugelis alternatyvių ginčų sprendimo būdų tematika mokslinius darbus rašiusių autorių kaip vieną iš trūkumų prieš tradicinį teismo procesą išskiria ginčo šalių pasiekto sprendimo galios ir vykdytinumo problemą. Kaip teigia Doc. dr. N.Kaminskienė alternatyvių ginčų sprendimo būdų pagalba yra priimamas abi šalis tenkinantis sprendimas, didinantis geranorišką jo vykdymo tikimybę ateityje, o teismo

[71] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-108/2010“, www.eteismai.lt, žiūrėta 2021 m. vasario 16 d., https://eteismai.lt/byla/33507302391892/3K-3-108/2010;
[72] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-76-403/2020“, www.eteismai.lt, žiūrėta 2021 m. vasario 16 d., https://e-teismai.lt/byla/7336953001033/3K-3-76-403/2020;

sprendimas dėl savo prigimties nėra palankiai vykdomas. Visgi, pastaruoju būdu priimto sprendimo priverstinio vykdymo galimybė yra iškarto užprogramuojama, ko nėra sprendžiant ginčus alternatyviais būdais (išskyrus arbitražą)[73]. Dr. F.Petrausko teigimu teismo priimtas sprendimas šalims privalomas, o jo vykdymas užtikrinimas valstybės privartos priemonėmis, tuo tarpu alternatyvių ginčų sprendimo būdų atveju priimtas sprendimas dažnai yra rekomendacinio pobūdžio, šalims neprivalomas ir gali likti neįvykdytas[74]. Taigi, kaip matome doktrinoje išryškėja pasirinkto ginčo sprendimo būdo reikšmė tolimesniam šalių pasiekto sprendimo vykdymui. Esminis skirtumas, kad teismo proceso metu priimtas sprendimas yra privalomas šalims, turi *res judicata* galią ir daugeliu atvejų yra vykdomasis dokumentas civilinio proceso kodekso 587 straipsnio prasme. Tuo tarpu alternatyvių ginčų sprendimo būdų pagalba šalių pasiektas sprendimas, išskyrus arbitražo priimtus sprendimus, nors ir teoriškai šalims yra privalomas, tačiau praktikoje skiriasi savo galia ir vykdymu.

Šalys nusprendusios konfliktą spęsti mediacijos būdu yra visiškai laisvos pasirinkdamos galutinio susitarimo įforminimo formą, tačiau dėl *res judicata* galios teismo patvirtinta taikos sutartis yra pats efektyviausias mediacijos proceso metu šalių pasiekto susitarimo įforminimo būdas. Visgi, siekiant priverstinio teismo patvirtintos taikos sutarties vykdymo turi būti kreipiamasi į valstybinį teismą, dėl vykdomojo rašto išdavimo. Tuo tarpu, ginčą išsprendus teisme, kai kurie teismo sprendimai ir nutartys įstatymų nustatyta tvarka patys savaime yra pripažįstami vykdomaisiais dokumentais, o tais atvejais, kai jie yra tik vykdytini, šalies prašymu pats teismas išduoda vykdomąjį raštą, esantį priverstinių vykdymo veiksmų atlikimo pagrindu. Taigi, lygiavertę galią teismo sprendimui mediacijos procese pasiektas šalių susitarimas turės tik tada, kai jis bus įforminamas teismo patvirtinta taikos sutartimi. Analizuojant teismų praktiką nustatyta, kad jau tuo metu, kai šalys siekia pasitvirtinti teisme jų sudarytą taikos sutartį, iškyla praktinių problemų, dėl kurių teismai atmetą jų pateiktą taikos sutartį ir prašymą ją patvirtinti. Atsižvelgiant į tai, tikslinga išanalizuoti dažniausiai praktikoje pasitaikančius atvejus, kai teismas atsisako tvirtinti taikos sutartis. Būtent ši teismų praktikos analizė atskleidžia su kokiomis problemomis šalys susiduria siekdamos mediacijos būdu išspręsto ginčo rezultatą paversti lygiaverčiu tradiciniu bylinėjimosi procesu pasiektam sprendimui.

Marijampolės apylinkės teismo Marijampolės rūmų nutartimi Nr.2SP-11-86-329/2020 buvo atsisakyta patvirtinti tarp V.R. ir I.R. sudarytą taikos sutartį, kurios viename iš punktų buvo numatyta, kad V.R. nereikalauja I.R. prisidėti prie nepilnamečio sūnaus išlaikymo. Teismo vertinimu tokia sutarties sąlyga prieštarauja viešajai tvarkai, nepilnamečio vaiko interesams ir nacionaliniuose bei tarptautiniuose teisės aktuose įtvirtintai tėvų pareigai materialiai išlaikyti

[73]Natalija Kaminskienė, *Alternatyvus civilinių ginčų sprendimas* (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011), 89;
[74]Feliksas Petrauskas, *Vartotojų ginčų sprendimo alternatyvos* (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2015), 72-73;

savo nepilnamečius vaikus[75]. Taigi, visiškas materialinio išlaikymo atsisakymas yra prieštaraujantis vaiko interesams ir viešajai tvarkai, todėl kaip matome iš pateikto pavyzdžio, šalims taikos sutartyje susitarus dėl šios sąlygos teismas jos tiesiog netvirtins. Teismas taikos sutarties gali netvirtinti ne tik tada, kai visiškai atsisakoma materialinio išlaikymo vaikui, tačiau ir tada, kai jis ženkliai sumažinamas – teismas atmetė pareiškėjų A.V. ir I.V. prašymą dėl taikos sutarties patvirtinimo, nes ja buvo susitarta ženkliai (nuo 250 Eur iki 50 Eur) sumažinti teismo sprendimu priteisto išlaikymo nepilnamečiam vaikui dydį ir perleisti dalį A.V. priklausančio buto, kaip vaiko išlaikymo dalį. Teismo vertinimu tokia sąlyga, kai ženkliai sumažinamos vaiko išlaikymui skiriamos lėšos kaip ir pirmuoju atveju prieštarauja jo interesams. Be to, teismas atkreipė dėmesį, kad A.V. nepateikė jokių įrodymų, kodėl jis nėra pajėgus mokėti teismo sprendimu nustatyto materialinio išlaikymo dydžio[76]. Nepaisant to, kad šalys susidarė, jog sumažinus materialinio išlaikymo dydį šalis perleis dalį savo turto, tačiau teismo vertinimu tokia sąlyga neatitinka vaiko interesų, nes nėra aišku, kodėl materialinis išlaikymas negali būti teikiamas pinigais. Visgi, šioje vietoje atsižvelgiant į civilinio kodekso trečiojoje knygoje nustatytas materialinio išlaikymo formas kyla abejonių dėl teismo sprendimo pagrįstumo.

Iš teismų praktikos matyti, kad atsisakoma tvirtinti taikos sutartį nustačius ir formalių reikalavimų pažeidimus. Pavyzdžiui, Šiaulių apylinkės teismo Pakruojo rūmai atmetė V.K. ir J.I. prašymą dėl taikos sutarties motyvuodamas tuo, kad pareiškėjas J.I. prie prašymo nepridėjo asmens tapatybę patvirtinančio dokumento kopijos, dėl ko teismas negalėjo įsitikinti ar taikos sutartis pasirašyta paties pareiškėjo ir tokiu būdu išreikšta tikroji jo valia[77]. Vilniaus regiono apylinkės teismas atsisakė priimti pareiškėjų UAB „Legal Balance“ ir P.T. prašymą patvirtinti taikos sutartį, kadangi ji įstatymų nustatyta tvarka nebuvo pasirašyta[78]. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmai atmetė pareiškėjų prašymą dėl taikos sutarties patvirtinimo ir nurodė, kad teismui nepateikti įrodymai, patvirtinantys neginčijamas pareiškėjų teises į perleidžiamą turtą. Net ir pasitvirtinus nuosavybės teisei taikos sutartis negalėtų būti tvirtinama, nes joje yra nenurodyta kokiu pagrindu patalpų savininkai neatlygintinai perleidžia jiems nuosavybės teise priklausančias patalpas (dovanojimo ar kitu pagrindu)[79]. Kaip matome atsisakymo tvirtinti taikos sutartį

[75] „Marijampolės apylinkės teismo Marijampolės rūmų 2020 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2SP-1186-329/2020“, www.eteismai.lt, žiūrėta 2021 m. vasario 17 d., https://eteismai.lt/byla/119124553852246/2SP-1186-329/2020?word=pritaikytos%20laikinosios%20apsaugos%20u%C5%BEdraud%C5%BEiant;

[76] „Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2SP-5287-429/2020“, www.eteismai.lt, žiūrėta 2021 m. vasario 17 d., https://eteismai.lt/byla/160584862635160/2SP-5287-429/2020;

[77] „Šiaulių apylinkės teismo Pakruojo rūmų 2020 m. kovo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2SP-3897-1065/2020“, www.eteismai.lt, žiūrėta 2021 m. vasario 17 d., https://eteismai.lt/byla/53784058753990/2SP-3897-1065/2020?word=baltijos%20kopija;

[78] „Vilniaus regiono apylinkės teismo 2020 m. gruodžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2SP-12476-272/2020“, www.infolex.lt, žiūrėta 2021 m. vasario 17 d., http://www.infolex.lt/tp/1959132;

[79] „Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr.e2SP-7012-1070/2020“, www.eteismai.lt, žiūrėta 2021 m. vasario 17 d., https://eteismai.lt/byla/55944620092796/e2SP-7012-1070/2020?word=svetlana%20sagaitien%C4%97;

aplinkybės yra susiję su reikiamų dokumentų nepateikimu arba netikslios informacijos nurodymu.

Kitas svarbus pagrindas, kuriuo vadovaudamiesi teismai dažnai atsisako tvirtinti taikos sutartis – jos šalių valia. Teismas atmetė pareiškėjų prašymą dėl taikos sutarties patvirtinimo ir nurodė, kad pareiškėjai teismui pateikė tvirtinti daugiau kaip prieš metus pasirašytą buvusių sutuoktinių taikos sutartį, dėl išlaikymo nepilnamečiams vaikams pakeitimo, todėl teismui kyla abejonių dėl abiejų pareiškėjų valios būtent šiuo metu, nes nėra aišku, dėl kokių priežasčių jie nepateikė sutarties tvirtinti ankščiau, kai ji buvo pasirašyta[80]. Marijampolės apylinkės teismo Marijampolės rūmai atsisakė priimti pareiškėjų prašymą dėl taikos sutarties patvirtinimo ir nurodė, kad iš pateiktų dokumentų matyti, kad vienas iš pareiškėjų R.A.W. yra ne Lietuvos Respublikos pilietis, o teismui teikiama tvirtinti taikos sutartis yra surašyta lietuvių kalba, be to teismui nepateikti įrodymai, kad R.A.W. būdamas užsienio piliečiu supranta lietuvių kalbą ir jam pakankamai suprantamas prašymo ir taikos sutarties tekstas bei būtinos procesinės pasekmės[81]. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmai atmetė pareiškėjų prašymą patvirtinti taikos sutartį nurodydami, jog taikos sutartimi pareiškėjai susitarė dėl skolos grąžinimo dalimis, ji su prašymu teismui pateikta praėjus 40 dienų nuo jos pasirašymo, pirmieji mokėjimo terminai pagal skolos grafiką taikos sutarties pateikimo teismui dienai yra jau suėję, todėl atsižvelgiant į tai, teismas negali tvirtinti šios sutarties atgaline tvarka, o dokumentus pateikus jam gerokai vėliau, nei jie pasirašyti kyla abejonių ar abu pareiškėjai vis dar palaiko prašymą dėl taikos sutarties patvirtinimo[82]. Taigi, teismų vertinimu su šalių valios trūkumu yra susijusios tokios aplinkybės kaip kita kalba pasirašyti dokumentai arba dokumentų pateikimas teismo tvirtinimui praėjus žymiai ilgesniam laiko tarpui nuo jų pasirašymo.

Dar vienas svarbus pagrindas, atsisakyti tvirtinti taikos sutartį yra jos sąlygų prieštaravimas imperatyvioms įstatymų normoms. Teismas atsisakė patvirtinti pareiškėjų K.B. ir V.Š taikos sutartį nurodydamas, kad iš pareiktų rašytinių įrodymų matyti, jog ankstesniu teismo sprendimu buvo nutraukta pareiškėjų santuoka ir patvirtinta sutartis dėl santuokos nutraukimo teisinių pasekmių, kurioje aptarta K.B. bendravimo tvarka su dukra ir materialinio išlaikymo dydis. Šioje taikos sutartyje susitarta dėl minėtųjų sąlygų pakeitimo, tačiau matyti, kad prašoma patvirtinti naują taikos sutartį, o ne keisti teismo patvirtintos santuokos nutraukimo pasekmių

[80] „Vilniaus regiono apylinkės teismo Vilniaus rajono rūmų 2020 m. liepos 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2SP-7346-892/2020“, www.eteismai.lt, žiūrėta 2021 m. vasario 18 d., https://eteismai.lt/byla/69084453754760/2SP-7346-892/2020;

[81] „Marijampolės apylinkės teismo Marijampolės rūmų 2020 m. vasario 05 d. nutartis civilinėje byloje Nr.e2SP-1445-301/2020“, www.eteismai.lt, žiūrėta 2021 m. vasario 18 d., https://eteismai.lt/byla/161185143326893/e2SP-1445-301/2020;

[82] „Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. liepos 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr.e2sp-17858-1070/2020“, www.eteismai.lt, žiūrėta 2021 m. vasario 18 d., https://e-teismai.lt/byla/211975369671148/e2SP-17858-1070/2020;

sutarties sąlygas, todėl taikos sutartis prieštarauja imperatyvioms įstatymų normoms, nes ją patvirtinus liktų galioti ir ankstesnis teismo sprendimas[83]. Mažeikių rūmai atmetė pareiškėjų prašymą motyvuodami tuo, kad šalys taikos sutartyje susitarė, dėl išlaikymo nepilnamečiam vaikui pakeitimo ir esamo materialinio išlaikymo įsiskolinimo antstolio vykdomojoje byloje sumažinimo, pažeisdami CPK 595 straipsnyje nurodytą taikos sutarties tvirtinimo tvarką vykdymo procese ir tiesiogiai kreipdamiesi į teismą dėl jos patvirtinimo taip iš proceso eliminuodami antstolį. Atsižvelgiant į tai, kad pažeistas CPK 595 straipsnyje nustatytas reikalavimas, tokia sutartis pripažįstama prieštaraujančia imperatyvioms įstatymo nuostatoms[84]. Marijampolės apylinkės teismo Vilkaviškio rūmai atsisakė tvirtinti taikos sutartį prieštaraujančią imperatyviems įstatymų reikalavimams, kurioje buvo susitarta, kad E.Š. nepilnametei dukrai G.Š. teiks išlaikymą turtu perleisdamas ½ dalį žemės sklypo, tačiau teismas nustatė, kad aptartoji dalis yra areštuota ir apribotas ja disponavimas, todėl pareiškėjai taikos sutartyje negalėjo susitarti dėl turto, kuris apsunkintas areštu, perleidimo[85]. Teismas atsisakė tvirtinti šalių sudarytą taikos sutartį, nes teismo vertinimu susitarimas, jog UAB „Northern Baltic“ išmokėjus D.M. tam tikrą sumą, jis atsisakys bet kokių reikalavimų UAB „Northern Baltic“, susijusių su įvykusiu nelaimingu atsitikimu yra ne kas kita, kaip atsakomybės dydžio apribojimas tam tikra šalių sutarta pinigų suma, kuris pagal CK 6.252 straipsnio nuostatas yra draudžiamas[86]. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmai atmetė pareiškėjų UAB „Topo grupė“ ir UAB „Telcopro“ prašymą motyvuodamas tuo, kad šalys taikos sutartimi susitardamos dėl skolos mokėjimo dalimis sąlygų ir terminų, nenurodė ar toks mokėjimas nepažeidžia pareiškėjų kitų turimų kreditorių interesų. Be to, teismui patikrinus informacinės sistemos duomenis nustatyta, kad UAB „Telcopro“ atžvilgiu yra kitų bylų, kuriose jam pareikšti reikalavimai, taigi jis turi ir kitų kreditorių, o pareiškėjams nenurodžius šios informacijos nėra galimybės nustatyti ar taikos sutartis nepažeidžia jų interesų[87]. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmai atmetė pareiškėjų prašymą nurodydami, kad pareiškėjas V.I. yra kito pareiškėjo vadovas, todėl kyla abejonių ar dėl taikos sutarties dalyko apskritai yra kilęs ginčas tarp šalių. Be to, sutartyje yra sąlyginių sąlygų – sutartis bus laikoma sudaryta ir prisiimtus įsipareigojimu šalys vykdys tik tada, jei bus

[83] „Telšių apylinkės teismo Telšių rūmų 2020 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr.e2SP-1170-1037/2020“, www.eteismai.lt, žiūrėta 2021 m. vasario 18 d., https://e-teismai.lt/byla/266008855015166/e2SP-1170-1037/2020;
[84] „Telšių apylinkės teismo Mažeikių rūmų 2020 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr.e2SP-1398-1008/2020“, www.eteismai.lt, žiūrėta 2021 m. vasario 18 d., https://eteismai.lt/byla/236446496188830/e2SP-1398-1008/2020?word=buitis%20r.%20n;
[85] „Marijampolės apylinkės teismo Vilkaviškio rūmų 2020 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr.e2SP-1442-1021/2020“, www.eteismai.lt, žiūrėta 2021 m. vasario 18 d., https://eteismai.lt/byla/100622026378197/e2SP-1442-1021/2020;
[86] „Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2020 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr.e2SP-2287-940/2020“, www.eteismai.lt, žiūrėta 2021 m. vasario 18 d., https://eteismai.lt/byla/35852085501318/e2SP-2287-940/2020?word=ck%206.252;
[87] „Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr.e2SP-6560-877/2020“, www.eteismai.lt, žiūrėta 2021 m. vasario 18 d., https://eteismai.lt/byla/118487419872365/e2SP-6560-877/2020;

atnaujintas procesas baudžiamojoje byloje ir priimta nutartis grąžinti konfiskuotas lėšas V.I. Teismo vertinimu vadovaujantis procesinėmis normomis teismui neleidžiama priimti sprendimų, kurių įvykdymas priklausys nuo tam tikrų sąlygų atsiradimo ar neatsiradimo ateityje, priėmus nutartį patvirtinti sąlyginę taikos sutartį jos sąlygos būtų perkeliamos į nutarties rezoliucinę dalį, kas prieštarautų imperatyvioms įstatymo normoms[88]. Kaip matome imperatyvių įstatymų normų pažeidimas yra dažna aplinkybė, kuria remiantis atsisakoma tvirtinti taikos sutartį. Šioms normoms prieštaraujančios pripažįstamos tokios taikos sutarties sąlygos, kurios riboja šalių atsakomybę, keičia įstatymuose nustatytą sutarties tvirtinimo tvarką yra sąlyginės, prieštaraujančios pačiai šios sutarties esmei arba pažeidžiančios kitų asmenų interesus.

Be jau minėtų pagrindinių aplinkybių, dėl kurių atsisakoma tvirtinti taikos sutartį, teismų praktikoje galima rasti ir kitų rečiau pasitaikančių pagrindų, pavyzdžiui, Plungės apylinkės teismo Plungės rūmai netenkino pareiškėjų prašymo, kadangi nei taikos sutartyje, nei prašyme ją patvirtinti nėra nurodyta kokiu konkrečiu pagrindu ir už kokia prievoles UAB „Rietavo veterinarinė sanitarija“ pripažįsta UAB „Biovasto investicijos“ piniginį reikalavimą, todėl teismui nėra galimybės identifikuoti tarp šalių susiklosčiusio materialinio teisinio santykio, dėl kurio ateityje tarp šalių galėtų kilti ginčas[89]. Teismas atmetė pareiškėjų prašymą nurodydamas, kad viename iš taikos sutarties punktų pareiškėjai E.Z. ir R.Š. susitarė taikyti laikinąsias apsaugos priemones R.Š. turinių ir piniginių lėšų areštą iki bus sumokėtas išlaikymo įsiskolinimas E.Z. Teismo vertinimu laikinųjų apsaugos priemonių taikymas yra susijęs su tam tikros grėsmės egzistavimo prielaida teismo sprendimo įvykdymo realumui, tačiau šalys nenurodė kokiu tikslu šios priemonės yra reikalingos, todėl nenustačius aplinkybių dėl kurių galėtų pasunkėti taikos sutarties vykdymas ir įvertinus aplinkybę, kad įsipareigojimai pareiškėjų prisiimami laisva valia, bei tai, jog laikinosios apsaugos priemonės įgytų *res judicata* galią, kas prieštarautų jų pobūdžiui taikos sutartį atisakyta tvirtinti[90]. Kaišiadorių rūmai atmetė pareiškėjų UAB „Skolų valdymo sprendimai“ ir L.J. prašymą, nurodydamas, kad šalys taikos sutartyje susitarė sumažinti priskaičiuotą skolą, kurią L.J. įsipareigojo sumokėti šios sutarties pasirašymo metu, o UAB „Skolų valdymo sprendimai“ pasirašydama sutartį patvirtino, kad gavo visą sumą. Teismo vertinimu, šios sąlygos rodo, kad pareiškėjai taikos sutartimi susitarė dėl skolos sumokėjimo jos sudarymo metu, todėl šalių susitarimo dėl prievolės įvykdymo dalyku negali būti veiksmai, kurių įvykdymo terminas yra suėjęs anksčiau, nei teismas patvirtina taikos sutartį.

[88] „Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr.e2SP-5869-1085/2020“, www.eteismai.lt, žiūrėta 2021 m. vasario 18 d., https://eteismai.lt/byla/136468670237206/e2SP-5869-1085/2020;
[89] „Plungės apylinkės teismo Plungės rūmų 2020 m. kovo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr.e2SP-1481-669/2020“, www.eteismai.lt, žiūrėta 2021 m. vasario 19 d., https://eteismai.lt/byla/234765494989079/e2SP-1481-669/2020?word=bk%20146%20straipsnio%20ma%C5%BEametis;
[90] „Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. vasario 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr.e2SP-6770-1085/2020“, www.eteismai.lt , žiūrėta 2021 m. vasario 19 d., https://eteismai.lt/byla/23413811514933/e2SP-6770-1085/2020;

Patvirtindamas tokią sutartį teismas patvirtintų šalių sutartus įvykdyti juridinius faktus, kurie nutarties dėl taikos sutarties patvirtinimo įsiteisėjimo dieną jau būtų įvykę[91]. Šiaulių apylinkės teismo Šiaulių rūmai atmetė pareiškėjų S.N. ir R.D. prašymą nurodydami, kad šalys susitaria, jog R.D. skolingas S.N., todėl ji už R.D. sumokės įsiskolinimą Nacionalinei mokėjimo agentūrai, o R.D. įsiskolinimą grąžins ne pinigais, o perleis S.N. nuosavybėn žemės sklypą, o teismo patvirtinta taikos sutartis bus laikoma nuosavybės įgijimo pagrindu. Teismo vertinimu taikos sutartis gali būti tvirtinama teisme tik esant ginčui ar galimybei kilti jam ateityje, o šiuo atveju tokios aplinkybės neegzistuoja, patvirtindamas šia sutartį teismas pakeistų notarą. Be to, nustatyta, kad nepasikeitus aplinkybėms pareiškėjai dėl taikos sutarties patvirtinimo į teismą kreipiasi jau ketvirtą kartą, kas rodo jų piktnaudžiavimą procesinėmis teisėmis, todėl jiems paskirtos baudos[92]. Kaip matome atsisakant tvirtinti taikos sutartį neapsiribojama vien tik šalių valia, jos atitiktimi įstatymuose nustatytoms imperatyvioms normoms ar viešai tvarkai. Atsižvelgiant į aplinkybių visumą teismo vertinimu atsisakymo tvirtinti taikos sutartį pagrindai gali būti susiję ir su ginčo tarp šalių nebuvimo, neaiškiu materialiniu jų tarpusavio santykiu ar laikinųjų apsaugos priemonių taikymu.

Taigi, apibendrintai galima teigti, jog ginčą sprendžiant teisme šalių atžvilgiu yra priimamas teismo sprendimas, kuris yra galutinis ir vienai iš šalių jo nevykdant ar vykdant jį netinkamai yra pagrindas išduoti vykdomąjį dokumentą ir pradėti priverstinio vykdymo procedūrą. Alternatyvių ginčų sprendimo būdų atveju, šalių pasiektas susitarimas pats savaime tokios galios neįgyja, išskyrus arbitražą. Ginčą sprendžiant alternatyviais būdais šalys turi pasirinkimo laisvę, kaip įforminti galutinį susitarimą, tačiau prieš priimdamos šį sprendimą jos turėtų įvertinti susitarimo galios ir vykdytinumo aspektus. Tik teismo nutartimi patvirtintas alternatyviais ginčų sprendimo būdais, išskyrus arbitražą, pasiektas šalių susitarimas įgyja privalomąją galią ir jos pagrindu gali būti privalomai vykdomas. Kadangi, mediacijos procese pasiektas šalių susitarimas privalomumo ir vykdytinumo elementus įgyją tik jį patvirtinus teismui, šalims pavykus susitarti reikia inicijuoti papildomą procedūrą dėl taikos sutarties patvirtinimo ir kreiptis į valstybinį teismą. Teismas spręsdamas klausimą dėl taikos sutarties patvirtinimo patikrina jos sąlygų atitiktį materialinėms ir procesinėms normoms bei viešajai tvarka. Tokia taikos sutarties patikra užtikrina teisinių santykių stabilumą, jos šalių bei trečiųjų asmenų interesų apsaugą. Atsižvelgiant į išanalizuotos teismų praktikos pavyzdžius pastebėta, jog pagrindinės priežastį dėl kurių atsakoma tvirtinti taikos sutartį yra reikiamos informacijos ar

[91] „Kauno apylinkės teismo Kaišiadorių rūmų 2020 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2VP-6689-1084/2020“, www.eteismai.lt, žiūrėta 2021 m. vasario 19 d., https://eteismai.lt/byla/116255139233070/2VP-6689-1084/2020;

[92] „Šiaulių apylinkės teismo Šiaulių rūmų 2020 m. rugpjūčio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr.e2SP-9687-841/2020“, www.eteismai.lt, žiūrėta 2021 m. vasario 19 d., https://e-teismai.lt/byla/198153002509470/e2SP-9687-841/2020;

dokumentų nepateikimas, šalių valios trūkumas, jos sąlygų prieštaravimas imperatyvioms teisės normos, trečiųjų asmenų interesams ar viešajai tvarkai. Teismas prieš tvirtindamas taikos sutartį atlieka jos patikrą ir patvirtina atitiktį įstatymuose nustatytiems reikalavimas, analogišką funkciją atlieka notarai tvirtindami sandorius, todėl kylą klausimas ar mediacijos proceso metu šalių sudaryta taikos sutartis galėtų būti tvirtinama notaro ir įgyti vykdomojo dokumento galią taip išvengiant teisminių procedūrų, mažinant teismų darbo krūvį ir užtikrinant operatyvų jos tvirtinimo procesą.

Apibendrintai galima teigti, kad mediacijos būdu šalių išspręsto ginčo įforminimo rezultatas savo galia ir vykdymo galimybėmis lygiavertis teismo sprendimui bus tik tuo atveju, kai bus įformintas teismo patvirtinta taikos sutartimi. Siekiant taikos sutarčiai suteikti *res judicata* galią šalys turi inicijuoti papildomą procedūrą ir kreiptis į valstybinį teismą, patikrinantį jos atitiktį materialinėms ir procesinėms teisės normoms. Teismui nustačius, kad taikos sutartis atitinka visus jai keliamus reikalavimus priimama nutartis patvirtinti taikos sutartį. Priešingu atveju, nustačius trūkumus ar prieštaravimus teisės aktuose nustatytiems reikalavimams tokia sutartis teismo netvirtinama. Teismų praktikos analizė rodo, jog dažniausios problemos su kuriomis susiduria šalys siekiančios taikos sutarties patvirtinimo teisme yra jos sąlygų prieštaravimas imperatyvioms teisės normoms, viešajai tvarkai, trečiųjų asmenų interesams, reikiamos informacijos ar dokumentų nepateikimas ir jos šalių valios trūkumas.

1.3. Vykdymo procesas ir jo vieta teisės sistemoje

Teisiniu požiūriu išsprendus šalių tarpusavio ginčą ir priėmus sprendimą teisingumo vykdymas nesibaigia, kadangi priimto sprendimo įvykdymas yra nemažiau svarbus, nei jo priėmimo procesas. Akivaizdu, jog turint sprendimą, tačiau jo nevykdant arba jį vykdant netinkamai iki tol šalių dėtos pastangos ir nueitas kelias link sprendimo priėmimo netenka prasmės. Taigi, ginčo išsprendimui svarbus ne tik pats procesas, galutinio sprendimo forma, bet ir realus, bei efektyvus jo įgyvendinimas. Vienas pagrindinių mediacijos proceso privalumų – geranoriškas šalių pasiekto sprendimo įgyvendinimas, nes šalys yra labiau linkusios lakytis jų pačių pasiekto ir geriausiai jų interesus atitinkančios sprendimo, nei to kuris joms – dirbtinai primestas. Nepaisant to, kokiu būdu buvo spręstas ginčas, kokie subjektai dalyvavo jo sprendime ir kokios formos yra galutinis sprendimas, šalys turi dvi sprendimo įgyvendinimo pasirinkimo galimybes - geranoriškai (savanoriškai) arba priverstinai. Pirmuoju atveju sprendimo vykdymas nesukelia jokių problemų, kadangi šalys linkusios geranoriškai vykdyti tai, dėl ko susitarė. Visgi, gali susiklostyti ir visiškai priešinga situacija, kai šalis nevykdys arba netinkamai vykdys sprendimą, o kita šalis siekdama įgyvendinti savo teises turės galimybę siekti priverstinio sprendimo vykdymo. Savanoriškas pasiektų sprendimų vykdymas šiame darbe nebus plačiau

analizuojamas, kadangi jis nėra probleminis. Tuo tarpu priverstinis sprendimų vykdymas reikalauja išsamesnės analizės, nes tai specifinis procesas pasižymintis jam būdingais ypatumais. Mediacijos proceso metu pasiektų susitarimų vykdymo atžvilgiu siekiamybė yra geranoriškas jų vykdymas, tačiau neišvengiamai turime kalbėti ir apie tuos atvejus, kai šalims visgi iškyla sunkumų ir tenka pasinaudoti priverstiniu susitarimo įgyvendinimu.

Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT) vienoje iš savo bylų yra pabrėžęs, kad valstybės turi pareigą užtikrinti efektyvias teismo sprendimo įvykdymo sąlygas, kadangi Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – konvencija) 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teisė kreiptis į teismą dėl civilinio pobūdžio teisių ir pareigų nustatymo apima ir pareigą vykdyti teismo sprendimus. Priešingu atveju, teisė į teismą būtų iliuzinė, jeigu valstybės vidaus teisė neužtikrintų teismų sprendimų vykdymo, todėl bet kokio teismo priimto sprendimo vykdymas yra sudėtinė teisės į teisingą teismą, pagal Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį, dalis[93]. Tapačios pozicijos laikomasi ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje, kurioje nurodyta, kad teisingumas gali būti įvykdytas, tik tada, kai bus teisėtai, operatyviai ir veiksmingai įvykdytas teismo sprendimas[94]. Kaip matome teisingumo vykdymas nepasibaigia vien tik sprendimo priėmimu, turi būti užtikrintas ir mechanizmas kaip tokį sprendimą įgyvendinti. Preziumuotina, jog turi būti užtikrintos lygiavertės galimybės tinkamai ir efektyviai įgyvendinti pasiektą sprendimą nepaisant to, kokį ginčo sprendimo būdą šalys yra pasirinkusios. Be to, vienas iš Europos parlamento ir tarybos 2008 m. gegužės 21 d. direktyvos Nr.2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų (toliau – mediacijos direktyva) tikslų yra užtikrinti, kad mediacija nebūtų laikoma blogesne alternatyva už teismo procesus dėl to, kad jos būdu pasiektų susitarimų laikymasis priklauso nuo šalių geros valios. Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad mediacijos būdu pasiekto rašytinio susitarimo šalims jo turinys galėtų būti pripažintas privalomai vykdomu[95]. Priešingu atveju, sudarant palankesnes sąlygas vykdyti tradiciniu bylinėjimosi teisme procesu pasiektiems sprendimams, būtų apribotas alternatyvių ginčų sprendimų būdų praktinis taikymas, kadangi dėl blogesnės teisių apsaugos šalys nebūtų linkusios jų pasirikti. Taigi, vykdymo procese turi būti užtikrintas lygiavertis mediacijos proceso metu pasiektų šalių susitarimų vykdymas.

[93] „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2003 m. kovo 06 d. sprendimas byloje Jasiūnienė prieš Lietuvą (Nr.41510/98)“, www.teismai.lt, žiūrėta 2021 m. vasario 20 d., https://www.teismai.lt/lt/tarptautiniu-teisminiu-instituciju-sprendimai/europos-zmogaus-teisiu-teismo-sprendimai/1750;
[94] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-1043/2003“, www.teisesgidas.lt, žiūrėta 2021 m. vasario 20 d., http://www.teisesgidas.lt/lat.php?id=24261;
[95] „Europos parlamento ir tarybos direktyva 2008/52/EB „Dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų“, EUR-LEX, žiūrėta 2021 m. vasario 27 d., https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/52/oj;

Vykdymo procesas yra civilinio proceso dalis, baigiamoji jo stadija[96]. Dr. Egidija Stauskienė vykdymo procesą apibrėžia kaip teismo ar valstybės suteiktus valdingus įgalinimus turinčių subjektų, vykdymo proceso šalių ir kitų asmenų veiklą priverstinai civilinio proceso nustatyta tvarka vykdant teismo ir kitų institucijų sprendimus[97]. Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktikoje teismo sprendimų vykdymas įvardijamas kaip baigiamoji civilinio proceso stadija, kurios metu įgyvendinamas teismo sprendimas, o išieškotojas ir skolininkas realiai patiria teisinius ir turtinius teismo sprendimo padarinius[98]. Pagrindinis subjektas atliekantis priverstinio vykdymo veiksmus - antstolis, tačiau reikėtų pastebėti, kad keičiantis teisiam reguliavimui, kai kurių priverstinių vykdymo priemonių taikymo teisė suteikta ir kitiems subjektams[99]. Vykdymo proceso pagrindai, eiga ir tvarka reglamentuojama Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso VI dalyje (toliau – civilinio proceso kodeksas), o praktinis šio proceso normų įgyvendinimas nustatytas teisingumo ministro įsakymu patvirtintoje sprendimų vykdymo instrukcijoje.

Kaip teigia V.Višinskis vykdymo proceso metu, įvykdomas teismo ar kito įstatymuose nustatyto kompetentingo subjekto sprendimas, kurio išraiškos forma – vykdomasis dokumentas[100]. Būtent jis apibrėžia vykdymo proceso ribas ir yra procesinių veiksmų atlikimo pagrindas. Vykdomųjų dokumentų sąrašas pateiktas civilinio proceso kodekso 587 straipsnyje, iš kurio turinio matyti, kad vykdymo procesas neapsiriboja vien tik teismo sprendimų vykdymu, į šį sąrašą patenka ir kitų institucijų ir pareigūnų tokių kaip darbo ginčų komisija, arbitražas, notaras, prokuroras išduodami dokumentai. Dar viena vykdymo pagrindo atžvilgiu svarbi norma yra 584 straipsnis, kuriame pateiktas vykdytinų dokumentų sąrašas. Iš pirmo žvilgsnio atrodo, jog šie du straipsniai yra labai panašūs, tačiau skiraisi jų paskirtis. Pirmajame straipsnyje apibrėžiami vykdomieji dokumentai, kurie priimti atitinkamo subjekto ir įstatyme reikalaujama forma patys savaime yra vykdymo veiksmų atlikimo pagrindas. Tuo tarpu antrajame straipsnyje apibrėžiami subjektai, kurių sprendimai patys savaime nėra vykdomieji dokumentai, tačiau priimti nustatyta forma tampa pagrindu išduoti vieną iš 587 straipsnyje nurodytų dokumentų.

Didžioji dalis į vykdomųjų dokumentų sąrašą patenkančių dokumentų yra išduodami teismo, tačiau tuo neapsiribojant, kadangi tokia teisė suteikiama ir kitiems subjektams, tokiems kaip prokuroras, notaras, darbo ginčų komisija ir kitiems pareigūnams bei institucijoms, kuriems

[96]E.Stauskienė, V.Mikelėnas, A.Vaišvila, M.Žolynas, M. S. Šakarian, O. Jauering
[97]Egidija Stauskienė, „Teismo vaidmuo vykdymo procese“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2006), 62, https://www.lituanistika.lt/content/6688;
[98]„Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-35/2006“, www.eteismai.lt, žiūrėta 2021 m. vasario 20 d., https://eteismai.lt/byla/149897567153833/3K-3-35/2006;
[99]Valstybinei mokesčių inspekcijai prie Lietuvos Respublikom finansų ir Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybai prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.
[100]Vigintas Višinskis, „Ne teismo išduodami vykdomieji dokumentai“, Jurisprudencija 7, 109 (2008): 47, https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2559/2366

tokią teisę suteikia įstatymai. Atsižvelgiant į vykdytinų ir vykdomųjų dokumentų klasifikaciją, aišku, jog vieni dokumentai vykdomaisiais tampa iš karto, kai tik priimami kompetentingo subjekto nustatyta forma ir įsiteisėja, tuo tarpu kiti dokumentai yra tik pagrindas išduoti vykdomąjį dokumentą ir patys savaime nėra vykdomi priverstinai. Kyla klausimas, kuriai kategorijai yra priskirti mediacijos procese šalių pasiekti sprendimai? Iš vykdytinų ir vykdomųjų dokumentų sąrašų matyti, jog nei vienoje kategorijoje šie sprendimai nėra įvardinti tiesiogiai. Visgi, kaip anksčiau šiame darbe buvo apibrėžta pagrindiniu mediacijos procesu rezultatu yra laikoma teismo patvirtinta taikos sutartis. Analizuojant civilinio proceso kodekso 584 ir 587 straipsnių teisinį reguliavimą, teismo patvirtinta taikos sutartis yra vykdytinas dokumentas. Vadovaujantis teismo nutartimi, kuria ji patvirtinta, išduodamas vykdomasis raštas laikomas vykdomuoju dokumentu civilinio proceso kodekso 587 straipsnio 1 dalies 1 punkto prasme ir gali būti vykdomas priverstinai. Analogiška procedūra išduodant vykdomąjį dokumentą taikoma, kai mediacijos procese šalių sudaryta taikos sutartis yra patvirtinta arbitražo teismo. Tuo tarpu teismo nepatvirtinta taikos sutartis nėra nei vykdytinas, nei vykdomasis dokumentas, todėl pati savaime nėra priverstinio vykdymo veiksmų atlikimo pagrindas.

Teismui patvirtinus mediacijos procese sudarytą taikos sutartį, dėl jai suteiktos *res judicata* galios, šalys gali būti visiškai tikros, jog jų tarpusavio ginčas yra galutinai išspręstas. Visgi, analizuojant vykdymo proceso teisinį reguliavimą ir teismų praktiką pastebėtina, kad vienai iš šalių šios sutarties nevykdant arba ją vykdant netinkamai kyla problemų dėl vykdomojo dokumento išdavimo teismo nutarties, kuria patvirtinta taikos sutartis pagrindu. Civilinio proceso kodekso 646 straipsnio 3 dalyje reglamentuojančioje vykdomojo rašto išdavimo tvarką numatyta, kad nevykdant teismo patvirtintos taikos sutarties, suinteresuota šalis gali kreiptis į bylą nagrinėjantį teismą su prašymu išduoti vykdomąjį raštą. Teismas, ištyręs šalių nurodytas aplinkybes ir pateiktus įrodymus apie taikos sutarties sąlygų vykdymą, dėl neįvykdytos dalies išduoda vykdomąjį raštą arba atsisako jį išduoti. Spręsdamas vykdomojo rašto išdavimo klausimą, teismas gali pakeisti šalių taikos sutartyje numatytų sąlygų vykdymo tvarką nekeisdamas šalių susitarimo esmės. Atsisakius išduoti vykdomąjį raštą, teismas išaiškina šalims jų teisę kreiptis dėl teismo nutarties, kuria patvirtinta taikos sutartis, peržiūrėjimo proceso atnaujinimo tvarka[101]. Iš pateikto teisinio reguliavimo matyti, jog teismas gali keisti šalių susitarimo vykdymo tvarką, tačiau negali keisti jo esmės. Pagal kasacinio teismo praktiką teismas išduodamas vykdomąjį dokumentą galėtų keisti tik procesinius tokio sprendimo ar nutarties vykdymo klausimus, tokius kaip skolos ar kitos mokėtinos sumos išdėstymą, mokėjimo

[101] „Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2021 m. vasario 21 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.162435/asr;

atidėjimą, o materialinių teisinių santykių aspektas negalėtų būti keičiamas[102]. Pastebėtina, kad tokių problemų teismų praktikoje kyla - UAB „Saulės sonata“ teismo patvirtinta taikos sutartimi įsipareigojo 658 790, 18 Eur sulaikytų mokėjimų sumą sumokėti kreditorei UAB „Veikmės statyba“ dalimis, mokėdama po 100 000 Eur ir pirmąjį mokėjimą atlikti per 30 kalendorinių dienų po to, kai UAB „Veikmės statyba“ pateiks draudimo bendrovės statybos darbų garantinio laikotarpio laidavimo lakštą. Taikos sutartyje buvo nustatytos abiejų šalių vienai kitai vykdytinos prievolės. Šalys po taikos sutarties patvirtinimo sudarė galutinį atliktų darbų aktą, kuriame nurodė, kad UAB „Saulės sonata“ nereikalauja iš UAB „Veiksmės statyba“ pateikti laidavimo lakšto, o galutinis aktas yra pagrindas sumokėti sumas pagal taikos sutartyje aptartą grafiką. Kasacinis teismas konstatavo, kad žemesnės instancijos teisimai neteisingai aiškino taikos sutarties vykdymą, o išduodant vykdomąjį raštą teismas pakeitė teismo patvirtintos taikos sutarties sąlygų esmę, kadangi vadovavosi ne joje nustatyta ir teismo patvirtinta tvarka, o naujai šalių sudarytame statybos darbų akte nustatyta atsiskaitymo tvarka[103].

Dar vienas problema su kuria gali susidurti šalis siekdama teismo patvirtintos taikos sutarties pagrindu išsiimti vykdomąjį raštą – pakartotinis taikos sutarties sąlygų vertinimas. Iš civilinio kodekso 646 straipsnio teisinio reguliavimo matyti, jog net tuo atveju, kai teismas spęsdamas taikos sutarties tvirtinimo klausimą įvertina šalių aptartų sąlygų atitiktį įstatyme nustatytiems reikalavimams, imperatyvioms įstatymo normos ir viešajai tvarkai, bei pripažįsta, kad šios sąlygos nepažeidžia nei jos šalių, nei trečiųjų asmenų teisių, šalims gali tekti pakartotinai inicijuoti teisminį procesą dėl šios sutarties sąlygų. Šį klausimą savo praktikoje plėtoja ir Lietuvos Aukščiausiasis teismas vienoje iš nutarčių suformuodamas praktiką, jog sprendžiant vykdomojo rašto išdavimo, pagal teismo patvirtintą taikos sutartį klausimą, svarbu nustatyti ar taikos sutarties sąlygos, dėl kurių vykdymo prašoma išduoti vykdomąjį raštą, yra aiškios, nedviprasmiškos ir gali būti priverstinai vykdomos. Nustačius, kad sąlygos yra neaiškios, šalys jas supranta skirtingai ir (ar) jų priverstinai įvykdyti neįmanoma apskritai, vykdomasis raštas pagal tokias sąlygas negali būti išduotas[104]. Šioje vietoje pastebėtina teismų praktikos priešprieša, kadangi kitose kasacinės instancijos teismo nutartyse teigiama, jog teismas, prieš patvirtindamas šalių rašytine formą sudarytą ir jų pasirašytą taikos sutartį, turi pareigą patikrinti ir įsitikinti, ar taikos sutartyje išreikšta tikroji abiejų šalių valia, ar sutarties

[102] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr.e3K-3-528-706/2015“, www.eteismai.lt, žiūrėta 2021 m. vasario 21 d., https://eteismai.lt/byla/206876391476667/e3K-3-528-706/2015;
[103] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr.e3K-3-261-611/2020“, www.eteismai.lt, žiūrėta 2021 m. vasario 22 d., https://eteismai.lt/byla/170706477962395/e3K-3-261-611/2020;
[104] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. liepos 01 d. nutartis civilinėje byloje Nr.e3K-3-351-421/2016“, www.eteismai.lt, žiūrėta 2021 m. vasario 22 d., https://eteismai.lt/byla/34195963051383/e3K-3-351-421/2016;

sąlygos jiems aiškios ir priimtinos[105]. Iš esmės kreipiantis į teismą vykdomojo dokumento išdavimo dar kartą patikrinama jos sąlygų atitiktis įstatyme nustatytiems reikalavimams ir gali būti, kad nustačius jų neaiškumą, dviprasmiškumą arba skirtingą šalių suvokimą bus apribotas šios sutarties vykdymas ir šalis turės atnaujinti išnagrinėta civilinę bylą. Tokia situacija susiklostė vienoje iš civilinių bylų, kurioje Tauragės apylinkės teismo Tauragės rūmai atmetė J.L. prašymą išduoti vykdomąjį raštą dėl to, kad E.L., nevykdo teismo 2019 m. birželio 28 d. nutartimi patvirtintos taikos sutarties 5 punkto, kuriame susitarta, kad J.L. netrukdomai naudosis kaire tvarto ir dešine daržinės dalimi pagal esamas pertvaras, kadangi teismas neturi galimybės nustatyti ar pareiškėjai nenukrypo nuo statinių lygių dalių principo t.y. ar pertvara tvartą dalija lygiomis dalimis. Teismui ši aplinkybė nėra aiški, todėl vykdomasis raštas nėra išduotinas, o šalys turi geranoriškai susitarti dėl statinio pasidalijimo lygiomis dalimis, o nepavykus susitarti kreiptis į teismą dėl taikos sutarties pakeitimo arba proceso atnaujinimo civilinėje byloje[106]. Kaip matome teismui nustačius, jog sutarties sąlyga nėra aiški, šalių pasiektas ir teismo patikrintas bei patvirtintas susitarimas netenka prasmės, nes apribojamas jo vykdymas. Teismų praktikoje galima rasti ir kitų pavyzdžių dėl kurių atsisakoma išduoti vykdomąjį raštą, pagal teismo nutartį, kuria patvirtinta taikos sutartis, tačiau jos nurodytos aplinkybės tiesiogiai susiję su pačių taikos sutarties šalių elgesiu, tam tikros informacijos neatskleidimu ar teismo įrodymų apie įvykdytą taikos sutartį vertinimu.

Galima teigti, jog galimybė tinkamai ir efektyviai įvykdyti pačių šalių arba kompetentingų subjektų pagalba pasiektą sprendimą užtikrina visavertį teisingumo įgyvendinimą. Šį teiginį patvirtina nacionalinių ir tarptautinių teismų praktika, bei teisės doktrina. Ginčo šalys turi pasirinkimo laisvę kokiu būdu įvykdyti sprendimą, todėl tik nuo jų pačių valios priklauso ar bus realizuotas priverstinio vykdymo procesas. Mediacijos proceso metu pasiektus susitarimus šalys yra linkusios vykdyti geranoriškai, o priverstinis jų vykdymas yra nepageidautinas ir griaunantis visa tai, kas buvo pasiekta šio proceso metu. Efektyviausias būdas pasiekto sprendimo vykdymui yra savanoriškas jo įgyvendinimas, kadangi šalys nepatiria jokių papildomų finansinių ir laiko sąnaudų, išlaiko gerus tarpusavio santykius, tačiau egzistuoja galimybė, kad dėl sprendimo vykdymo šalims gali kilti papildomų problemų, dėl kurių kyla poreikis jį vykdyti priverstinai. Atsižvelgiant į dabartinį mediacijos teisinį reguliavimą tik teismo patvirtinta taikos sutartis gali būti vykdoma priverstinai. Visgi, ne pati taikos sutartis, o teismo

[105] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-456/2010“,*supra note*, 63; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-76-403/2020“,*supra note*, 72; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-161-248/2017“, *supra note*, 68;

[106] „Tauragės apylinkės teismo Tauragės rūmų 2020 m. sausio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2VP-401-850/2020“, www.eteismai.lt, žiūrėta 2021 m. vasario 22 d., https://eteismai.lt/byla/185778674879483/2VP-401-850/2020;

nutartis, kuria ji patvirtinta yra pagrindas vienai iš šalių kreiptis į teismą dėl vykdomojo rašto išdavimo. Taigi, šalis mediacijos procese ginčo sprendimą įforminusi taikos sutartimi siekdama jį pripažinti vykdytinu į valstybinį teismą turi kreiptis net du kartus ir kiekvienu iš šių atvejų išlieka tikimybė, jog jos prašymas gali būti atmestas. Toks teisinis reguliavimas apsunkina mediacijos proceso metu pasiektų susitarimų realų ir efektyvų įgyvendinimą ir daro šį ginčų sprendimo būdą nekonkurencingą bei mažiau patrauklų tradiciniam ginčų sprendimo būdui tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygmeniu.

Atsižvelgiant į sutarties sampratą, elementus ir mediacijos bei sutarčių institutų teisinį reguliavimą, dėl šalių suderintos valios ir poveikio jų teisėms bei pareigoms, mediacijos proceso metu šalių pasiektas susitarimas pripažįstamas sutartimi. Tam, kad toks susitarimas būtų galiojantis jis turi pasižymėti sutarčiai būdingais elementais ir neturi būti nustatytų bendrųjų sutarčių negaliojimo pagrindų. Nors mediacijos proceso šalys gali pasirinkti pasiekto susitarimo įforminimo formą, tačiau atsižvelgiant į jo įgyvendinimo, galios ir vykdymo galimybes, teismo patvirtinta taikos sutartis yra efektyviausias rezultato įforminimo būdas. Pagal Lietuvoje galiojantį teisinį reguliavimą, teismas yra vienintelis subjektas galintis patvirtinti mediacijos proceso metu pasiektą šalių susitarimą ir taip suteikti jam privalomąją galią ir priverstinio vykdymo galimybę. Nors šalys pasirinkdamos alternatyvų ginčo sprendimo būdą siekia greitesnio, efektyvesnio ir mažiau finansinių sąnaudų reikalaujančio proceso, visgi siekiant, kad jų sprendimas vykdytinumu ir galia būtų lygiavertis teisingumo vykdymo institucijos priimtam sprendimui, turi būti inicijuotos papildomos teisminės procedūras, kurių buvo siekiama išvengti. Teismų praktikos analizė rodo, jog net ir suderinus šalių valią, bei sutartyje numačius joms abiems priimtinas sąlygas teismas gali atsisakyti tvirtinti tokią sutartį ne tik dėl jų prieštaravimo teisės aktuose nustatytoms normoms, bet ir dėl pačių šalių valios trūkumo. Teismui patikrinus taikos sutarties sąlygas ir patvirtinus jų atitiktį įstatymų nustatytiems reikalavimams, dar kartą kreipiantis į jį dėl vykdomojo dokumento išdavimo šios sąlygos vertinamos pakartotinai ir nustačius taikos sutarties turinio trūkumus atsisakoma jį išduoti. Tokiu būdu mediacijos procedūra ne tik užsitęsia, tačiau teismams tenka papildomas darbo krūvis, kurio mažinimo buvo siekiama legitimuojant alternatyvius ginčų sprendimo būdus. Šiuo metu galiojantis mediacijos proceso metu pasiekto šalių susitarimo įforminimo ir vykdymo mechanizmas yra probleminis ir priklausomas tik nuo valstybinių teismų sprendimų.

II. MEDIACIJOS PROCESE PASIEKTŲ SUSITARIMŲ ĮFORMINIMAS

Išsiaiškinus bendruosius sutarčių teisės ir vykdymo proceso aspektus, ginčo sprendimo būdo ir jo rezultato reikšmę tolesniam vykdymui, bei atskleidus taikos sutarties, kaip mediacijos proceso rezultato, teisinį reguliavimą ir ypatumus, kyla poreikis išanalizuoti pagrindinius mediacijos procese pasiektų susitarimų įforminimo klausimus. Šių susitarimų įforminimas yra tiesiogiai susijęs su tolimesniu jo vykdymu. Jeigu viena ginčo šalis tokio susitarimo geranoriškai nevykdo arba vykdo jį netinkamai, kitai šaliai kyla poreikis imtis teisinių savo interesų gynimo priemonių. Tai, kokių konkrečiai priemonių bus imtasi, priklauso nuo to, kokiu būdu buvo spręstas ginčas ir kokia forma užfiksuotas galutinis jo rezultatas. Ginčą sprendžiant teisme priimamas galutinis teismo sprendimas, kurio pagrindu šalies prašymu išduotas vykdomasis dokumentas gali būti pateiktas vykdyti priverstinai. Tuo tarpu ginčą sprendžiant mediacijos būdu, kai jis dar nėra nagrinėjamas teisme šalys turi galimybę pasirinkti kaip įforminti pasiektą susitarimą (išskyrus išimtis) ir priklausomai nuo pasirinkto įforminimo būdo joms gali tekti inicijuoti papildomas teismines procedūras siekiant gauti ir pateikti vykdymui vykdomąjį dokumentą. Šiame skyriuje pagrindinis dėmesys bus skirtas taikos sutarties, kaip mediacijos proceso rezultato, įforminimui siekiant nustatyti už jos parengimą, tvirtinimą atsakingus subjektus, galimas jos formas, tvirtinimo tvarką, bei teisinę galią Lietuvoje ir kitose užsienio valstybėse.

2.1. Mediacijos procese pasiektą susitarimą įforminantys subjektai ir jo forma

Vienas iš daugiausiai diskusijų mediatoriams ir šiame procese dalyvaujančioms ginčo šalims, keliančių klausimų – koks subjektas yra atsakingas už taikos sutarties parengimą? Iš pirmo žvilgsnio atrodo, jog procese dalyvaujančios šalys tikisi, kad šią sutartį ir su ja susijusius dokumentus parengs ir visus formalius klausimus sutvarkys mediatorius, kadangi jis yra procesą koordinuojantis subjektas. Visgi, atsižvelgiant į tai, kad mediacijos procesą inicijuoja pačios ginčo šalys, o mediatorius yra tik tarpininkas padedantis taikiai išspręsti ginčą, toks vienareikšmiškas dokumentų rengimo funkcijos jam priskyrimas yra diskusinis ir reikalaujantis detalaus mediacijos teisinio reguliavimo analizės. Mediacijos įstatymo 16 straipsnyje lakoniškai reglamentuoti šiame procese sudarytai taikos sutarčiai keliami reikalavimai, jos tvirtinimo teisme tvarka ir teisinė galia. Iš esmės tik nurodoma, kad tuo atveju, kai ginčas sprendžiamas mediacijos būdu, nėra tuo pačiu metu nagrinėjamas teisme, ginčo šalių bendru prašymu arba vienos iš jų prašymu, gavus kitos šalies rašytinį sutikimą, tokia taikos sutartis gali būti pateikta

tvirtinti teismui Civilinio proceso kodekse nustatyta supaprastinta proceso tvarka[107]. Teisėjų tarybos patvirtintų Teisminės mediacijos taisyklių (toliau – Teisminės mediacijos taisyklės) 32 punkte nurodyta, kad teisminės mediacijos metu ginčo šalims pasiekus taikų susitarimą ir pasirašius taikos sutartį, ją įstatymų nustatyta tvarka tvirtina bylą nagrinėjantis teisėjas[108]. Teisingumo ministro įsakymu patvirtintų valstybės užtikrinamos neteisminės mediacijos taisyklių (toliau – Valstybės užtikrinamos neteisminės mediacijos taisyklės) 19 punkte nustatyta, kad mediatorius, ginčo šalims susitarus dėl taikaus ginčo išsprendimo, parengia taikos sutartį[109]. Kaip matome, nei proceso rezultatą reglamentuojančiame mediacijos įstatymo straipsnyje, nei kitose šio įstatymo normose nėra apibrėžto subjekto turinčio pareigą parengti taikos sutartį. Analogiškų nuostatų laikomasi ir Teisminės mediacijos taisyklėse. Tuo tarpu, pagal Valstybės užtikrinamų neteisminės mediacijos taisyklių normas, „mediatorius, <...>, parengia taikos sutartį“ matyti, kad mediatorius yra įpareigojamas parengti taikos sutartį. Taigi, tik valstybės užtikrinamoje neteisminėje mediacijoje yra apibrėžtas taikos sutartį rengiantis subjektas, kuris šiuo atveju – mediatorius. Visgi, reikia atsižvelgti į teisės aktų hierarchiją ir sprendžiant šį klausimą vadovautis aukštesniąją galią turinčiu teisės aktu – Mediacijos įstatymu, kuriame tokia pareiga mediatoriui nėra nustatyta. Atsižvelgiant į tai, ir toliau lieka neaišku, kas turi rengti taikos sutartį mediacijos procese, kadangi įstatymų lygmeniu šis klausimas nėra sureguliuotas. Iš esmės imperatyviai nėra apibrėžtų subjektų, todėl ją gali parengti pačios šalys, jų advokatai, mediatorius ir kiti kompetentingi subjektai. Europos veiksmingo teisingumo komisijos (CEPEJ) 2018 m. birželio 27 d. išleistame mediacijos plėtros priemonių rinkinyje, užtikrinančiame CEPEJ gairių mediacijos srityje įgyvendinimą rekomenduojama, jog tais atvejais, kai mediacijos procedūroje dalyvauja šalių advokatai, jie ir turėtų rengti taikos sutartį. Jeigu, advokatai nedalyvauja, šalys gali taikos sutartį prašyti parengti mediatoriaus, tačiau jam išsiaiškinus, kad šalys turi advokatus, visgi tai padaryti turėtų būti siūloma jiems, o mediatorius jiems pateiktų tik susitarimo sąlygų santrauką. Tuo atveju, kai mediatorius sutiktų parengti taikos sutartį, patariama jos projektą pateikti teisininkams ir šalims, kad šie jį įvertintų ir pateiktų savo pastebėjimus[110].

Žvelgiant į užsienio šalių teisinį reguliavimą, Estijos Taikinimo įstatymo 13 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad šalių prašymu mediatorius sudaro rašytinę taikos sutartį, kurią kartu su

[107] „Lietuvos Respublikos Mediacijos įstatymas“, *supra note*, 40: 16;
[108] „Nutarimas „Dėl teisminės mediacijos taisyklių patvirtinimo““, LRS, žiūrėta 2021 m. vasario 23 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/6b8f6f41f80411e895b0d54d3db20123/asr;
[109] „Įsakymas „Dėl valstybės užtikrinamos neteisminės mediacijos taisyklių patvirtinimo““, TAR, žiūrėta 2021 m. vasario 24 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/6f2149a0e03111e59cc8b27b54efaf6e/asr;
[110] „Mediation Development: Ensuring implementation of the CEPEJ Guidelines on mediation“, COE, žiūrėta 2021 m. vasario 24 d., https://rm.coe.int/mediation-development-toolkit-ensuring-imple-mentation-of-the-cepej-gui/16808c3f52;

šalimis pasirašo[111]. Belgijoje šalims pasiekus susitarimą, jo sąlygos nurodomos šalių ir mediatoriaus pateiktame ir pasirašytame dokumente[112]. Latvijos Mediacijos įstatymo 14 straipsnio 2 dalyje numatyta, jog šalių prašymu mediatorius gali dalyvauti rengiant rašytinį mediacijos būdu pasiektą susitarimą[113]. Čekijoje, mediatoriui nėra nustatytos pareigos parengti taikos sutartį, tačiau jis kartu su šalimis turi šią sutartį pasirašyti, taip patvirtindamas, jog taikus susitarimas buvo pasiektas mediacijos procese[114]. Italijoje, mediacijos būdu šalims pasiekus sprendimą mediatorius parengia taikos sutarties projektą ir kartu su pranešimu jį pateikia šalims[115]. Rusijos Tarpininkavimo įstatymo 10.2 punkte nustatyta, kad susitarimo tekstą turi perengti šalių teisininkai, o šių nesant ir šalių susitarimu, tai gali padaryti mediatorius arba pačios šalys[116]. Maltoje, pagal galiojantį teisinį reguliavimą mediatorius įpareigojamas parengti taikos sutarties projektą ir pateikti jį šalims[117]. Kitose valstybėse, tokiose kaip Singapūras[118], Airija[119], Bulgarija[120], kaip ir Lietuvoje[121] mediatorius neturi pareigos parengti taikos sutartį. Taigi, teisinis reguliavimas dėl mediatoriaus vaidmens rengiant taikos sutartį yra įvairialypis. Vienose šalyse mediatorius tokios pareigos neturi, taikos sutartį gali rengti šalių prašymu arba turi ją pasirašyti taip patvirtindamas, jog susitarimo pagrindas yra mediacijos procesas, tuo tarpu, kitose šalyse mediatoriaus pareiga parengti tokios sutarties projektą yra įtvirtinta teisės aktuose. Pastebėtina, kad taikos sutartį rengiantis subjektas nėra apibrėžtas nei Mediacijos direktyvoje, nei Singapūro mediacijos konvencijoje. Vadovaujantis Estijos ir Čekijos mediacijos įstatymų normomis mediatoriui keliama pareiga kartu su šalimis pasirašyti pasiektą susitarimą. Šioje vietoje keltinas klausimas, kodėl mediatorius yra įpareigojamas kartu su šalimis pasirašyti jam pačiam asmeniškai teisinių pasekmių nesukeliančią šalių sutartį ir tokiu būdu tampa tarsi viena iš jo šalių? Čekijos įstatymų leidėjas šį reikalavimą detalizuoja, kaip patvirtinimą, kad šalių susitarimas pasiektas būtent mediacijos būdu. Mediatoriaus parašas galėtų būti svarbus įrodymas apie susitarimo kilmę mediacijos procese ypač tada, kai toks susitarimas valstybėje

[111] „Estonia Consilation Act“, RIIGITEATAJA, žiūrėta 2021 m. vasario 24 d., https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530102013028/consolide;
[112] „Part seven of the Belgian juridical code“, Arbiter, žiūrėta 2021 m. vasario 24 d., http://www.arbiter.com.sg/pdf/laws/Belgian%20Judicial%20Code%20Mediation.pdf;
[113] „Latvia Mediation Act“, Likumi, žiūrėta 2021 m. vasario 24 d., https://likumi.lv/ta/en/id/266615-mediation-law;
[114] „Czech Republic Mediation Act“, CAK, žiūrėta 2021 m. vasario 24 d., https://www.cak.cz/assets/zakon-o-mediaci_aj.pdf;
[115] „Italian legislation on mediation“, Europarl.europa., žiūrėta 2021 m. vasario 24 d., https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2011/453175/IPOL-JURI_NT(2011)453175_EN.pdf;
[116] „Federal law of the Russian federation“, Cis-legislation, žiūrėta 2021 m. vasario 24 d., https://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=31632;
[117] „Malta mediation act“, Legislation, žiūrėta 2021 m. vasario 24 d., https://legislation.mt/eli/cap/474/eng/pdf
[118] „Singapore Mediation act“, Sso.agc.gov., žiūrėta 2021 m. vasario 24 d., https://sso.agc.gov.sg/Act/MA2017;
[119] „Irish Mediation act“, Irish statute book, žiūrėta 2021 m. vasario 24 d., http://www.irishstatutebook.ie/eli/2017/act/27/enacted/en/html;
[120] „Bulgaria Mediation act“, UV, žiūrėta 201 m. vasario 24 d., https://www.uv.es/medarb/observatorio/leyes-mediacion/europa-resto/bulgaria-mediation-act-2004.pdf;
[121] „Lietuvos Respublikos Mediacijos įstatymas“, *supra note,* 40;

pripažįstamas tiesiogiai vykdomu arba siekiant jo pripažinimo ir vykdymo kitoje valstybėje. Be to, mediatoriaus parašas patvirtina, kad šalių išspręstas ginčas galėjo būti sprendžiamas mediacijos būdu, būtent jame aptartomis sąlygomis, kurios neprieštarauja imperatyvioms įstatymų normoms[122]. Visgi, mediatorius šį reikalavimą galėtų išspręsti išduodamas atskirą pažymą, patvirtinančią mediacijos procedūros vykdymą ir pasiektą rezultatą. Tokiu būdu jis būtų atribotas nuo tik pačias ginčo šalis saistančio susitarimo pasirašymo ir užtikrintų jo kilmę.

Toks taikos sutarčių mediacijos procese rengimo teisinis reguliavimas dar kartą parodo, šio alternatyvaus ginčų sprendimo būdo liberalumą ne tik ginčo šalių, bet ir paties mediatoriaus atžvilgiu. Mediacijos proceso šalys yra visiškai laisvos pasirinkti, kas įformins galutinį jų pasiekto susitarimo rezultatą. Tuo tarpu, mediatorius nėra įpareigojamas parengti taikos sutartį (išskyrus, kai kurias valstybes) ir tai gali daryti įvertindamas savo galimybes ir praktinę patirtį. Tai ypač aktualu mediatoriams, neturintiems teisinio išsilavinimo, kadangi įstatymų lygmeniu įpareigojimas rengti taikos sutartį ir su ja susijusius dokumentus jiems sukeltų sunkumų siekiant teikti kokybiškas mediacijos paslaugas. Kita vertus, šalims nesusiduriančioms su teisiniais procesais tokia procedūra gali atrodyti sudėtinga ir reikalaujanti papildomų finansinių sąnaudų. Pavyzdžiui, nuo 2020 metų sausio 1 d. šaliai siekiančiai pateikti ieškinį teisme dėl santuokos nutraukimo reikia inicijuoti privalomosios mediacijos procesą. Jeigu šalims pavyktų susitarti dėl visų santuokos nutraukimo klausimų, o mediatorius atsisakytų parengti santuokos nutraukimo pasekmių sutartį ir kitus dokumentus, jos būtų priverstos ieškoti kito tai padaryti galinčio subjekto. Tai sukeltų šalims papildomas laiko ir finansines sąnaudas. Pagal Mediacijos įstatymo 22 straipsnio 3 dalį privalomąją mediaciją vykdančiam, Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos sprendimu paskirtam mediatoriui apmokama už vieną valandą skirtą mediacijos rezultato įforminimui. Šiuo atveju tiesiogiai nėra nurodyta, kokie mediatoriaus parengti dokumentai patenka į sąvoką „mediacijos rezultato įforminimas“. Iš vienos pusės tai gali būti tik pranešimo apie mediaciją pabaigą parengimas, iš kitos pusės tai gali apimti pranešimo ir taikos sutarties ar santuokos nutraukimo pasekmių sutarties parengimą. Taigi, mediatoriui sutikus parengti ne tik pranešimą apie mediacijos pabaigą, bet ir kitą iš anksčiau minėtųjų dokumentų valstybė šalims finansuoja šias išlaidas. Mediatoriui atsisakius parengti taikos sutartį ar kitą dokumentą šalys netenka galimybės pasinaudoti šiuo finansavimu ir dokumentų rengimą turi apmokėti savo lėšomis. Kyla klausimas ir dėl mediacijos procese aptartų sąlygų išdėstymo ar jas sutartį rengiančiam subjektui turėtų pranešti pačios šalys, ar mediatorius? Būtent šiuo atveju, mediacijos procese šalių pasiekto susitarimo įforminimas yra

[122] „Turkey: Agreement Which Is Signed At The End Of Mediation And Its Legal Qualification“, Mondaq, žiūrėta 2021 m. vasario 26 d., https://www.mondaq.com/turkey/arbitration-dispute-resolution/679852/agreement-which-is-signed-at-the-end-of-mediation-and-its-legal-qualification;

probleminis ir reikalaujantis teisinio reguliavimo tobulinimo, kai mediatorius atsisako įforminti galutinį šalių pasiektą susitarimo rezultatą.

Kyla klausimas, koks subjektas Lietuvoje, išskyrus mediatorių, galėtų parengti taikos sutartį, o santuokos nutraukimo atveju, santuokos nutraukimo teisinių pasekmių sutartį ir su ja susijusius dokumentus? Iš esmės, tai galėtų padaryti pačios mediacijos proceso šalys, tačiau dėl teisinių žinių stokos, tai gali būti sudėtinga. Šalys galėtų kreiptis į advokatus ar kitus kompetentingus teisininkus ir savo lėšomis finansuoti taikos sutarties ar kito mediacijos proceso rezultatą įforminančio dokumento parengimą. Dar vienas būdas, kuriuo šalys galėtų pasinaudoti – valstybės garantuojama pirminė teisinė pagalba. Lietuvos Respublikos Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo (toliau – Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas) 14 straipsnio 1 dalyje reglamentuota, jog pirminės teisinės pagalbos išlaidos apima veiksmus dėl taikaus ginčų išsprendimo ir taikos sutarties parengimo, be to pagal 15 straipsnio 7 dalį pirminę teisinę pagalbą teikiantys asmenys rengia prašymus dėl santuokos nutraukimo abiejų sutuoktinių bendru sutikimu ir sutartis dėl santuokos nutraukimo teisinių pasekmių[123]. Kaip matome galiojantis teisinis reguliavimas suteikia galimybę šalims kreiptis į atsakingas savivaldybių institucijas, dėl taikos sutarties ar santuokos nutraukimo pasekmių sutarties parengimo. Taigi, net ir mediatoriui atsisakius parengti minėtuosius dokumentus, šalys turi galimybę Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatyme nustatyta tvarka kreiptis į pirminės teisinės pagalbos paslaugas teikiančias atsakingas institucijas, dėl tokių dokumentų parengimo valstybės lėšomis. Atsižvelgiant į tai, tokia šalių teisė į pirminę teisinę pagalbą taikos sutarties ar santuokos nutraukimo pasekmių sutarties parengimui turi būti nurodyta mediacijos įstatyme. Tuo tarpu mediatorius, vadovaujantis CEPEJ rekomendacijomis, taikos sutartį rengiančiam subjektui pateiktų su šalimis aptartų ginčo sprendimo sąlygų santrauką, kuri galėtų būti inkorporuota į pranešimą apie mediacijos pabaigą.

Kitas labai svarbus mediacijos procese pasiektų susitarimų įforminimo klausimas yra jo forma. Dažnai teigiama, jog šalys yra laisvos pasirinkti kokia forma įformins mediacijos proceso rezultatą – žodžiu, raštu ar rašytiniu dokumentu patvirtintu kompetentingo subjekto. Visgi, kyla klausimas ar tokia jų laisvė yra absoliuti, ar galiojantis mediacijos teisinis reguliavimas neįpareigoja jų rinktis konkrečios formos, kokia jos galia ir reikšmė tolimesniam susitarimo vykdymui, bei įrodinėjimui apie tokio susitarimo egzistavimą.

Mediacijos įstatyme nėra apibrėžta kokia konkreti forma turėtų būti pasirenkama šalių pasiektam susitarimui, tačiau sisteminė šio įstatymo normų analizė rodo, kad pageidautina

[123] „Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas“, LRS, žiūrėta 2021 m. vasario 25 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.98693/asr;

mediacijos proceso rezultato forma – taikos sutartis[124]. Tapačias normas dėl proceso rezultato galime rasti ir Teisminės mediacijos taisyklėse[125], bei Valstybės užtikrinamos neteisminės mediacijos taisyklių 19 ir 20.4 punktuose. Pastebėtina, kad mediacijos būdu sprendžiant ginčą, dėl kurio teisme yra iškelta byla, šalių pasiektas susitarimas turės būti įformintas teismo patvirtinta taikos sutartimi. Būtent toks veiksmas įgalins teismą nutraukti bylą. Pastebėtina, kad dėl ginčo nagrinėjamo teisme šalys mediacijos būdu sudariusios taikos sutartį ir siekdamos bylą nutraukti galėtų jos ir nepateikti tvirtinti teismui, tokiu atveju ieškovas turėtų ieškinį atsiimti[126] arba jo atsisakyti[127]. Visgi, taip būtų nutrauktas bylos nagrinėjimas, o teismo nepatvirtinta taikos sutartis turėtų tik įstatymo galią ir vienai iš šalių jos nevykdant arba vykdant netinkamai turėtų būti inicijuojamas teisminis procesas. Jeigu mediacijos procese būtų sprendžiamas santuokos nutraukimo klausimas, vadovaujantis Civilinio kodekso 3.53 straipsnio 3 dalimi šalių susitarimo rezultatas turėtų būti įforminamas santuokos nutraukimo pasekmių sutartimi, o bažnytinės santuokos atveju sutartimi dėl santuokos įrašo panaikinimo pasekmių. Taigi, mediacijos proceso rezultato įforminimas priklausys nuo ginčo dalyko ir ginčo sprendimo stadijos. Mediacijos direktyvoje taip pat nėra apibrėžta, kokia forma turėtų būti taikoma šalių pasiektam susitarimui, tačiau iš jos tikslų ir šeštojo straipsnio turinio matyti, kad tik rašytinis mediacijos būdu pasiektas šalių susitarimas gali būti pripažintas privalomai vykdomu[128]. Singapūro mediacijos konvencijoje kaip vienas iš prašomo pripažinti mediacijos susitarimo vykdytinu kitoje valstybėje reikalavimų – šalių ir mediatoriaus parašai susitarime. Be to, 2 straipsnyje yra apibrėžta rašytinės taikos sutarties sąvoka – taikos sutartis yra „rašytinė“, jei jos turinys yra užfiksuotas bet kokia forma. Elektroninių ryšių priemonėmis sudaryta taikos sutartis bus laikoma rašytine, jeigu joje esanti informacija bus prieinama ir vėliau[129]. Taigi, kaip matome Mediacijos direktyvoje nors ir nėra apibrėžtos privalomos susitarimo formos, tačiau galimybė pripažinti privalomai vykdomu valstybėse narėse tik rašytinį susitarimą, tarsi užprogramuoja privalomą jo formą, nes priešingu atveju šalys tiesiog neturės galimybės tokia teise pasinaudoti. Tuo tarpu Singapūro mediacijos konvencijoje yra numatyta, kad susitarimui taikomas rašytinės formos reikalavimas.

Analizuojant užsienio valstybėse mediaciją reglamentuojančius teisės aktus matyti, jog daugeliu atveju mediacijos procese pasiektam šalių susitarimui yra taikomas rašytinės formos

[124]Kaip mediacijos procese šalių pasiekto susitarimo rezultato forma taikos sutartis nurodyta Lietuvos Respublikos Mediacijos įstatymo 16 str., 19 str. 1d. 1p., 25 str. 4 d., 26 str. 8 d., 27 str. 3 d.;
[125]„Nutarimas „Dėl teisminės mediacijos taisyklių patvirtinimo““,*supra note,* 108: 31.1;
[126]„Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, *supra note*, 101: 139;
[127]*Ibid*, 140;
[128]„Europos parlamento ir tarybos direktyva 2008/52/EB „Dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų“, *supra note*, 95: 6;
[129]„United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation“, *supra note*, 5: 4;

reikalavimas. Pavyzdžiui, Estijoje[130], Belgijoje[131], Maltoje[132], Lenkijoje[133], Portugalijoje[134], Rusijoje[135], Ispanijoje[136], Latvijoje[137] tokiam šalių susitarimui numatytas rašytinės formos reikalavimas[138]. Atkreiptinas dėmesys, kad vienose valstybėse toks rašytinės formos reikalavimas yra numatytas kaip imperatyvus, pavyzdžiui, Portugalijos Mediacijos įstatymo 20 straipsnyje numatyta, kad mediacijos procese pasirašyta taikos sutartis turi būti sudaroma raštu[139]. Kitose valstybėse, tokiose kaip Latvija[140] ir Ispanija[141] šis reikalavimas – dispozityvus. Kai kur nors ir tiesiogiai nenurodyta, tačiau iš tokių aplinkybių kaip susitarimas turi būti pasirašytas šalių ir mediatoriaus darytina išvada, jog reikalaujama rašytinės formos. Pastebėtina, kai kurios valstybės savo teisės aktuose yra įtvirtinę mediacijos procese pasiekto šalių susitarimo sąvoką. Pavyzdžiui, Latvijos Mediacijos įstatymo 1 straipsnio 9 punkte susitarimas apibrėžiamas, kaip mediacijos rezultatas, pasiektas šalims sprendžiant ginčą, kuris gali būti įforminamas atskiru rašytiniu dokumentu[142]. Airijos Mediacijos bilyje toks susitarimas apibrėžtas kaip mediacijos procese pasiektas rašytinis susitarimas, pasirašytas jo šalių ir mediatoriaus[143]. Iš šių apibrėžimų turinio galime identifikuoti reikalavimus jo formai. Pagal Bulgarijoje galiojantį mediacijos teisinį reguliavimą pačios šalys nustato susitarimo formą, kuri gali būti žodinė, rašytinė arba rašytinė patvirtinta notaro[144]. Taigi, šalių mediacijos metu pasiektam susitarimui valstybėse taikomi skirtingi formos reikalavimai, kai kur šio susitarimo formą yra apskritai neapibrėžta, kitur numatyti aiškūs rašytinės formos reikalavimai. Visgi, dažniausiai mediacijos proceso rezultatas turi būti įforminamas raštu. Atkreiptinas dėmesys, jog kitaip ne Lietuvoje, kai kuriose valstybėse (Estijoje[145], Portugalijoje[146],Čekijoje[147]) tokį susitarimą pasirašo ne tik jo šalys bet ir mediatorius.

[130] „Estonia Consilation Act“, *supra note,* 111: 13;
[131] „Part seven of the Belgian juridical code“, *supranote,* 112: 1732;
[132] „Malta mediation act“, supra note, 117: 28(a);
[133] „Poland The Code of Civil Procedure“, Global-regulation, žiūrėta 2021 m. vasario 25 d., https://www.global-regulation.com/translation/poland/7049655/act-of-17-november-1964%252c-the-code-of-civil-procedure.html;
[134] „Establishing general principles applicable to mediation carried out in Portugal, as well as the legal frame work for civil and commercial mediation, for mediators and for public mediation“, Arbitrare, žiūrėta 2021 m. vasario 25 d., https://www.arbitrare.pt/media/3128/law-on-mediation-_no-29-2013-19-april.pdf;
[135] „Federal law of the Russian federation“, *supra note*, 116: 2;
[136] „Spain Mediationin Civil and Commercial matters“, Global-regulation, žiūrėta 2021 m. vasario 25 d., https://www.global-regulation.com/translation/spain/1433974/law-5-2012%252c-on-6-july%252c-mediation-in-civil-and-commercial-matters.html;
[137] „Latvia Mediation Act“, *supra note*, 113: 1;
[138] „Malta mediationact“, *supra note,* 117: 28(a)
[139] „Establishing general principles applicable to mediation carried out in Portugal, as well as the legal frame work for civil and commercial mediation, for mediators and for public mediation“, *op. cit.*, 20.
[140] „LatviaMediationAct“, *op. cit.*
[141] „Spain Mediation in Civil and Commercial matters“, *op. cit.,* 23.
[142] „Latvia Mediation Act“, *op. cit.*.
[143] „Irish Mediation act“, *supra note*, 119: 2.
[144] „Bulgaria Mediation act“, *supra note*, 120: 16.
[145] „Estonia Consilation Act“, *supra note*, 111: 13.

Kadangi, mokslinėje literatūroje teigiama[148], jog mediacijos proceso rezultatas gali būti įforminamas žodine arba rašytine forma, kyla klausimas, ar Lietuvoje šalys mediacijos procese pasiektą susitarimą gali įforminti žodžiu? Atsižvelgiant į tai, kad pageidautinas mediacijos proceso rezultatas yra taikos sutartis, atsakymo į šį klausimą reikėtų ieškoti ją reglamentuojančių normų turinyje. Mediacijos įstatymo 16 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad civilinių ginčų mediacijos metu sudaromoms taikos sutartims taikomi Civiliniame kodekse ir kituose įstatymuose nustatyti reikalavimai. Žvelgiant į minėtojo kodekso 1.73 ir 6.983 normose nustatytą imperatyvų taikos sutarčiai taikomą rašytinės formos reikalavimą matyti, kad šios sutarties mediacijos procese šalys negalės sudaryti žodžiu, kadangi ji bus pripažinta negaliojančia. Be to, šalys gali neapsiriboti vien tik taikos sutarties sudarymu raštu, kadangi ją gali sudaryti ir notarine forma.

Visgi, reikėtų atsižvelgti į tai, kad Lietuvos Mediacijos įstatyme nėra imperatyviai nustatyta, jog taikos sutartis (kuriai taikomas rašytinės formos reikalavimas) yra vienintelė galima šalių pasiekto susitarimo forma. Šalys galėtų sudaryti žodinį susitarimą, tačiau reikėtų įvertinti šios formos ypatumus. Visų pirma vienai iš šalių nevykdant tokio susitarimo, kitai šaliai kiltų sunkumų įrodinėjant tokio susitarimo egzistavimą ir sąlygas. Pažymėtina, kad sudarius žodinį mediacijos susitarimą, bet kuri iš šalių nebūtų apsaugota nuo to, kad kita šalis dėl jau išspręsto ginčo nepateiks ieškinio teismui. Tarp Civilinio proceso kodekso 137 straipsnyje numatytų atsisakymo priimti ieškinį pagrindų yra numatyta, kad teismas atsisako priimti ieškinį, jeigu yra įsiteisėjęs teismo arba arbitražo sprendimas, priimtas dėl ginčo tarp tų pačių šalių, dėl to paties dalyko ir tuo pačiu pagrindu, arba teismo nutartis priimti ieškovo atsisakymą ieškinio ar patvirtinti taikos sutartį[149]. Taigi, žodinis mediacijos susitarimas nebus pagrindas teismui atsisakyti priimti bet kurios iš šalių ieškinį dėl mediacijos būdu išspręsto ginčo. Tokios apsaugos nesuteikia ir paprasta rašytine forma tarp šalių sudaryta taikos sutartis, todėl siekiant išvengti situacijos, kai viena iš mediacijos būdu išspręsto ginčo šalių pateiks ieškinį teisme, sudaryta taikos sutartis turi būti pateikta tvirtinti teismui. Be to, mediacijos procese pasiektas šalių susitarimas negali būti žodinis ir tuo atveju, kai jo sąlygos susijusios su nekilnojamo turto ar daiktinių teisių į jį perleidimu ar suvaržymu, kadangi tokie sandoriai galioja tik sudaryti notarine forma. Taigi, siekiant sudaryti mediacijos susitarimą žodine forma reikėtų įvertinti ginčo

[146] „Establishing general principles applicable to mediation carried out in Portugal, as well as the legal frame work for civil and commercial mediation, for mediators and for public mediation“, *supra note*, 134: 20.
[147] „Czech Republic Mediation Act“, *supra note*, 114: 7.
[148] „The final step: issues in enforcing the mediation settlement agreement“, Sussman adr, žiūrėta 2021 m. vasario 25 d., https://sussmanadr.com/docs/Enforcement_Fordham_82008.pdf; Edna Sussman, Conna A.Weiner, „Strivinffor a „Bulletproof“ mediation settlement agreement“, *Alternatives to the high cost of litigation*: 33, 4 (2015): 49-63, https://doi.org/10.1002/alt.21575;
[149] „Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“,*supra note*, 101: 137;

santykiui taikomo teisinio reguliavimo normose keliamus reikalavimus jo formai, atsižvelgti į ieškinio teismui pateikimo galimybę ir galimybę tokį susitarimą įvykdyti priverstinai. Žodine forma galėtų būti sudaryti laikini susitarimai, tokiu būdu kuriant pasitikėjimą tarp šalių.

Apibendrintai galima teigti, jog mediatorius yra tarpininkas padedantis šalims taikiai išspręsti ginčą, todėl jam neturi būti imperatyviai priskiriama šalių pasiekto susitarimo rengimo funkcija. Mediaciją taikančių valstybių praktika šiuo klausimu yra skirtinga nuo laisvo mediatoriaus pasirikimo iki imperatyvaus įstatymų lygmeniu jam nustatyto įpareigojimo parengti susitarimą. Lietuvoje šią funkciją vykdantys subjektai nėra apibrėžti, todėl susitarimus gali rengti pačios šalys, jų atstovai, mediatoriai ar kiti kompetentingi subjektai. Visgi, mediatorius šią funkciją turėtų prisiimti tik gerai įvertinęs savo kompetenciją. Mediatoriui atsisakius parengti šalių susitarimo sąlygas įforminantį dokumentą, šios dėl tokių dokumentų parengimo gali kreiptis į pirminę teisinę pagalbą teikiančią savivaldybės instituciją. Mediacijos rezultato įforminimas priklauso nuo ginčo dalyko ir jo stadijos, tačiau daugelyje valstybių jam taikomas rašytinės formos reikalavimas. Lietuvoje galiojantis teisinis reguliavimas pirmenybę teikia taikos sutarčiai, kaip mediacijos proceso rezultatui, tačiau imperatyviai nenustato, kad tai tik vienintelė galima šalių pasiekto susitarimo forma. Vis tik sprendžiant formos pasirinkimo klausimą reikia įvertinti teisės aktuose nustatytus reikalavimus, susitarimo priverstinio vykdymo ir ieškinio pateikimo teismui galimybes.

2.2. Mediacijos proceso metu pasiekto susitarimo tvirtinimas

Šalys mediacijos procesą užbaigusios taikos sutartimi turi galimybę neapsiriboti vien tik jos pasirašymu, tačiau gali pateikti ją tvirtinti kompetentingam subjektui. Tokia įstatymų nustatyta tvarka patvirtinta taikos sutartis yra aukštesnės juridinės galios, apsaugo šalis nuo pakartotinio ginčo nagrinėjimo ir yra pagrindas inicijuoti priverstinius vykdymo veiksmus nacionaliniu ir tarptautiniu lygmeniu. Atsižvelgiant į tai, kad įvairiose valstybėse jos tvirtinimui gali būti taikomi skirtingi reikalavimai, šiame poskyryje bus analizuojama taikos sutarties kaip mediacijos proceso rezultato tvirtinimo tvarka, galia ir tokius įgalinimus turintys kompetentingi subjektai. Būtent tai padės atskleisti mediacijos procese sudarytų taikos sutarčių įforminimo ir pripažinimo panašumus, bei skirtumus Lietuvoje ir kitose užsienio valstybėse.

Pagal Lietuvoje galiojantį teisinį reguliavimą mediacijos procese sudaryta taikos sutartis jos šalims gali turėti įstatymo arba *res judicata* galią. Tai, priklauso nuo šalių valios arba teisės aktuose nustatytų reikalavimų. Tuo atveju, kai mediacijos procesą reglamentuojančiuose teisės aktuose nėra imperatyviai nurodyta, jog sudaryta taikos sutartis turi būti patvirtinta teismo, šalys gali apsiriboti tik sutarties pasirašymu. Tokia šalių sudaryta ir teismo nepatvirtinta taikos sutartis

joms turės įstatymo galią, tuo tarpu ją patvirtinus teisme ji įgis *res judicata* galią. Tai reiškia, kad ginčas tarp šalių yra galutinai išspręstas, nei viena iš šalių negalės kreiptis į teismą su ieškiniu dėl to paties dalyko, tuo pačiu pagrindu, nutartis turės prejudicinę galią (nereikės įrodinėti joje nurodytų faktų), o vienai iš šalių susitarimo nevykdant arba jį vykdant netinkamai kita šalis galės kreiptis į teismą dėl vykdomojo rašto išdavimo ir siekti jo priverstinio vykdymo ne Lietuvoje bet ir esant poreikiui kitose užsienio valstybėse[150]. Analizuojant Mediacijos įstatymo ir Civilinio kodekso normas matyti, kad teismas yra įvardijamas kaip vienintelis kompetentingas taikos sutartis tvirtinantis subjektas. Be to, šalių valia tvirtinti taikos sutartį priklausys nuo to ar ginčas jau yra nagrinėjamas teisme. Mediacijos įstatymo 16 straipsnio 3 dalyje yra nurodyta „kai civilinis ginčas, kuris sprendžiamas mediacijos būdu, nėra tu pačiu metu nagrinėjamas teisme, <...>, taikos sutartis gali būti pateikta tvirtinti teismui Civilinio proceso kodekso XXXIX skyriuje nustatyta supaprastinto proceso tvarka“[151]. Kaip matome, jeigu dėl šalių ginčo teisme dar nėra iškeltos bylos, jos turi pasirinkimo laisvę pateikti tokią sutartį tvirtinti teismui ar ne. Tuo tarpu, kai ginčas jau yra nagrinėjamas teisme šalims mediacijos procese pavykus susitarti, sudarius taikos sutartį ir siekiant bylą užbaigti, tokia sutartis privalomai turės būti patvirtinta teismo. Priešingu atveju, byla nebus užbaigta ir bus tęsiamas ginčo nagrinėjimas teisme. Tai, patvirtina ir Teisminių mediacijos taisyklių 32 punkte nustatytas reikalavimas - ginčo šalims pasiekus taikų susitarimą ir pasirašius taikos sutartį, ją CPK, ABTĮ nustatyta tvarka tvirtina bylą nagrinėjantis teisėjas[152]. Tuo tarpu Valstybės užtikrinamos neteisminės mediacijos taisyklėse tokio imperatyvaus reikalavimo dėl taikos sutarties tvirtinimo teisme nėra, kadangi ginčas dar nėra nagrinėjamas teisme. Be to, nuo 2021 m. sausio 1 d. įsigaliojus mediacijos įstatymo pakeitimams dėl administracinių ginčų sprendimo mediacijos būdu, pagal Lietuvos Respublikos ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo tvarkos įstatymo 17 straipsnį, neteisminės mediacijos atveju teisė tvirtinti šalių sudarytą taikos sutartį suteikta ir administracinių ginčų komisijai[153]. Taigi, administraciniuose ginčuose priklausomai nuo to ar ginčas nagrinėjas teisme ar ikiteisminėje institucijoje skiriasi taikos sutartį tvirtinantis subjektas, kadangi pirmuoju atveju, tai bus teismas, o neteisminio ginčo atveju – administracinių ginčų komisija. Darbo ginčų atveju, vadovaujantis Lietuvos Respublikos darbo kodekso normomis tarp šalių sudarytą taikos sutartį savo sprendimu gali tvirtinti ir darbo ginčų komisija.

Dėl taikos sutarties tvirtinimo tvarkos ir ją tvirtinančių subjektų yra pasisakęs ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas – teismas gali patvirtinti taikos sutartį tiek byloje, kurioje

[150]Vėbraitė, *supra note*, 12: 135-138;
[151]„Lietuvos Respublikos Mediacijos įstatymas“, *supra note*, 40: 16;
[152]„Nutarimas „Dėl teisminės mediacijos taisyklių patvirtinimo““,*supra note*, 108: 32;
[153]„Lietuvos Respublikos ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo tvarkos įstatymas“, LRS, žiūrėta 2021 m. vasario 26 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.72292/asr;

sprendžiamas ginčas, tiek ir tada, kai procesas teisme nepradėtas. Pažymėtina, kad kreiptis į teismą dėl taikos sutarties patvirtinimo, kai civilinė byla dėl ja išspręstų klausimų teisme nėra iškelta, šalys neprivalo. Šalys tokią sutartį gali sudaryti apsiribodamos vien paprasta rašytine sandorio forma, o prireikus, pavyzdžiui, kai sutarties dalykas yra susijęs su nekilnojamojo turto perleidimu, dėl jos patvirtinimo kreiptis į notarą. Teismas taip pat yra pažymėjęs, kad taikos sutarties tvirtinimas teismine tvarka galimas tik esant ginčui ar galimybei jam kilti tarp materialinių teisinių santykių subjektų, o tais atvejais, kai tokios aplinkybės neegzistuoja, teismas, nors ir vykdydamas apsauginę funkciją, negali pakeisti notaro, atliekančio jam įstatymo paskirtas funkcijas, tarp jų - notarinių sandorių tvirtinimą[154]. Iš esmės vadovaujantis šiuo kasacinio teismo išaiškinimu tuo atveju, kai mediacijos procese išspręstas ginčas nebuvo nagrinėjamas teisme, šalys ne tik gali apsiriboti rašytinės tarpusavio taikos sutarties sudarymu ir nepateikti jos tvirtinti teismui, bet ir dėl tokios procedūros kreiptis į notarą.

Šiuo atveju, tikslinga išanalizuoti notaro galimybę patvirtinti mediacijos proceso metu sudarytą taikos sutartį ir jos teisinę galią. Lietuvos Respublikos Notariato įstatymo (toliau – Notariato įstatymas) 26 straipsnyje, kaip vienas iš notaro atliekamų veiksmų nurodytas sandorių tvirtinimas. Šis notaro veiksmas detalizuotas minėtojo įstatymo 45 straipsnyje, kuriame numatyta, kad notaras tvirtina sandorius, kuriems Civilinio kodekso ar Civilinio kodekso numatytais atvejais kiti įstatymai nustato privalomą notarinę formą. Notaras gali tvirtinti ir tuos sandorius, kuriuos įstatymai leidžia sudaryti žodžiu arba kuriems sudaryti įstatymai nustato paprastą rašytinę formą[155]. Pateiktas notaro veiksmų teisinio reguliavimo pavyzdys rodo, kad notaras taip pat gali būti subjektu tvirtinančiu neteisminės mediacijos procese sudarytą taikos sutartį. Be to teisės teorijoje teigiama, kad dėl taikos sutarties, kuriai taikoma notarinė sandorio forma patvirtinimo kreipiantis į teismą supaprastinto proceso tvarka, kreiptis į notarą dėl jos patvirtinimo nebūtina, nes šiuo atveju teismo atliekami patvirtinimo veiksmai pakeičia analogiškus notaro veiksmus[156]. Taigi, šalims mediacijos procese sudarius taikos sutartį dėl ginčo, kuris nenagrinėjamas teisme ir siekiant ją patvirtinti, jos turi dvi galimybes arba ją pateikti tvirtinti teismui arba notarui. Šiuo atveju kyla klausimas kokia yra notaro patvirtintos taikos sutarties galią? Civilinio kodekso 6.985 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad tik teismo patvirtinta taikos sutartis turi jos šalims galutinio teismo sprendimo galią[157]. Taigi, kitų, nei teismas subjektų patvirtinta taikos sutartis analogiškos galios neturės, todėl notaro patvirtinimas tokiai

[154]„Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 16 nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-486/2013“, www.eteismai.lt, žiūrėta 2021 m. vasario 26 d., https://eteismai.lt/byla/93607556560044/3K-3-486/2013;
[155]„Lietuvos Respublikos Notariato įstatymas“, LRS, žiūrėta 2021 m. kovo 1 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1695/asr;
[156] Artūras Driukas, „Notaras civiliniame procese. Teorija ir praktika“, *Notariatas* 11, (2011): 11-12, https://issuu.com/notarurumai/docs/notariatas11;
[157]„Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, *supra note*, 28: 6.985;

sutarčiai suteiks tik įstatymo galią ir vienai iš šalių jos nevykdant kita šalis turės kreiptis į teismą ir įrodinėti jos nevykdymą. Visgi, reikėtų pastebėti ir tam tikrus notarinės formos sutarties privalumus lyginant su paprastos rašytinės formos sutartimi. Pagal Notariato įstatymo 2 straipsnį notaras atlieka funkcijas užtikrinančias, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų[158]. Įgyvendindamas šią funkciją notaras prieš tvirtindamas taikos sutartį patikrina jos atitiktį įstatyme nustatytiems reikalavimams, viešajai tvarkai ir kitų asmenų interesams. Be to notaro tvirtinamai sutarčiai keliami griežtesni reikalavimai, nei paprastos rašytinės formos taikos sutarčiai (neturi būti ištaisymų, prirašymų, užbraukytų žodžių, nepatartų taisymų, pieštuku rašyto teksto), ji pažymima specialiu tvirtinamuoju įrašu, pasirašoma notaro ir užantspauduojama[159]. Notarinės formos sutartis gali būti keičiama, pildoma arba nutraukiama tik tokia pačia forma[160]. Notarine formas patvirtintuose dokumentuose esantys faktai nustatyti ir neįrodinėjami iki kol toks dokumentas įstatymų nustatyta tvarka nėra pripažintas negaliojančiu[161], taip pat toks dokumentas laikomas oficialiu rašytiniu įrodymu ir turi didesnę įrodomąją galią[162]. Pastebėtina, kad tarp Notariato įstatyme įtvirtintų notarų funkcijų yra ne tik sandorių tvirtinimas bet ir parašų dokumentuose tikrumo liudijimas, iš pirmo žvilgsnio mediacijos metu sudarytoms taikos sutartims galėtų būti taikomas ir pastarasis variantas. Visgi, reikia atsižvelgti į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje suformuotą šių veiksmų skirtumą – notaras liudydamas parašo dokumente tikrumą, nustato asmens, pasirašiusio dokumentą tapatybę ir liudija parašą, netvirtindamas tokiame dokumente išdėstytų faktų. Tuo tarpu, tvirtindamas sandorį, notaras atlieka teisinį tyrimą, išsiaiškina tikrąją šalių valią, išaiškina sandorį sudariusiems asmenims jo prasmę, teisinius padarinius ir užtikrinti sandorio teisėtumą bei sandorio šalių teisėtų interesų apsaugą[163]. Taigi, liudydamas parašo tikrumą notaras nustatys tik pasirašančio asmens tapatybę, o ne notariškai patvirtins patį dokumentą (patikrins ar jo turinys atitinka teisės aktuose nustatytus reikalavimus ir asmenų valią). Be to, notaras neliudija parašų tikrumo sandoriuose[164]. Atsižvelgiant į tai, kad mediacijos procese sudaryta taikos sutartis yra sandoris, šiuo atveju kreipiantis į notarą būtų taikomas sandorio tvirtinimas, o ne šalių parašų dokumentuose tikrumo liudijimas. Reikia atkreipti dėmesį, kad notarui yra keliami didesnio rūpestingumo, atidumo reikalavimai, todėl tvirtindamas taikos sutartį jis užtikrina jos atitiktį

[158] „Lietuvos Respublikos Notariato įstatymas“,*supra note*,155: 2;
[159] *Ibid*, 35-36;
[160] „Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, *supra note*, 28: 6.183str. 3d.
[161] „Lietuvos Respublikos Notariato įstatymas“, *op. cit.*, 26;
[162] „Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“,*supra note*, 101: 197;
[163] „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-208/2011“,www.eteismai.lt, žiūrėta 2021 m. vasario 26 d., https://eteismai.lt/byla/259753778389432/3K-3-208/2011;
[164] Vaidota Majūtė ir kt., *Notariato teisė* (Lietuvos notarų rūmai, 2014), https://notarurumai.lt/data/public/uploads/2020/11/notariato-teise.pdf;

įstatymuose nustatytiems reikalavimams, todėl teismui tokią sutartį pripažinus negaliojančia šalys turėtų galimybę reikalauti žalos atlyginimo.

Taigi, nors Mediacijos įstatyme tiesiogiai neįtvirtinta, tačiau Lietuvoje yra galimybė šalių sudarytą taikos sutartį patvirtinti notarui. Reikėtų pastebėti, kad tokiai sutarčiai lyginant su paprastos rašytinės formos taikos sutartimi bus taikomi griežtesni patikros reikalavimai, tačiau ji neįgis *res judicata* galios, todėl neapsaugos šalių nuo kreipimosi į teismą galimybės. Be to, remiantis teisingumo ministro įsakymu patirtintu vykdomųjų įrašų, pagal notarine forma patvirtintus sandorius, iš kurių atsiranda piniginės prievolės,atlikimo tvarkos aprašu (toliau – vykdomųjų įrašų atlikimo aprašas) notaras, pagal notarine forma patvirtintą sandorį, vienai iš šalių jo nevykdant gavęs kreditoriaus prašymą gali išduoti vykdomąjį įrašą, kuris yra vykdytinas ir vykdomasis dokumentas ir gali būti pateikiamas priverstiniam vykdymui[165]. Taigi, remiantis pateiktu teisiniu reguliavimu mediacijos procese šalims išsprendus ginčą, susijusį su priniginėmis prievolėmis ir sudarius taikos sutartį jos gali kreiptis į notarą tokios sutarties patvirtinimo ir vienai iš šalių jos nevykdant prašyti atliki vykdomąjį įrašą. Ne piniginio pobūdžio ginčo atbejuvienai iš šalių tokios sutarties nevykdant, kita šalis turės kreiptis į teismą ir įrodinėti jos nevykdymo faktą, bei siekti teismo sprendimo priėmimo ir vykdomojo rašto išdavimo, kurį vėliau pateiks priverstiniam vykdymui. Iš esmės nors tokia sutartis ir būtų patvirtinta notaro ir turėtų aukštesniąją juridinę galią, nei paprastos rašytinės formos sutartis, tačiau nevykdymo atveju procedūra bus tapati kaip ir paprastos rašytinės sutarties.

Singapūro mediacijos konvencijos 5 straipsnyje reglamentuojančiame atsisakymo pripažinti vykdomu šalių mediacijos procese sudarytą taikos sutartį pagrindus, numatyta, kad kompetentinga institucija atsisako pripažinti vykdoma taikos sutartį, kuri nėra privaloma arba galutinė[166]. Taigi, taikos sutartis turi būti privaloma šalims ir turėti galutinio ginčo sprendimo galią. Lietuvoje šalims taikos sutartis yra privaloma, jeigu ji sudaryta paprasta rašytine forma, tačiau galutinę galią įgyja tik tada, kai yra patvirtinama arbitražo ar valstybinio teismo, administracinių arba darbo ginčų komisijose. Tuo tarpu notaro patvirtintai taikos sutarčiai tokia galia nesuteikiama.

Užsienio valstybių praktika dėl taikos sutarčių pasiektų mediacijos procese tvirtinimo yra skirtinga. Tvirtinimo tvarka skiriasi priklausomai nuo to ar pradėjus mediacijos procesą ginčas jau buvo nagrinėjamas teisme. Estijos Mediacijos įstatymo 2 straipsnyje apibrėžta, kad mediaciją gali vykdyti fiziniai asmenys, advokatai, notarai arba valstybinės ar vietinės valdžios

[165] „Įsakymas „Dėl vykdomųjų įrašų pagal notarine forma patvirtintus sandorius, iš kurių atsiranda piniginės prievolės, atlikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, TAR, žiūrėta 2021 m. vasario 25 d.,https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/22d0e4b0af0911e5b12fbb7dc920ee2c;

[166] „United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation“,*supra note,* 5: 5 b) ii);

institucijos[167]. Jeigu ginčas tarp šalių jau nagrinėjamas teisme taikos sutartį gali patvirtinti tik teismas. Tuo tarpu, kai ginčas dar nėra nagrinėjamas teisminėje institucijoje taikos sutartį gali tvirtinti teismas, notaras arba vietinės ar valstybinės valdžios institucija. Kai ginčo mediatoriumi yra įgaliojimus turintis fizinis asmuo, advokatas arba notaras, bendru taikos sutarties šalių prašymu arba vienos iš jų prašymu, esant kitos sutikimui tokia sutartis gali būti patvirtinta ir pripažinta vykdoma teismo nutartimi. Advokatams kaip ginčo mediatoriams taikos sutarčių tvirtinimo teisė nėra suteikta. Vadovaujantis Estijos Mediacijos įstatymo 14 straipsnio teisiniu reglamentavimu notaras kaip subjektas gali tvirtinti advokatų ir notarų mediatorių vykdytuose mediacijos procesuose sudarytas taikos sutartis dėl turtinių ir neturtinių reikalavimų, kuriuose numatyta neatidėliotino vykdymo sąlyga. Prieš tvirtindamas tokias taikos sutartis jis turi įsitikinti ar ši sutartis buvo pasiekta spendžiant ginčą mediacijos būdu, be to jis negalės tvirtinti taikos sutarčių, kuriose yra sąlygų susijusių su gyvenamųjų patalpų nuomos sutarčių galiojimu, atšaukimu ar sustabdymu. Teisme nagrinėjamo ginčo mediacijos atveju, šalims sudarius taikos sutartį ją tvirtina teismas ir remiantis Estijos Civilinio proceso kodekso 430 straipsniu tokia teismo patvirtinta taikos sutartis turi aukštesnę galią nei notaro patvirtintoji. Kaip matome, nors Estijoje mediacijos procese pasiektų taikos sutarčių tvirtinimo įgaliojimai suteikti ne tik teismui, bet ir notarui, tačiau vadovaujantis minėta norma teismo nutartimi patvirtinta taikos sutartis panaikina notaro patvirtintą taikos sutartį. Visgi, reikia įvertinti tai, kad neteisminės mediacijos atveju notaro patvirtinta taikos sutartis su joje numatyta neatidėliotino vykdymo sąlyga gali būti vykdoma priverstinai. Estijoje taikoma ir speciali mediacijos procedūra, kurią vykdo valstybinės ar vietos valdžios institucijos. Vienai iš šalių kreipusis į šią tokią instituciją ir pateikus pareiškimą ir siūlymus dėl ginčo sprendimo, ši informacija perduodama kitai ginčo šaliai, kuri gali pareikšti savo poziciją dėl ginčo sprendimo. Šalims susitarus dėl sąlygų įstaiga parengia taikos sutartį, kurią ji patvirtina ir išsiunčia šalims. Tokia patvirtinta taikos sutartis, pagal Estijos mediacijos įstatymo 26 straipsnį yra privaloma šalims ir per nustatytą terminą turi būti įvykdyta. Nevykdymo atveju, viena iš šalių su tokia taikos sutartimi gali kreiptis į antstolį dėl priverstinio jos vykdymo. Tokią sutartį pripažinti negaliojančia gali tik teismas, jei minėtoji institucija padaro esminius pažeidimus turėjusios įtakos arba galėjusius turėti įtakos jos sudarymui. Taigi, tokiu būdu patvirtinta taikos sutartis bus teisėta, galiojanti ir vykdoma, tačiau atsižvelgiant į tai, kad teismo gali būti pripažinta negaliojančia ji neturi aukštesnės juridinės galios nei teismo sprendimas.

[167] „Estonia Consilation Act“, *supra note,* 111: 2.

Vokietijoje taikos sutartį gali tvirtinti notaras, teismas arba advokatas[168]. Jei tokia sutartis nebus patvirtinta teismo ji bus teisėta, galiojanti ir vykdoma kaip bet kuri kita sutartis. Tuo tarpu teismo patvirtinta taikos sutartis savo galia prilygs galutiniam teismo sprendimui. Čia kyla abejonių dėl advokatui suteiktos teisės tvirtinti šalių sudarytą taikos sutartį ir jo šališkumo, kadangi jis atstovauja vienos iš jų interesus. Slovėnijos tarpininkavimo įstatymo 14 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad šalių susitarimu taikos sutartis gali būti tvirtinama notaro aktu, teismo arba arbitražo teismo sprendimu[169]. Teisminės mediacijos atveju šalių taikos sutartį tvirtins teismas, ginčą nagrinėjant arbitraže – arbitražo teismas, neteisminės mediacijos atveju tokia galimybė suteikta notarui ir teismui. Teismo patvirtinta taikos sutartis turės galutinio teismo sprendimo galią. Ispanijoje taikos sutartis gali būti tvirtinama notaro arba teismo. Jeigu ginčas nagrinėjamas teisme tuomet susitarimas tvirtinamas teismo nutartimi. Teismo patvirtinta taikos sutartis turės *res judicata* galią ir galės būti vykdoma priverstinai, tuo tarpu notaro patvirtinimas užtikrins jos atitiktį įstatymuose nustatytiems reikalavimams ir suteiks vykdymo galimybę. Kaip matome Europos valstybėse mediacijos susitarimo tvirtinimo praktika yra labai panaši. Teisminės mediacijos atveju šalių pasiektą taikos sutartį tvirtina teismas, tuo tarpu neteisminės mediacijos atveju šalys turi platesnę pasirinkimo laisvę ir gali ją pateikti notaro, teismo ar kitos šalyje veikiančios ir tokius įgaliojimus turinčios institucijos tvirtinimui. Ne Europos valstybių praktika taip pat labai panaši, pavyzdžiui Japonijoje teisminės mediacijos atveju šalių susitarimas tvirtinamas teismo nutartimi, o neteisminės mediacijos metu sudarytas susitarimas laikoma paprasta šalių sutartimi, kurios vienai iš jų nevykdant turi būti kreipiamasi į teismą siekiant įrodyti jos nevykdymą[170]. Vietname šalims pavykus susitarti ir užfiksavus susitarimo sąlygas sutartyje, bei per septynias dienas nei vienai iš šalių nepanaikinus susitarimo, teisminę mediaciją vykdęs teisėjas šį susitarimą patvirtina teismo sprendimu, kuris apeliacine tvarka neskundžiamas. Jei taikos sutartis pasirašyta neteisminės mediacijos metu viena iš šalių gali kreiptis į teismą dėl jo patvirtinimo. Ginčą nagrinėjant arbitraže tokią taikos sutartį tvirtins jį nagrinėjantis arbitražo teismas[171]. Valstybinio ar arbitražo teismo taikos sutarties patvirtinimo procedūra, taip suteikiant jai galutinio sprendimo galią naudojama ir daugelyje kitų pasaulio valstybių, tokių kaip Kinija, Šveicarija, Jungtinės Amerikos Valstijos, Singapūras ir kitose. Lietuvoje tokia procedūra taip pat

[168] „German Code of Civil Procedure“, Gesetze-im-internet, žiūrėta 2021 m. vasario 26 d., https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zpo/englisch_zpo.html;

[169] „Slovenia Mediation in Civil and Commercial matters act“, Sloarbitration, žiūrėta 2021 m. vasario 26 d., http://www.sloarbitration.eu/Portals/0/Zakonodaja/Mediation%20in%20Civil%20and%20Commercial%20Matters%20Act.pdf;

[170] „Commercial Mediation in Japan“, Linklaters, žiūrėta 2021 m. vasario 27 d., https://www.linklaters.com/en/insights/publications/commercial-mediation-a-global-review/commercial-mediation-a-global-review/japan;

[171] „Commercial Mediationin Vietnam“, Linklaters, 2021 m. vasario 27 d., https://www.linklaters.com/en/insights/publications/commercial-mediation-a-global-review/commercial-mediation-a-global-review/vietnam;

galima, šalys siekdamos inicijuoti mediacijos procesą gali kreiptis į Vilniaus komercinio arbitražo teismą (toliau –VKAT), kuris vadovaudamasis VKAT valdybos 2014 m. kovo 19 d. nutarimu patvirtintomis mediacijos taisyklėmis (toliau – Mediacijos taisyklės), vykdys mediacijos procedūrą. Vadovaujantis šiomis taisyklėmis ginčo šalys pačios gali pasirinkti pageidaujamą mediatorių (-ius), kurį šalims pavykus išspręsti ginčą ir sudarius taikos sutartį, VKAT pirmininkas jų prašymu ir paties mediatoriaus sutikimu gali skirti arbitru, kas šis patvirtintų šalių sudarytą taikos sutartį arbitražo sprendimu[172]. Šis modelis yra patrauklus, kadangi pačios ginčo šalys gali pasirinkti jų ginčo sprendimui kompetentingą asmenį, kuris vykdytų ne tik mediaciją bet ir patvirtintų taikos sutartį, taip jai suteikdamas galutinio arbitražo teismo sprendimo galią.

Taigi, apžvelgus užsienio valstybėse galiojantį mediacijos procese pasiektų šalių susitarimų tvirtinimo teisinį reguliavimą nustatyta, kad juos kompetentingi tvirtinti tokie subjektai kaip valstybinis teismas, notaras, advokatas, arbitražo teismas ar kita valstybinė institucija teikianti mediacijos paslaugas. Valstybėse taikoma praktika rodo, jog atribojamas taikos sutarčių pasiektų mediacijos procese tvirtinimas, teisminės ir neteisminės mediacijos atvejais. Kai ginčas jau yra nagrinėjamas teisme, šalys išsprendusios jį mediacijos būdu, pasirašiusios taikos sutartį ir siekdamos, kad byla iškelta teisme būtų nutraukta, taikos sutartį turi pateikti bylą nagrinėjančio teismo tvirtinimui. Jokio kito subjekto, išskyrus teismą, patvirtinta taikos sutartis nenutrauks bylos nagrinėjimo teisme. Analogiška taisyklė galioja ir ginčams nagrinėjamiems arbitražo teismuose. Toks reikalavimas dėl taikos sutarties tvirtinimo numatytas daugelio valstybių tokių kaip Estija, Latvija, Ispanija, Belgija, Japonija, Singapūras, Slovėnija, Austrija mediacijos įstatymuose. Neteisminės mediacijos atveju taikos sutartį tvirtinančių subjektų ratas neapsiriboja vien tik valstybiniais teismas, nes tokia galia suteikiama notarams, valstybinėms institucijoms, advokatams ar arbitražo teismams. Pastebėtina, kad vienose valstybėse pačiuose mediacijos įstatymuose pateikiamas taikos sutartis tvirtinančių subjektų sąrašas, pavyzdžiui, Slovėnijoje, Estijoje, tuo tarpu kitose daromos nuorodos į proceso teisę reglamentuojančius įstatymus. Tokios valstybės kaip Slovėnija, Vokietija, Estija, Ispanija taikos sutarties tvirtinimą yra patikėjusios notaras, Estijoje tai gali padaryti ir kitos mediacijos paslaugas teikiančios valstybinės ar savivaldybių institucijos. Visgi, tik teismo patvirtinta taikos sutartis įgis *res judicata* galią ir galės būti vykdoma priverstinai. Kitų subjektų patvirtinimas tokios galios nesuteikia, tačiau reikėtų įvertinti tai, kad taikos sutartį tvirtinantis subjektas atlieka jos sąlygų atitikties įstatymuose nustatytiems reikalavimams patikrinimą ir gali užkirsti kelią

[172]„Vilniaus komercinio arbitražo teismo mediacijos taisyklės“, Arbitrazas, žiūrėta 2021 m. vasario 27 d., https://www.arbitrazas.lt/failai/VKAT%20Dokumentai%20LT/VKAT_Mediacijos%20taisykl%C4%97s_%20nuo%202014%2006%2001.pdf;

šalių ar trečiųjų asmenų teisių pažeidimams. Šalims taikos sutartį sudarius tarpusavyje ir nepateikus kompetentingų subjektų tvirtinimui ji turės paprastos rašytinės sutarties galią ir bus vykdoma kaip bet kuri kita civilinė sutartis. Be to, reikia pastebėti, kad ne teisminio subjekto taikos sutarties patvirtinimas dažnai taikomas todėl, kad jai suteikia tiesioginio vykdymo galia, taip užtikrinant šalių teisių apsaugą, jos nevykdymo atveju. Analizuojant mediaciją reglamentuojančius valstybių teisės aktus nepavyko rasti atvejų, kai kito subjekto, nei teismo, aktu patvirtinta taikos sutartis turėtų tapačią galutinio sprendimo galią. Taigi, nei viena iš šalių nebus apsaugota nuo ieškinio pateikimo teismui dėl mediacijos būdu išspręsto ginčo, jei jų pasirašyta taiko sutartis nebus patvirtinta valstybiniame arba arbitražo teisme. Kito subjekto patvirtinimas užtikrina pirminę sutarties patikrą, suteikia tiesioginio vykdymo galimybę, tačiau išlieka tikimybė ją pripažinti negaliojančia.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta galima teigti, kad mediacijos procese šalių pasiekto susitarimo įforminimas turi esminės reikšmės jo vykdymui. Lietuvoje mediaciją reglamentuojantys teisės aktai mediatoriui nenustato nei pareigos, nei draudimo parengti taikos sutartį mediacijos procese. Kiekvienu konkrečiu atveju, tai daryti jis turi įvertinęs savo gebėjimus ir kompetenciją. Tarptautiniuose ir daugelio valstybių mediaciją reglamentuojančiuose teisės aktuose taikos sutarties parengimo funkcija nėra priskirta jokiam subjektui, todėl ją gali rengti tiek mediacijos proceso dalyviai, tiek ir šiame procese nedalyvavę subjektai. Pastebėtina, kad yra valstybių, kuriose tokia pareiga įstatymų lygmeniu – priskirta mediatoriui. Lietuvoje mediacijos šalys turi galimybę dėl taikos sutarties parengimo kreiptis į savivaldybių institucijas teikiančias pirminę teisinę pagalbą. Ši teisė turėtų būti nurodyta mediacijos įstatyme. Nors literatūroje teigiama, kad mediacijos šalys gali pasirinkti susitarimo formą, tačiau šis pasirinkimas priklauso nuo ginčo stadijos ir dalyko. Taikos sutarčiai taikomas rašytinės formos reikalavimas, eliminuoja šalių galimybę susitarimą sudaryti žodžiu. Dar daugiau, kai taikos sutarties sąlygos yra susijusios su notarinės formos sandoriais, ji negalės būti sudaryta ne tik žodžiu, bet ir paprasta rašytine forma. Pagal Mediacijos direktyvą ir Singapūro mediacijos konvenciją privalomai vykdomos gali būti pripažinta tik rašytine forma sudaryta taiko sutartis. Taigi, sprendžiant kokia forma sudaryti mediacijos procese šalių pasiektą taikos sutartį turi būti atsižvelgiama į galiojantį teisinį reguliavimą, ieškinio dėl to paties ginčo pateikimo teismui ir tokio susitarimo egzistavimo įrodinėjimo galimybes, ginčo dalyko ypatumus, jos vykdymą, bei pripažinimo tarptautiniu mastu tvarką. Taikos sutartis gali būti patvirtinama kompetentingo subjekto, taip patvirtinant jos egzistavimą ir užtikrinant jos atitiktį įstatymuose nustatytiems reikalavimams. Įvairių valstybių praktika rodo, kad šią sutartį gali patvirtinti notaras, teismas, advokatas ar tokius įgaliojimus turinti mediacijos paslaugas teikianti institucija, tačiau *res judicata* galią turės tik teismo patvirtinta taikos sutartis. Kitų subjektų

patvirtinimas nors ir nesuteikia galutinio teismo sprendimo galios, tačiau padeda užtikrinti jos sąlygų atitiktį įstatymuose nustatytiems reikalavimams, apsaugo civilinę apyvartą nuo neteisėtų jų šalių ar trečiųjų asmenų teises pažeidžiančių sandorių, bei užtikrina priverstinio vykdymo galimybę. Lietuvos Mediacijos įstatyme galimybė tvirtinti mediacijos procese sudarytą taikos sutartį numatyta tik teismui[173], todėl yra ribojanti šalių pasirikimą ir didinanti teismų darbo krūvį. Lyginant su kitomis valstybėmis šis subjektų ratas turėtų būti praplėstas į jį įtraukiant notarą.

[173]Administracinio ginčo atveju ginčą sprendžiant ikiteismine tvarka tokai galimybė numatyta Administracinių ginčų komisijai - „Lietuvos Respublikos ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo tvarkos įstatymas“, *supra note,* 152: 17.

III. MEDIACIJOS PROCESO METU PASIEKTŲ SUSITARIMŲ VYKDYMAS

Mediacija, tai alternatyva tradiciniam bylinėjimosi procesui, kurios metu ginčo šalys modeliuoja būsimojo susitarimo sąlygas. Kadangi, pačios šalys priima geriausiai jų interesus atitinkantį sprendimą, todėl prioritetas teikiamas savanoriškam jo vykdymui. Visgi, reikėtų atsižvelgti į tai, kad net ir pasiekus geriausiai šalių valią atitinkančius savanoriškus susitarimus, jų nevykdymo galimybė išlieka. Tradiciniu bylinėjimosi būdu priimtų sprendimų vykdymas užtikrinamas daugelį metų veikiančiais nacionaliniais ir tarptautiniais vykdymo mechanizmais, tuo tarpu mediacijos būdu pasiektų susitarimų priverstinio vykdymo praktika yra nauja ir kelianti abejones dėl pilnavertiškos šalių interesų apsaugos. Atsižvelgiant į tai, kyla poreikis išanalizuoti tokių susitarimų vykdymo galimybes tiek Lietuvoje, tiek ir užsienio valstybėse. Tai, padės atskleisti mediacijos procese pasiektų taikos sutarčių vykdymo būdus, tvarką, reikalavimus ir praktines problemas.

3.1. Mediacijos metu sudarytų susitarimų vykdymo teisinis reguliavimas

Siekiant išsiaiškinti taikos sutarčių kaip mediacijos proceso rezultato vykdymo galimybes ir ypatumus, visų pirma reikia nustatyti šią procedūrą reglamentuojančius nacionalinius ir tarptautinius teisės aktus. Būtent jų identifikavimas padės atskleisti mediacijos proceso metu sudarytų taikos sutarčių vykdymo modelius, sąlygas ir tvarką, kurie bus analizuojami tolesniuose šio darbo poskyriuose.

Tarptautinis mediacijos procese pasiektų taikos sutarčių vykdymo teisinis reguliavimas yra platus ir priklauso nuo to kokiu būdu jos buvo pasiektos ir kokioje valstybėje siekiama jų pripažinimo bei vykdymo. Būtetnt dėl to jų vyldymo teisinis reguliavimas bus analizuojamas per tris pagrindinius būdus: arbitražo teismo patvirtintos taikos sutarties, valstybinio teismo patvirtintos ir tik tarp šalių sudarytos, bet kompetentingų subjektų nepatvirtintos taikos sutarties. Jeigu taikos sutartis nėra patvirtinta teisme, šalims ji yra privaloma kaip ir bet kuri kita sutartis, jos privaloma laikytis, tačiau pati savaime ji negali būti priverstinių vykdymo veiksmų atlikimo pagrindu.Kai mediacijos procedūra buvo vykdyta ginčą nagrinėjant arbitraže, o šalių pasiektos taikos sutarties sąlygos patvirtintos arbitražo teismo sprendimu, tuomet vykdymą jos sudarymo valstybėje, reguliuos šį institutą reglamentuojantys įstatymai, pavyzdžiui, Lietuvoje tai bus Lietuvos Respublikos Komercinio arbitražo įstatymas, Estijoje Civilinio proceso kodekso 712-758 straipsniai. Visgi, reikia prisiminti, kad arbitražo teismo sprendimu gali būti tvirtinamos tik tokios taikos sutartys, kurios sudarytos dėl arbitruotinų ginčų. Preišingu atveju, kai taikos sutartis sudaryta dėl ginčo, kuris negali būti arbitražinio nagrinėjimo dalyku, ji negalės būti tvirtinama arbitražo teismo sprebdimu, kuris galėtų būti pripažįstamas bei vykdomas kitose valstybėse.

Kartu su minėtaisiais įstatymai bus taikomos ir bendrosios vykdymo procesą reglamentuojančios normos, kurios dažniausiai įtvirtintos valstybių civilinio proceso kodeksuose. Taikos sutarties pripažinimo ir vykdymo ne arbitražo sprendimo priėmimo valstybėje vykdymo tvarką reglamentuoja daugelio pasaulio valstybių ratifikuota 1958 m. Niujorko konvencija dėl užsienio arbitražo sprendimų pripažinimo ir vykdymo (toliau - Niujorko konvencija). Trečiajame šios konvencijos straipsnyje yra nurodyta, kad kiekviena susitariančioji valstybė pripažįsta arbitražų sprendimus privalomais ir vykdo pagal tos teritorijos, kurioje prašoma pripažinti ir vykdyti šiuos sprendimus, procesines normas, konvencijoje nustatytomis sąlygomis[174]. Taigi, tarptautiniame mediacijos procese pasiektų taikos sutarčių inkorporuotų į arbitražo teismo sprendimą vykdyme bus vadovaujamasi Niujorko konvencijos ir valstybės, kurioje prašoma tokį sprendimą pripažinti ir vykdyti nacionalinėmis arbitražo įstatymo bei vykdymo proceso normos.

Jeigu mediacijos procese sudarytos taikos sutarties sąlygos nėra patvirtintos arbitražo teismo sprendimu,o ji sudaryta Europos Sąjungos valstybėje narėje, tuomet jos pripažinimui ir vykdymui bus reikšmingas Europos Mediacijos direktyvos[175], Europos Sąjungos Tarybos 2012 m. gruodžio 12 d. reglamento Nr.1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (toliau – Briuselis I reglamentas)[176], Europos Sąjungos Tarybos 2003 m. lapkričio 27 d. reglamento Nr.2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis pripažinimo bei vykdymo (toliau – Briuselis IIbis reglamentas)[177], Europos Parlamento ir Tarybos reglamento Nr.805/2004 sukuriančio neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą (toliau – Europos vykdomojo rašto reglamentas)[178], Europos Sąjungos Tarybos 2008 m. gruodžio 18 d. reglamentas Nr.4/2009 dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo bei bendradarbiavimo išlaikymo prievolių srityje (toliau – Materialinio išlaikymo reglamentas)[179] ir valstybių narių nacionaliniuose vykdymo procesą reglamentuojančiose normose nustatytas teisinis reguliavimas.

[174]„Nutarimas „Dėl 1958 m. Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo““, LRS, žiūrėta 2021 m. kovo 5 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.15192;
[175]„Europos parlamento ir tarybos direktyva 2008/52/EB „Dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų“,*supra note*, 95.
[176]„Europos parlamento ir tarybos reglamentas (ES) Nr.1215/2012 „Dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo““, EUR-LEX, žiūrėta 2021 m. kovo 5 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=celex%3A32012R1215;
[177]„Tarybos reglamentas (EB) Nr.2201/2013 „Dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantis reglamentą (EB) Nr.1347/2000““, EUR-LEX, žiūrėta 2021 m. kovo 5 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A32003R2201;
[178]„Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr.805/2004 „Sukuriantis neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą““, EUR-LEX, žiūrėta 2021 m. kovo 5 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A32004R0805;
[179]„Tarybos reglamentas (EB) Nr.4/2007 „Dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo bei bendradarbiavimo išlaikymo prievolių srityje““, EUR-LEX, žiūrėta 2021 m. kovo 5d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A32009R0004;

Kaip matome šis galiojantis teisinis reguliavimas sukuria vieningą mediacijos procese pasiektų šalių susitarimų vykdymo mechanizmą Europos Sąjungos valstybėse narėse.

Tuo tarpu kitose ne Europos Sąjungos valstybėse narėse ir arbitražo teismo sprendimu nepatvirtintos taikos sutarties vykdymą reglamentuos konkrečioje valstybėje galiojančios vykdymo proceso normos, tačiau siekiant tokį susitarimą pripažinti ir vykdyti kitoje valstybėje, turės būti vadovaujamasi valstybės į kurią kreipiamasi teisiniu reguliavimu, tarp konkrečių valstybių galiojančiomis tarptautinėmis sutartimis ir tarptautiniais dokumentais, pavyzdžiui, 1973 m. Hagos konvencija dėl sprendimų susijusių su išlaikymo pareigomis, pripažinimo ir vykdymo. Šioje vietoje kyla problema dėl skirtingose teisinėse sistemose taikomų mediacijos susitarimų įforminimo ir galios reikalavimų, kadangi vienoje valstybėje šalių pasiektą ir taikos sutartimi įformintą susitarimą dėl savo formos ar tvirtinimo procedūros ypatumų gali būti atsisakyta pripažinti ir vykdyti kitoje valstybėje.

Lietuvos Civilinio proceso kodekso 816 straipsnyje nustatyta, kad užsienio valstybėje teisme patvirtinta taikos sutartis Lietuvoje pripažįstama ir vykdoma tada, kai ji yra vykdoma jos sudarymo valstybėje ir nėra prieštaraujanti viešajai tvarkai[180]. Taigi, tam, kad užsienio valstybėje mediacijos metu sudaryta taikos sutartis galėtų būti pripažinta ir vykdoma Lietuvoje ji turi atitikti tris kriterijus: patvirtinta užsienio valstybės teismo, vykdoma jos sudarymo valstybėje ir jos turinys neprieštarauja Lietuvos viešajai tvarkai. Šiuos reikalavimus atitinkančios taikos sutarties pripažinimo ir leidimo vykdyti klausimą sprendžia Lietuvos Apeliacinis teismas, vadovaudamasis Civilinio proceso kodekso normomis reglamentuojančiomis užsienio teismų (arbitražų) sprendimų pripažinimo ir leidimo vykdyti tvarką. Šiuo klausimu priimtos teismo nutarties pagrindu išduodamas vykdomasis dokumentas, kuris gali būti pateikiamas priverstiniam vykdymui[181]. Kaip matome kitoje valstybėje mediacijos būdu sudaryta taikos sutartis galės būti vykdoma Lietuvoje tik tada kai ji atitiks Civilinio proceso kodekso 816 straipsnyje nustatytas sąlygas ir bus pripažinta bei leista vykdyti kaip ir bet kuris kitas užsienio teismo (arbitražo) sprebdimas.

Apibendrintai galima sakyti, kad tarptautiniu lygmeniu nesant vieningo vykdymo mechanizmo teisinio reguliavimo yra apribojamas mediacijos procese pasiektų susitarimų vykdymas, kas tiesiogiai įtakoja mediacijos kaip alternatyvaus ginčų sprendimo būdo praktinę plėtrą. Šios problemos sprendimui tarptautiniu lygiu yra svarbi 2019 metais pasirašyta Singapūro mediacijos konvencija, kurioje numatytas susitarimų pasiektų mediacijos būdu sprendžiant tarptautinius komercinius ginčus vykdymo teisinis reguliavimas. Vis tik reikia pastebėti, kad ši

[180] „Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, *supra note*, 101: 816 ;
[181] *Ibid,* 809-813;

konvencija yra įsigaliojusi tik praėjusių metų pabaigoje, taip pat ją pasirašiusi tik nedidelė dalis pasaulio valstybių.

Analizuojant nacionalinį mediacijos metu sudarytų susitarimų teisinį reguliavimą pažymėtina, jog kiekviena valstybė nacionaliniuose teisės aktuose yra numačiusi, taikos sutarčių sudarytų mediacijos procese vykdymo mechanizmus. Pastebėtina, kad vienų valstybių mediacijos įstatymuose vykdymo procedūrą reguliuoja atskiri straipsniai, kitų pateikiamos nuorodos į tai reglamentuojančius procesinius įstatymus tik nurodant, jog taikos sutartis gali būti vykdoma priverstinai ir plačiau nedetalizuojant šios procedūros. Pavyzdžiui, Lietuvos Mediacijos įstatyme taikos sutarties vykdymo reguliavimui skirtas tik minimalus dėmesys, 16 straipsnio 3 dalyje nurodant, kad įsiteisėjusia teismo nutartimi patvirtinta taikos sutartis ginčo šalims įgyja galutinio teismo sprendimo (*res judicata*) galią ir gali būti vykdoma priverstinai[182]. Latvijos mediacijos įstatyme vykdymas apskritai neaptartas[183], Estijojos kompetentingų subjektų patvirtintos taikos sutarties vykdymo tvarka nustato vykdymo procedūra reglamentuojančios civilinio proceso kodekso normos[184]. Tuo tarpu Kroatijoje[185] ir Ispanijoje[186] tam skirti atskiri straipsniai, kuriuose reglamentuotas ne tik nacionalinis, bet ir tarpvalstybinis taikos sutarčių vykdymo mechanizmas. Pavyzdžiui, Kroatijos mediacijos įstatymo 13 straipsnyje numatyta, kad mediacijos metu šalių sudaryta taikos sutartis joms yra privaloma, o susitarime esant vykdymo sąlygai, ji pripažįstama vykdomuoju dokumentu[187]. Jeigu taikos sutartis sudaryta Europos Sąjungos valtybėje narėje ir joje yra vykdytina, vadovaujantis minėto įstatymo 24 straipsniu dėl jos pripažinimo ir vykdymo turi būti kreipiamasi į kompetentingą Zagrebo komercinį arba apygardos teismą[188]. Taigi, kaip matome įvairiose valstybėse, pasiekto susitarimo vykdymo teisinio reguliavimo apimtis mediaciją reglamentuojančiuose teisės aktuose yra skirtinga. Būtent dėl to siekiant nustatyti, kokia tvarka bus vykdoma šalių sudaryta taikos sutartis, atsakymo gali tekti ieškoti ne tik tiesiogiai mediacijos procedūrą reglamentuojančiame teisės akte, bet ir kituose konkrečioje valstybėje galiojančiuose teisės aktuose. Toks teisinis reguliavimas nėra nuoseklus ir turėtų būti labiau koncentruotas į mediacijos įstatymų normas jose pateikiant nuorodas į konkrečius pasiektų susitarimų vykdymo tvarką reglamentuojančių teisės aktų straipsnius. Šis koncentruoto teisinio reguliavimo poreikis ypač reikalingas tose valstybėse, kurių mediacijos įstatymuose susitarimų vykdymas apskritai nėra aptartas arba nurodyta tik galimybė jį vykdyti priverstinai. Lietuvos mediacijos įstatyme susitarimo vykdymo procedūros nėra detalizuotos,

[182] „Lietuvos Respublikos Mediacijos įstatymas“, *supra note*, 40: 16;
[183] „Latvia Mediation Act“, *supra note*, 113;
[184] „Estonia Consilation Act“,*supra note*, 111: 14;
[185] „Croatia Mediation act“, HGK, žiūrėta 2021 m. kovo 7 d., https://www.hgk.hr/documents/mediation-act586b9f6251f81.pdf;
[186] „Spain Mediationin Civil and Commercial matters“,*supra note*, 136: 25-27;
[187] „Croatia Mediation act“, *op. cit.*, 13;
[188] *Ibid*, 24;

todėl šalis siekianti priverstinio jo vykdymo turi ieškoti informacijos kituose teisės aktuose, o tai mediaciją daro neaiškiu, nenuosekliu ir mažiau patikimu procesu. Atsižvelgiant į skirtingose valstybėse galiojantį teisinį reguliavimą, mediacijos procese šalių sudarytos taikos sutarties vykdymui, jos sudarymo valstybėje bus taikomos konkrečios valstybės mediaciją, civilinį ir vykdymo procesą reglamentuojančių įstatymų normos.

Taigi, mediacijos procese pasiektų taikos sutarčių vykdymo teisinis reguliavimas įvairiose valstybėse skiriasi savo apimtimi. Atsižvelgiant į skirtingų valstybių mediacijoje sudarytų taikos sutarčių vykdymą reglamentuojančių įstatymų normas, siekiant nustatyti tokios sutarties vykdymo tvarką dažnai nepakanka vadovautis vien tik toje valstybėje galiojančiomis mediacijos įstatymo normomis. Taikos sutarties sudarymo valstybėje dažniausiai jos vykdymą reglamentuoja tos valstybės mediacijos, civilinio ir vykdymo proceso teisės aktų normos. Tuo tarpu, tokios sutarties vykdymą kitoje, nei jos sudarymo valstybėje, reglamentuoja tarptautinės sutartys ir tarptautiniai teisės aktai, kurių taikymas priklausys nuo to kokiu būdu buvo sudaryta taikos sutartis ir kokioje valstybėje siekiama jos pripažinimo bei vykdymo.

3.2. Mediacijos metu sudarytų susitarimų vykdymo modeliai

Ankstesniuose šio darbo skyriuose buvo aptarta, kad kiekviena valstybė turi skirtingus mediacijos procese pasiektų susitarimų įforminimo būdus tiesiogiai įtakojančius jų vykdymą. Atsižvelgiant į egzistuojančius jų vykdymo ypatumus, panašumus bei skirtumus galima kalbėti apie tam tikrus vykdymo modelius. Šiame poskyryje bus siekiama išanalizuoti tarptautinius ir skirtingose valstybėse taikomus nacionalinius mediacijos procese sudarytų taikos sutarčių vykdymo mechanizmus ir išskirti pagrindinius tokių sutarčių vykdymo modelius. Būtent tai padės atskleisti galimus mediacijos procese pasiektų taikos sutarčių vykdymo būdus ir praktines jų taikymo problemas.

Atsižvelgiant į tai, kad mediacijos metu sudarytų taikos sutarčių vykdymo tvarką reguliuoja tiek kiekvienos valstybės nacionaliniai, tiek ir tarptautiniai teisės aktai, visų pirma reikėtų išskirti dvi pagrindines jų grupes – nacionalinius ir tarptautinius modelius. Tokį skirstymą savo moksliniame straipsnyje pateikia ir doktorantė Miglė Žukauskaitė – Tatorė[189]. Nacionalinių modelių taikymas apsiriboja valstybės, kurioje sudaryta taikos sutartis, viduje numatytais vykdymo mechanizmais. Tuo tarpu tarptautiniai modeliai padeda užtikrinti taikos sutarties vykdymą kitose nei jos sudarymo valstybėse.

Atsižvelgiant į pagrindinius tarptautiniam mediacijos procese pasiektų susitarimų pripažinimui ir vykdymui svarbius dokumentus ir juose taikomus mechanizmus galima išskirti ir

[189]Žukauskaitė – Tatorė, *supra note*, 13: 214-215.

tarptautinius mediacijos proceso metu pasiektų taikos sutarčių vykdymo modelius. Analizuojant tarptautines mediacijoje pasiektų susitarimo vykdymo galimybes bus vadovaujamasi Miglės Žukauskaitės – Tatorės[190], Annos KC Koo[191], PaulArjun[192] išskiriamais modeliais – SIAC-SIMC Arb-Med-Arb protokolo (toliau – Arb-Med-Arb), Europos Mediacijos direktyvos ir UNCITRAL: Singapūro mediacijos konvencijos.

Pirmasis Arb-Med-Arb modelis pradėtas taikyti 2014 metais Singapūre įsteigus Singapūro tarptautinį tarpininkavimo centrą (toliau - SIMC), vadovaujantis AMA protokolo[193] nuostatomis. Tai hibridinis procesas, kuris taikomas bendradarbiaujant SIMC ir Singapūro tarptautiniam arbitražo centrui (toliau - SIAC). Pagal AMA protokolo 1 dalį šalys susitaria, jog bet kokie ginčai, išspręsti taikant mediaciją SIMC, patenka į jų arbitražinio susitarimo taikymo sritį[194]. Taigi, šalys siekdamos pasinaudoti šia procedūra pirmiausiai kreipiasi į SIAC dėl arbitražo proceso inicijavimo, tada šis centras informuoja SIMC apie pradėtą arbitražo procedūrą, ją sustabdo ir spręsti ginčą perduoda SIMC, kuris pradeda mediacijos procesą nustatydamas jo pradžios datą. Pasibaigus mediacijos procesui SIMC informuoja SIAC apie pasiektus rezultatus. Jeigu ginčas mediacijos būdu nebuvo išspręstas, sustabdytas arbitražo procesas atnaujinamas ir toliau šis ginčas sprendžiamas arbitraže. Kai ginčas buvo išspręstas ir šalys sudarė susitarimą dėl jo sprendimo sąlygų, toks susitarimas pateikiamas SIAC suformuoto arbitražo teismo tvirtinimui[195]. Patvirtintas susitarimas įgyja arbitražo sprendimo galią ir gali būti pripažįstamas bei vykdomas, kaip arbitražo teismo sprendimas, pagal Niujorko konvencijoje nustatytas taisykles. Taigi, siekiant, jog Arb-Med-Arb būdu šalių sudaryta taikos sutartis būtų vykdoma kitose užsienio valstybėse ginčas turi būti pirmiausiai perduodamas arbitražo teismui, tuomet procedūra sustabdoma ir vykdoma mediacija, kurios metu šalims pavykus išspręsti ginčą ir susitarti dėl taikos sutarties sąlygų, grįžtama atgal į arbitražo teismą, kuris savo sprendimu šią sutartį patvirtins tokiu būdu jai suteikdamas arbitražo sprendimo galią. Pažymėtina, kad Lietuvoje galimas sutrumpintas Vilniaus komercinio arbitražo teismo pateikiamas šio modelio variantas Med-Arb. Šalims išsprendus ginčą mediacijos būdu, pagal Vilniaus komercinio arbitražo teismo mediacijos taisykles, jų pageidavimu ir mediatoriaus sutikimu pats mediatorius paskiriamas arbitru, kuris arbitražo teismo sprendimu patvirtina šalių sudarytą taikos sutartį[196]. Kaip matome procesas yra ilgas, reikalaujantis papildomų procedūrų ir finansinių sąnaudų,

[190]Žukauskaitė – Tatorė, *supra note*, 13: 208-214;
[191] „KC Coo, Anan. „Chapter 4:Enforcing International Mediated Settlement Agreements“, *supra note*, 15.
[192]ArjunPal, „Under standing the Arb-Med-Arb Model in International Commercial Arbitration“, *SSRN*, (2019): 1-5, http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3493088;
[193]„SIAC-SIMC ARB-MED-ARB Protocol“, SIMC, žiūrėta 2021 m. kovo 7 d., http://simc.com.sg/v2/wp-content/uploads/2019/03/SIAC-SIMC-AMA-Protocol.pdf;
[194]*Ibid*, 1;
[195]*Ibid*, 2-9;
[196]„Vilniaus komercinio arbitražo teismo mediacijostaisyklės“,*supra note*, 172: 5.

kadangi šalys patiria tiek arbitražo, tiek ir mediacijos proceso išlaidas. Vis dėlto, tokiu būdu šalių sudaryta taikos sutartis inkorporuota į arbitražo teismo sprendimą gali būti vykdoma daugelyje pasaulio valstybių, vadovaujantis Niujorko konvencijoje nustatytais reikalavimais. Visgi, kyla klausimas ar tokiu būdu gali būti sprendžiami bet kokios rūšies ginčai, ar tik tokie, kurie gali būti arbitražinio nagrinėjimo dalyku ir kokią įtaką tai turi sprendimo vykdymui kitose valstybėse. Analizuojant Singapūro nacionalinio ir tarptautinio arbitražo teisės aktus matyti, jog arbitraže gali būti nagrinėjami bet kokie šalių susitarimu perduoti ginčai, nebent toks nagrinėjimas prieštarautų viešajai tvarkai[197]. Nors tokio nearbitruotinų ginčų sąrašo Singapūre nėra, tačiau visuotinai pripažįstama, kad viešojo intereso elementų gali turėti pilietybės, patentų registracijos ir galiojimo, įmonių likvidavimo, licencijų išdavimo ar santuokos pripažinimo negaliojančia klausimai[198]. Taigi, iš esmės pasinaudojant Arb-Med-Arb gali būti medijuojama labai daug įvairių rūšių ginčų, t.y. verslo, šeimos, darbo, vartojimo ir kiti, tačiau visais atvejais tokiu būdu pasiektas spendimas bus vykdomas kitose šalyse, remiantis Niujorko konvencijoje numatyta arbitražo teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo procedūra. Niujorko konvencijos 5 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad šalies kurioje prašoma pripažinti ir vykdyti arbitražo teismo sprendimą kompetentinga institucija gali atsisakyti, tai daryti nustačiusi, kad ginčo objektas pagal šios šalies įstatymus negali būti arbitražo nagrinėjimo dalykas, arba to sprendimo pripažinimas ir vykdymas prieštarautų šios šalies viešajai tvarkai[199]. Tuo tarpu Lietuvos Respublikos Komercinio arbitražo įstatymo 12 straipsnyje numatytas nearbitruotinų ginčų sąrašas į kurį patenka administracinio ir Konstitucinio teismo kompetencijai priskiriamos bylos, ginčai kylantys iš šeimos teisinių santykių, patentų, prekių ženklų, dizaino registracijos ir kiti[200]. Taigi, atsižvelgiant į pateiktą reguliavimą matyti, kad ne visi mediacijos būdu pasiekti šalių susitarimai įforminti taikant Arb-Med-Arb modelį galės būti pripažinti ir vykdomi Niujorko konvenciją valstybėse narėse.

---

[197] „International Arbitration Act“, Sso.agc.gov, žiūrėta 2021 m. kovo 15 d., https://sso.agc.gov.sg/Act/IAA1994;

[198] „Alter ego“, Indiankanoon, žiūrėta 2021 m. kovo 16 d., https://indiankanoon.org/docfragment/197597277/?big=3&formInput=alter%20ego&__cf_chl_jschl_tk__=074a7102e19fb36099f134d8641bb05962038897-1614942735-0-AV2ZOGcbeTidh9Nb5vGftH7G91W-mBYsf_ligfMXKp117UuD-Wnymw8lOFw-P6wESBRqzZGphj4pL3vZzglhzpjjFCKuThgThOIupDI95g-pe-WJL-PV69rfIocRHOJuk_etQkSKH8RpcqX2OufStwRdrrAr9m72nk93LcqQkJ8hm9SyNcxY9IadrQ4lQO4aAkntPeCP65nzUMHBO6waiIjREUeFOetamtJwgCQaLW179pFAyyFHW5rcpqicunpjuzUikKOreS7P87rtXlC5NEMSGchkYGzq9c542VpqwblZ8pb6-C5DSbIXyjEvHAfDmOkNydnIp8yfc06mn26x7xwCEfg_NfSSrKsTtWDYoEQyMauCIHur_ZTFM73Is4LtPkIneS13-n9xIxMfcfFLQ6AUOjlFc0-pW_V80uGEPe2eBcuK3IlHB1hTy59O1KQqMw;

[199] „Nutarimas „Dėl 1958 m. Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo““,*supra note*, 174: 5;

[200] „Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2021 m. vasario 27 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26964/asr;

Antras tarptautinių mediacijos susitarimų vykdymo modelis yra įtvirtintas Europos Mediacijos direktyvoje[201]. Reikia pastebėti, kad šis modelis užtikrina mediacijos procese sudarytų taikos sutarčių vykdymą tik tarp Europos Sąjungos valstybių narių. Viename iš šios direktyvos tikslų yra numatyta, kad valstybės narės turi užtikrinti, jog mediacijos būdu pasiekto rašytinio susitarimo šalims jo turinys galėtų būti pripažintas privalomai vykdomu. O atsisakyti jį pripažinti valstybės narės galėtų tik esant išimtiniams atvejams. Be to, siekiant pripažinti bei privalomai vykdyti mediacijos proceso metu pasiektą susitarimą turi būti laikomasi tiek Europos Sąjungos, tiek ir nacionalinių teisės normų, tačiau Mediacijos direktyva neturėtų daryti poveikio valstybių narių taisyklėms dėl tokio susitarimo privalomo vykdymo[202]. Ši direktyva yra taikoma civilinėms ir komercinėms byloms, tarptautinių ginčų atveju, išskyrus teises ir pareigas, kuriomis šalys negali disponuoti, pagal taikytiną teisę, mokesčių, muitų ir administracinėms byloms, bei valstybės atsakomybei už veiksmus ir neveikimą vykdant valstybės įgaliojimus[203]. Mediacijos procese pasiektų susitarimų privalomas vykdymas reglamentuotas Mediacijos direktyvos 6 straipsnyje, kuriame numatyta, valstybių narių pareiga užtikrinti, kad ginčo šalys arba viena ginčo šalis, gavusi aiškų kitų šalių sutikimą, turėtų galimybę prašyti tokio susitarimo turinį pripažinti privalomai vykdomu. Valstybė narė, tai daryti galėtų atsisakyti tik esant išimtiniams atvejais, kai prašomas pripažinti susitarimas prieštarauja jos teisei arba jos teisėje nėra numatytas tokio susitarimo privalomas vykdymas. Susitarimo turinį teismas ar kita kompetentinga institucija gali pripažinti privalomai vykdomu nutartimi, sprendimu ar autentišku dokumentu, pagal valstybės narės, kurioje pateikiamas prašymas, teisę[204]. Taigi, kaip matome Mediacijos direktyvoje yra nustatyti keli pagrindiniai reikalavimai, kuriems esant mediacijos procese šalių sudarytas susitarimas bus privalomai vykdomas kitoje valstybėje narėje. Visų pirma toks šalių susitarimas turi būti rašytinis, antra jis turi būti sudarytas mediacijos proceso metu, trečia prašymą jį pripažinti privalomai vykdomu turi pateikti visos ginčo šalys arba viena šalis, gavusi kitų šalių sutikimą ir ketvirta – neturi būti nustatyta atsisakymo jį pripažinti privalomai vykdomu pagrindų. Mediacijos direktyvoje yra nustatyti du atsisakymo pripažinti tokį susitarimą pagrindai: jo turinio prieštaravimas valstybės narės, kurioje prašoma jį pripažinti privalomai vykdomu teisei ir valstybės narės įstatymuose nenumatytas privalomas jo vykdymas. Be to, pačioms valstybėms narėms paliekama pasirinkimo laisvė kokia institucija ir kokia forma pripažįsta tokį susitarimą privalomai vykdomu. Taigi, iš esmės tam, kad vienoje Europos Sąjungos valstybėje mediacijos procese sudarytas šalių susitarimas taptų privalomai vykdomu pakanka įgyvendinti visus aukščiau minėtuosius reikalavimus. Visgi, dėl valstybių taikomų

[201] „Europos parlamento ir tarybos direktyva 2008/52/EB „Dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų“, *supra note*, 95;
[202] *Ibid*, (19)-(22);
[203] *Ibid*, 1;
[204] *Ibid*, 6;

skirtingų susitarimų įforminimo būtų gali kilti jų vykdymo problema tuo atveju, kai vienoje valstybėje narėje, pavyzdžiui, Portugalijoje sudaryta taikos sutartis su tiesioginio vykdymo sąlyga, nebus numatyta kaip privaloma mediacijos susitarimo vykdymo forma kitoje valstybėje narėje. Be to, reikia atsižvelgti į tai, kad Mediacijos direktyva nėra Europos Sąjungos valstybėse narėse tiesiogiai taikomas teisės aktas, todėl valstybės pačios sprendžia kokiomis priemonėmis ir kaip pasiekti joje numatytus tikslus. Iš esmės, joje numatyti reikalavimai, tik numato orientacinę kryptį, kaip padaryti vykdomomis mediacijos būdu sudarytas taikos sutartis valstybėse narėse, tačiau netaikomi tiesiogiai. Šis modelis yra teorinio pobūdžio, nes jo taikymas priklauso nuo kiekvienos valstybės narės nacionalinio mediacijos procese sudarytų taikos sutarčių vykdymo teisinio reguliavimo.

Singapūro mediacijos konvencijoje įtvirtintas trečiasis ir pats naujausias tarptautinis mediacijos procese pasiektų susitarimų vykdymo modelis. Nors ji pasirašyta 2019 metais, tačiau įsigalioji tik praėjusių metų rugsėjo mėnesį, ją ratifikavus pirmosios valstybėms Singapūrui, Katarui, Fidžiui, Baltarusijai, Saudo Arabijai ir Ekvadorui[205]. Pastebėtina, kad kol kas jos nėra pasirašiusi nei viena Europos Sąjungos valstybė. Analizuojant šį modelį visų pirma svarbu tai, kad jis taikomas tik Singapūro mediacijos konvencijos pirmajame straipsnyje numatytų ir mediacijos procese sprendžiant tarptautinį komercinį ginčą šalių raštu sudarytų taikos sutarčių vykdymui. Visgi, šis modelis nebus taikomas mediacijos procese sudarytoms taikos sutartims dėl ginčų kilusių iš vartojimo santykių, kai buvo siekiama tenkinti asmeninius, šeimos ar namų ūkio poreikius arba susijusių su darbo, paveldėjimo ar šeimos teisiniais santykiais. Neapsiribojant teisinių santykių rūšimi, ši konvencija apskritai netaikoma tokių taikos sutarčių vykdymui, kurios buvo patvirtintos teismo arba buvo pasiektos ginčą nagrinėjant teisme ir vykdytinoms kaip teismo sprendimas, taip pat patvirtintoms arbitražo teismo sprendimu[206]. Taigi, Singapūro mediacijos konvencija taikoma tik teismo[207] nepatvirtintų taikos sutarčių, sudarytų sprendžiant komercinius ginčus mediacijos būdu tarptautiniam vykdymui. Iš esmės tokiai taikos sutarčiai yra keliami du reikalavimai: kompetentingai institucijai pateikti šalių pasirašytą taikos sutartį ir jos sudarymą mediacijos procese patvirtinančius įrodymus, o reikiamais atvejais pati institucija turi teisę pareikalauti pateikti bet kokius konvencijos reikalavimų laikymąsi patvirtinančius dokumentus. Singapūro mediacijos konvencijoje priešingai, nei Europos Mediacijos direktyvoje yra pateikti standartai padedantys identifikuoti ar taikos sutartis sudaryta mediacijos procese: mediatoriaus parašas ant taikos sutarties, mediatoriaus pasirašytas dokumentas patvirtinantis

[205] „Status: United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation“, Uncitral, žiūrėta 2021 m. kovo 17 d., https://uncitral.un.org/en/texts/mediation/conventions/international_settlement_agreements/status;
[206] „United Nations Convention on International Settlement Agreements Resulting from Mediation“,*supra note,* 5: 1;
[207] Sąvoka „teismas“ bendrąja prasme apimanti ir valstybinius, ir arbitražo teismus;

mediacijos atlikimą, mediaciją administruojančios institucijos patvirtinimas, o nesant minėtųjų aplinkybių bet kokie kiti įrodymai patvirtinantys mediacijos atlikimą. Taikos sutarčiai gali būta atsisakyta suteikti lengvatą kompetentingos institucijos iniciatyva arba ginčo šalies, kuriai ji taikoma prašymu. Pirmuoju atveju atsisakymo pagrindai, nustatyti konvencijos 5 straipsnio 2 dalyje ir apima prieštaravimą lengvatą suteikiančios valstybės viešajai tvarkai ir jos įstatymuose nustatytus nemedijuotinus ginčus. Kiti atsisakymo pagrindai įtvirtinti konvencijos 5 straipsnio 1 dalyje ir taikomi šalies, kurios atžvilgiu prašoma suteikti lengvatą prašymu: taikos sutarties šalis buvo neveiksni; taikos sutartis yra niekinė, negaliojanti arba negali būti vykdoma pagal palengvinimo prašančios valstybės įstatymus; taikos sutartis pagal savo sąlygas nėra privaloma arba nėra galutinė arba vėliau buvo pakeista; taikos sutartyje numatyti įsipareigojimai buvo įvykdyti arba nėra aiškūs ir suprantami; lengvatos suteikimas prieštarautų taikos sutarties sąlygoms; mediatorius rimtai pažeidė mediatoriui ar meditacijai taikomus standartus ir šis pažeidimas turėjo įtakos šalies apsisprendimui sudaryti taikos sutartį; mediatorius šalims neatskleidė aplinkybių, kurios kelia pagrįstų abejonių dėl jo nešališkumo ar nepriklausomumo ir toks neatskleidimas turėjo reikšmingą ir nepagrįstą įtaką šaliai. Literatūroje visi minėtieji pagrindai yra skirstomi į tris grupes, tai tarpininkavimo procedūrų[208], taikos sutarties[209] ir ginčo šalių[210] atžvilgiu. Taigi, atsisakymo vykdyti prašomoje valstybėje pagrindų kiekis yra iš tiesų didelis ir gali apsunkinti taikos sutarties vykdymo procedūrą. Tiesa, reikėtų atsižvelgti į tai, kad pati valstybė, kurios prašoma palengvinti vykdymą savo iniciatyva gali atsisakyti suteikti palengvinimą tik dėl prieštaravimo viešajai tvarkai ir ginčo nemedijuotinumo. Visais kitais atvejais reikalingas šalies, kurios atžvilgiu prašoma suteikti lengvatą prašymas. Taigi, apibendrintai galima teigti, jog siekiant vykdyti taikos sutartį, vadovaujantis Singapūro mediacijos konvencijos modeliu, ji turi būti rašytinės formos, dėl tarptautinio komercinio ginčo, kuris spręstas mediacijos būdu, sudaryta prie konvencijos prisijungusioje valstybėje ir šalies prašymu arba valstybės narės iniciatyva neturi būti nustatytų konvencijos 5 straipsnyje nustatytų atsisakymo pagrindų.

Nacionaliniai vykdymo modeliai įvairiose valstybėse gali skirtis priklausomai nuo to ar šalių sudaryta taikos sutartis yra apskritai pateikiama ją tvirtinti kompetentingam subjektui ir kokią reikšmę toks patvirtinimas suteikia jos vykdymui. Analizuojant skirtingų valstybių mediaciją reglamentuojančius teisės aktus nustatyta, kad praktiškai visose valstybėse Lietuvoje, Belgijoje, Ispanijoje, Italijoje, Kinijoje, Japonijoje, Singapūre ir daugelyje kitų šalių sudaryta taikos sutartis, kuri nėra pateikta tvirtinti jokiam kompetentinga subjektui, jos šalims turi

[208] „UnitedNationsConventiononInternationalSettlementAgreementsResultingfromMediation“,*supra note*, 5: 5. 1- e), f);
[209] *Ibid*, 5 1- d. b) c) d);
[210] *Ibid*, 5 1-d a);

sutarties galią ir vykdoma kaip sutartis, pagal valstybėje galiojančias sutarčių teisės normas. Tai reiškia, kad vienai iš šalių nevykdant tokios sutarties, kita šalis negalės tiesiogiai kreiptis dėl priverstinio jos vykdymo, kadangi tokia sutartis nėra vykdomasis dokumentus. Šalis turėtų inicijuoti papildomą teismo procesą, pateikti ieškinį dėl sutartinių įsipareigojimų nevykdymo arba netinkamo vykdymo, tai įrodyti ir tik teismui priėmus palankų sprendimą kreiptis į priverstinio vykdymo subjektą dėl tokio sprendimo vykdymo[211]. Tokį modelį galima būtų vadinti šalių tarpusavyje sudaryto ir kompetentingo subjekto nepatvirtinto mediacijos procese pasiekto susitarimo modeliu.

Kitas modelis – šalių tarpusavyje sudarytas ir kompetentingo subjekto patvirtintas susitarimas. Kaip buvo išsiaiškinta antrojoje šio darbo dalyje, mediacijos procese pasiektą taikos sutartį gali tvirtinti įvairūs subjektai priklausomai nuo to ar ginčas jau yra nagrinėjamas teisme ar ne. Tokiais subjektais gali būti notaras, teismas, advokatas ar kita kompetentinga instituciją, tai priklauso nuo konkrečioje valstybėje taikomo taikos sutarties tvirtinimo mechanizmo. Visose mediaciją taikančiose valstybėse šalių sudaryta taikos sutartis gali būti tvirtinama teismo. Tokia patvirtinta sutartis kaip ir bet kuris kitas teismo sprendimas yra vykdoma priverstinai. Analogiška vykdymo galimybė suteikiama mediacijos metu sudarytai ir arbitražo teismo sprendimu patvirtintai taikos sutarčiai. Kai kuriose valstybėse mediacijos procese sudarytą taikos sutartį gali patvirtinti ir priverstinio vykdymo galimybę suteikti ne tik valstybinis arba arbitražo teismas, bet ir notaras, advokatas arba mediacijos paslaugas teikianti institucija. Vadovaujantis Estijos Mediacijos įstatymo 28 straipsnio 2 dalimi, Vyriausybės ar vietos valdžios mediacijos paslaugas teikiančios institucijos patvirtinta taikos sutartis, vienai iš šalių jos nevykdant gali būti pateikta priverstinai vykdyti antstoliui[212]. Kaip matome, nors toks patvirtinimas priešingai nei teismo nesuteikia galutinio sprendimo galios, tačiau iškarto užtikrina priverstinio vykdymo galimybę. Platesnis tvirtinančių subjektų ratas suteikia vykdymo galią ir užtikrina šalims pasirinkimo laisvę, bei leidžia išvengti teisminių procedūrų inicijavimo. Tokiu būdu sprendžiama ir teismams tenkančio darbo krūvio problema. Estijoje, Vokietijoje, Ispanijoje, Rusijoje, Austrijoje, Slovėnijoje vykdymo veiksmų atlikimo pagrindu bus mediacijos proceso metu sudaryta ir notaro patvirtinta taikos sutartis. Slovėnijos Mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose įstatymo 14 straipsnio 2 dalyje numatyti alternatyvūs šalių pasiekto susitarimo įforminimo būdai, kurių vienas yra tiesiogiai vykdomas notaro aktas[213]. Slovėnijos notariato įstatyme kaip viena iš notarų atliekamų funkcijų apibrėžta alternatyviu ginčų sprendimo būdu pasiektų susitarimų įforminimas. Toks notaro aktas, kuriame užfiksuotas šalių susitarimas yra

[211] Žukauskaitė – Tatorė, *supra note,* 13: 207-208;
[212] „Estonia Consilation Act“, *supra note,* 111: 28;
[213] „Slovenia Mediation in Civil and Commercial matters act“, *supra note,* 168: 14;

vykdytinas dokumentas, jeigu jame numatyta tokio susitarimo tiesioginio vykdymo sąlyga ir susitarimas sudarytas dėl piniginio pobūdžio reikalavimo. Savo sutikimą su minėtąja sąlyga šalys patvirtina tokį dokumentą pasirašydamos[214]. Be to, remiantis Slovėnijos Vykdymo ir draudimo įstatymo 17 straipsniu notaro vykdytinas aktas pripažįstamas vykdomuoju dokumentu, jeigu viena šalis sutiko dėl jo tiesioginio vykdymo ir pasibaigė notaro akte nustatyto reikalavimo įvykdymo terminas[215]. Taigi, pateikti pavyzdžiai rodo, kad kai kuriose valstybėse mediacijos procese sudaryta taikos sutartis gali būti vykdomuoju dokumentu, kai ji inkorporuojama į notaro ar kitos meditacijos paslaugas teikiančios institucijos aktą, kuris valstybėje galiojančių normų pagrindu yra pripažįstamas vykdomuoju dokumentu. Tokiu būdu susitarimo nevykdymo atveju šalys siekiančios maksimalios savo teisių apsaugos išvengia teisminių procedūrų inicijavimo.

Kitas retai sutinkamas ir tik keleto valstybių tokių kaip Portugalija ir Kroatija mediacijos įstatymuose įtvirtintas nacionalinis taikos sutarties vykdymą užtikrinantis būdas yra vykdymo sąlygos arba kitaip tiesioginio vykdymo modelis. Portugalijos Civilinių ir komercinių ginčų tarpininkavimo įstatymo 9 straipsnyje nurodytos penkios sąlygos, kurias atitinkantis neteisminės mediacijos metu pasiektas šalių susitarimas gali būti vykdomas be teismo ar kitos kompetentingos mediacijos paslaugas teikti institucijos patvirtinimo. Tokias sąlygas atitinkanti taikos sutartis bus vykdoma kaip pirmosios instancijos teismo sprendimas[216]. Siekiant tokios sutarties tiesioginio vykdomo, ji turi atitikti penkias sąlygas: ginčas gali būti sprendžiamas mediacijos būdu ir dėl jo neturi būti priimamas privalomas teismo sprendimas; šalys dėl ginčo galėjo sudaryti taikos sutartį; susitarimas pasiekiamas mediacijos būdu laikantis įstatyme nustatytų reikalavimų; jo turinys neprieštarauja Portugalijos viešajai tvarkai ir mediacija buvo vykdyta Portugalijos teisingumo ministerijos mediatorių sąraše įrašyto mediatoriaus[217]. Esant visoms šioms sąlygoms mediacijos procese šalių sudaryta ir pasirašyta taikos sutartis bus tiesiogiai vykdomas dokumentas. Kroatijos Mediacijos įstatymo 13 straipsnyje nurodoma, kad mediacijos procese šalių sudaryta taikos sutartis yra vykdomasis dokumentas, jeigu joje numatyta vykdymo sąlyga. Ši sąlyga susideda iš dviejų elementų: įsipareigojimo atlikti veiksmą, galintį būti šalių susitarimo objektu ir įsipareigojimą prisiimančios šalies pareiškimo, kad šis susitarimas gali būti nedelsiant vykdomas. Minėtąja sąlygą turintis susitarimas gali būti nepripažintas vykdomuoju dokumentus, jeigu dėl tokio ginčo apskritai negali būti sudaryta

[214] „Zokon O Notariatu“, Notar-z.si, žiūrėta 2021 m. kovo 6 d., https://www.notar-z.si/upload/files/zakon-o-notariatu.pdf;

[215] „Zakono izvršbiinzavarovanju“, Pisrs, žiūrėta 2021 m. 6 d., http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO1008#;

[216] Francisco Proença de Carvalho and Marina Gallo Sarmento, „Portugal“, iš The Dispute Resolution Review, DamianTaylor (GreatBritain: Law BusinessResearchLtd, 2019), 394-395, https://www.uria.com/documentos/colaboraciones/2462/documento/trr-Portugal.pdf?id=8498_en;

[217] „Establishing general principles applicable to mediation carried out in Portugal, as well as the legal frame work for civil and commercial mediation, for mediators and for public mediation“, Arbitrare, žiūrėta 2021 m. vasario 25 d., *supra note*, 134: 9;

taikos sutartis, ji prieštarauja viešajai tvarkai, arba jos turinys yra neįgyvendinamas arba draudžiamas[218]. Kaip matome abiejose valstybėse tiesiogiai vykdomai taikos sutarčiai taikomi reikalavimai nėra vienodi. Portugalijoje tokių reikalavimų yra daugiau, tačiau pastebėtina, kad abiejose valstybėse susitarimo šalys turi išreikšti sutikimą dėl tiesioginio taikos sutarties vykdymo ir tokia sutartis turi būti apskritai galima kaip konkretaus ginčo sprendimo būdas ir neprieštaraujanti valstybės viešajai tvarkai. Apibendrinant nacionalinius mediacijos procese pasiektų susitarimų vykdymo mechanizmus ir atsižvelgiant į jų vykdymo ypatumus galima išskirti tris pagrindinius modelius: šalių tarpusavio susitarimo, kompetentingo subjekto patvirtinto susitarimo ir tiesioginio vykdymo.

Apibendrinant visa tai kas išdėstyta, pagal vykdymo teisinį reguliavimą, tvarką ir teritoriją išskiriami nacionaliniai ir tarptautiniai mediacijos procese pasiektų susitarimų vykdymo modeliai. Nacionaliniai modeliai taikomi atskirose valstybėse ir tarpusavyje atribojami, pagal papildomų procedūrų kiekį siekiant priverstinio mediacijos procese sudarytos taikos sutarties vykdymo. Vienais atvejais tokia taikos sutartis bus vykdoma priverstinai iš karto, tuo tarpu kitais atvejais šaliai kils būtinybė inicijuoti papildomas procedūras. Atsižvelgiant į tai, išskiriami šalių tarpusavio susitarimo, kompetentingo subjekto patvirtinto susitarimo ir tiesioginio vykdymo nacionaliniai modeliai. Tarptautinių vykdymo modelių skirstymas priklauso nuo mediacijos būdu spręsto ginčo pobūdžio, teritorijos ir įforminimo būdo. Išskiriami trys pagrindiniai modeliai: Europos Mediacijos direktyvos, Arb-Med-Arb ir Singapūro mediacijos konvencijos. Siekiant pripažinti bei vykdyti mediacijos procese pasiektą šalių susitarimą, pagal vieną iš šių modelių reikia atsižvelgti į jų taikymo sritį, mediacijos susitarimui keliamus reikalavimus ir atsisakymo pagrindus.

3.3. Mediacijos susitarimų su tarptautiniu elementu vykdymo ypatumai

Mediacijos būdu gali būti sprendžiami nacionaliniai ir tarptautiniai šalių ginčai kilę dėl pačių įvairiausių sričių teisinių santykių. Priklausomai nuo to ar medijuojamas ginčas yra nacionalinis ar tarptautinis skiriasi ir jo metu pasiekto susitarimo priverstinio vykdymo procedūra. Ankstesniame šio skyriaus poskyryje buvo aptarta, jog kiekviena valstybė yra pasirinkusi mechanizmą, kaip tokį susitarimą padaryti priverstinai vykdomu jos viduje, tuo tarpu efektyvus tarptautinis jų vykdymas galima sakyti yra kur kas sudėtingesnis. Problemos kyla dėl skirtingos jų galios, priverstinio vykdymo galimybę suteikiančių sąlygų taikymo ir siauro tokių susitarimų tarptautinio vykdymo teisinio reguliavimo. Atsižvelgiant į tai, šiame skyriuje bus siekiama atskleisti kokios galimybės ir sunkumai kyla siekiant priverstinai įvykdyti mediacijos procese sudarytą taikos sutartį kitoje, nei jos sudarymo valstybėje.

[218] „Croatia Mediation act“, *supra note*, 185: 13.

Mediacijos įstatymo 2 straipsnio 8 punkte, Europos Mediacijos direktyvos 2 straipsnyje, Singapūro mediacijos konvencijos 1 straipsnio 1 dalyje yra pateikti kriterijai, kuriais vadovaujantis nustatoma ar mediacijos būdu išspręstas ginčas yra tarptautinis. Šie kriterijai siejami su skirtingose valstybėse esančiomis šalių verslo, gyvenamosios ar buveinės vietomis, taikos sutarties dalyko ar įsipareigojimų vykdymo vieta. Vadovaujantis šiais kriterijais toliau darbe bus analizuojami du skirtingo pobūdžio mediacijos būdu išspręsti tarptautiniai ginčai ir jų pripažinimo bei vykdymo galimybės taikant ankstesniame poskyryje išanalizuotus modelius.

Pirmasis ginčas yra kilęs tarp Lietuvos įmonės UAB „X“ ir Estijos įmonės UAB „Z“, dėl nekokybiškų lauko šviestuvų, kuriuos iš pastarosios įmonės įsigijo UAB „X“. Ginčas buvo sprendžiamas mediacijos būdu Lietuvoje, šalys sudarė taiko sutartį, pagal kurios sąlygas UAB „Z“ įsipareigojo UAB „X“ per 6 mėnesius nuo sutarties pasirašymo dienos atlyginti 10000 Eur nuostolius, taikos sutartis buvo sudaryta tik tarp šalių ir nepateikta tvirtinti teismui. Praėjus šalių nustatytam laikotarpiui UAB „Z“ nuostolių savanoriškai neatlygino, todėl UAB „X“ siekia išieškoti skolą inicijuodama priverstinio vykdymo procesą. Kadangi, taikos sutartis buvo sudaryta tik tarp šalių, šiuo atveju jas sieja tik tarpusavio sutartiniai santykiai, todėl siekiant priverstinio tokio sutarties vykdymo UAB „X“ turėtų kreiptis į teismą su ieškiniu dėl sutartinių įsipareigojimų nevykdymo, tai įrodyti ir tikėtis, kad bus priimtas jai palankus teismo sprendimas, kurio pagrindu išdavus vykdomąjį raštą, jį bus galima pateikti vykdyti Estijoje. Jeigu taikos sutartis būtų patvirtinta teisme, tuomet UAB „X“ vadovaudamasi Estijos Civilinio proceso kodekso 619-623 straipsnių reguliavimu galėtų tiesiogiai kreiptis į Harju apskrities teismą dėl teismo nutarties, kuria patvirtinta taikos sutartis pripažinimo ir vykdymo. Šiuo atveju, Estijos institucija galėtų atsisakyti pripažinti ir leisti vykdyti tokią nutartį tik tada, jei būtų nustatytas bent vienas iš Estijos Civilinio proceso kodekso 620 straipsnyje numatytų atsisakymo pagrindų[219]. Kaip matome priverstinio vykdymo galimybe mediacijos procese kitoje Europos Sąjungos valstybėje narėje sudarytai taikos sutarčiai be papildomų procedūrų galima pasinaudoti, tik tada, kai ji patvirtinta teismo sprendimu, nutartimi arba autentišku dokumentu. Kitais atvejais, siekiant tokią sutartį įvykdyti kitoje Europos Sąjungos valstybėje turi būti inicijuojamos papildomo teisminės procedūros. Šioje vietoje reikėtų prisiminti Kroatijoje ir Portugalijoje galiojantį tiesioginio mediacijos susitarimų vykdymo modelį, kai taikos sutartis atitinkanti nustatytas sąlygas gali būti vykdoma jos nepatvirtinus teismui. Šiose valstybėse šalys pasirašydamos taikos sutartį su vykdymo sąlyga taip išreiškia savo sutikimą dėl tiesioginio jos vykdymo. Dėl skirtingų valstybėse taikomų vykdymo mechanizmų išryškėja pagrindinė

[219] „Sprendimo pripažinimas prieštarautų Estijos viešajai tvarkai; atsakovas tinkamai ir laiku nebuvo informuotas apie pradėtą procesą; sprendimas prieštarauja užsienio valstybėje priimtam sprendimui tuo pačiu klausimu ir kita“ – Estonia Code of Civil Procedure, Riigiteataja, žiūrėta 2021 m. kovo 18 d., https://www.riigiteataja.ee/en/eli/513122013001/consolide

problemą, kadangi tokiu būdu pasiektas susitarimas galės būti vykdomas tik Portugalijoje ir Kroatijoje, o siekiant jo priverstinio vykdymo kitoje valstybėje narėje reikia prisiminti, kad jis visgi turės būti patvirtintas teismo arba notaro. Todėl sprendžiant dėl mediacijos būdu sudarytos taikos sutarties tvirtinimo arba netvirtinimo šalims reikėtų įvertinti tai ar jos nevykdymo atveju kils poreikis dėl jos vykdymo kreiptis į kitą užsienio valstybę. Šioje vietoje, išryškėja ir Europos Mediacijos direktyvoje taikos sutarčių vykdymui nustatytų reikalavimų trūkumus tokių valstybių kaip Portugalija ir Kroatija atžvilgiu, nes jų taikoma priverstinio vykdymo forma nepripažįstama visos Europos Sąjungos lygmeniu, taip jų susitarimus įspraudžiant tik į teismo nutarties, sprendimo ar autentiško dokumento formas.

Jeigu Estijos ir Lietuvos įmonės ginčas būtų spręstas inicijuojant arbitražo procedūrą, tuomet iškėlus bylą arbitraže, ji būtų sustabdoma, o ginčas perduodamas mediacijos procedūrai, kurioje sėkmingu atveju šalims išsprendus ginčą ir sudarius taikos sutartį jos turinys būtų inkorporuotas į arbitražo teismo sprendimą. Lietuvos įmonei UAB „X“ siekiančiai priverstinai įvykdyti tokį sprendimą, vadovaujantis Niujorko konvencijos trečiuoju straipsniu dėl jo pripažinimo ir vykdymo reikėtų kreiptis į Estijos kompetentingą instituciją, kuri nenustačiusi atsisakymo pagrindų pripažintų ir leistų vykdyti tokį sprendimą. Pastebėtina, neapsiribojant Europos Sąjungos valstybėmis narėmis, analogiškas taikos sutarties pripažinimo ir vykdymo scenarijus būtų taikomas ir kitose Niujorko konvenciją pasirašiusiose valstybėse. Kaip matome šiuo atveju, priklausomai nuo ginčo sprendimo būdo galėtų būti pritaikyti net du tarptautiniai mediacijos procese sudarytų taikos sutarčių vykdymo modeliai. Tuo tarpu, nors tarp šalių mediacijos būdu sudaryta taikos sutartis, dėl komercinio ginčo sprendimo atitinka visus trečiajam – Singapūro konvencijos modeliui, keliamus reikalavimus, tačiau jo taikymui galimybių kol kas nėra, kadangi nei Estija, nei Lietuva nėra pasirašiusios šios konvencijos. Įsivaizduokime, jeigu tas pats komercinis ginčas būtų sprendžiamas ne tarp dviejų Europos Sąjungos valstybių narių, o pavyzdžiui tarp Lietuvos ir Kinijos įmonių, tuomet siekiant įvykdyti taikos sutartį Kinijoje nebūtų taikomi, nei Singapūro mediacijos, nei Europos Mediacijos direktyvos modeliai, todėl šaliai siekiančiai jos įvykdymo reikėtų aiškintis ar tarp šių valstybių yra sudaryta dvišalė tarptautinė sutartis dėl teisinės pagalbos arba ginčą išsprendus arbitražo teisme taikyti Niujorko konvencijoje nustatytą procedūrą. Jeigu toks ginčas būtų spęstas tarp Singapūro ir Ekvadoro įmonių, mediacijos būdu sudarytai taikos sutarties vykdymui galėtų būti taikoma supaprastintas Singapūro mediacijos konvencijos modelis, kadangi abi šios valstybės yra pasirašiusios ir ratifikavusios šią konvenciją. Tiesa, atsižvelgiant į konvencijos taikymo sritį, tokia taikos sutartis turėtų būti sudaryta raštu ir nepatvirtinta valstybiniame arba arbitražo teisme.

Kitas tarptautinio pobūdžio ginčas yra kilęs tarp Lietuvos ir Turkijos piliečių, dėl bendravimo tvarkos su nepilnamečiu sūnumi nustatyto. Šalys ginčą sprendė mediacijos būdu, buvo sudaryta taikos sutartis, kuri patvirtinta Lietuvos teisme, šiuo metu vaikas yra Turkijoje kartu su ten gyvenančiu tėvu, kuris nesilaiko taikos sutartyje šalių nustatytos bendravimo tvarkos. Mama siekdama priverstinio teismo sprendimo, kuriuo patvirtinta taikos sutartis vykdymo, šiuo atveju negali pasinaudoti Briuselis IIbis reglamentu, taip pat mažai tikėtina, kad Turkija bus pritaikiusi savo įstatymus, pagal Europos Mediacijos direktyvoje taikos sutarčiai keliamus reikalavimus, kadangi ji nėra Europos Sąjungos valstybė narė. Jeigu, ginčas būtų spręstas Arb-Med-Arb modeliu, būtų galima pasinaudoti Niujorko konvencijos taisyklėmis, tačiau siekiant sprendimo pripažinimo reikėtų nustatyti ar pagal Turkijoje galiojančius įstatymus, šeimos ginčai yra arbitruotini. Šioje vietoje negalėtų būti remiamasi ir Singapūro mediacijos konvencija dėl dviejų priežasčių: pirma, šios valstybės jos nėra pasirašiusios, antra, konvencija netaikoma šeimos ginčams. Čia išryškėja Singapūro mediacijos konvencijos trūkumas dėl per siauro spektro ginčų, kuriems ji taikoma, nes iš esmės ji apima tik mediacijos būdu sprendžiamus komercinius ginčus, tuo tarpu visų kitų rūšių ginčai, tarp jų ir dominuojantys šeimos ginčai lieka nuošalyje. Šaliai siekiančiai tokios taikos sutarties įvykdymo lieka vienintelė galimybė taikyti 1996 metų Hagos konvenciją dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, pripažinimo, vykdymo ir bendradarbiavimo tėvų pareigų ir vaikų apsaugos priemonių srityje. Taigi, pateiktas šeimos ginčo pavyzdys rodo, kad jeigu komercinių ginčų spręstų mediacijos būdu vykdymui bandoma sukurti tam tikrą mechanizmą, kuris šiuo metu gali veikti jau keliose pasaulio valstybėse, tai šeimos ginčų atveju tokio tarptautinio mediacijos vykdymo mechanizmo nėra ir šaliai siekiančiai tokios taikos sutarties vykdymo reikia vadovautis kitais tarptautiniais dokumentais ir inicijuoti papildomas procedūras. Toks šiuo metu galiojantis siauros taikymo srities tarptautinis taikos sutarčių vykdymo mechanizmas riboja supaprastintos jų vykdymo procedūros taikymą ir neišsprendžia vis dar egzistuojančios bet kokių sričių ginčų mediacijos procese pasiektų susitarimų tarptautinio vykdymo problemos. Nors atsižvelgiant į ginčo ypatumus praktikoje šalys gali pasinaudoti trimis tarptautiniais vykdymo modeliais, tačiau vertinant individualiame ginče sudarytos taikos sutarties vykdymo galimybes ir šiuose modeliuose keliamus reikalavimus dažnai gali nutikti taip, kad tarptautiniai mediacijos teisės aktai neveiks ir šalims teks pasinaudoti kitomis su mediacija nesusijusių tarptautinių sutarčių ar teisės aktų normomis.

Apibendrinant visa tai, kas išdėstyta, mediacijos procese sudarytų taikos sutarčių vykdymo apimtis įvairiose valstybėse yra skirtinga. Šiuos skirtumus sąlygoja pasiektų susitarimų įforminimo būdai ir konkrečioje valstybėje taikomi vykdymo mechanizmai. Pastebėtina, kad vienose valstybėse priverstinio vykdymo galimybė gali būti taikoma tik teismo patvirtintoms taikos sutartims, tuo tarpu kitose tokia galia suteikiama ir kitų subjektų patvirtintoms arba net ir

nepatvirtintoms, tačiau pačių šalių pasirašytoms ir nustatytus reikalavimus atitinkančioms taikos sutartims. Lietuvoje galiojantis teisinis reguliavimas tokią vykdymo galimybę kol kas suteikia tik teismo patvirtintoms taikos sutartims, todėl atsižvelgiant į kitų valstybių patirtį turi būti tobulinamas įtraukiant ir kitas formas, pavyzdžiui, notaro patvirtintas taikos sutartis. Tarptautiniame mediacijos procese sudarytų taikos sutarčių vykdyme reikšmingi Europos Mediacijos direktyvos, Arb-Med-Arb ir Singapūro mediacijos konvencijos modeliai. Visgi, jų taikymas priklauso nuo teritorijos, ginčo pobūdžio ir susitarimo įforminimo būdo. Skirtingos valstybių mediacijos procese pasiektų susitarimų įforminimo ir vykdymo galimybės ir šiuos modelius reglamentuojančiuose teisės aktuose tokiems susitarimams nustatyti reikalavimai gali apriboti šalių galimybę jais pasinaudoti siekiant tokių susitarimų pripažinimo ir vykdymo. Šioje vietoje šaliai siekiančiai tokio susitarimo vykdymo nelieka nieko kito kaip remtis tarptautinėmis sutartimi ir teisės aktais tiesiogiai nesusijusiais su mediacijos procese pasiektų susitarimų pripažinimu ir vykdymu ir juose taikomais vykdymo mechanizmais. Taigi, iš pirmo žvilgsnio platus tarptautinių mediacijos susitarimų vykdymo modelių spektras konkrečių susitarimų atžvilgiu praktikoje gali būti apskritai nepritaikomas ir verčiantis šalis ieškoti kitų vykdymo būdų. Būtent tai neigiamai veikia mediacijos, kaip alternatyvaus ginčų sprendimo būdo tarptautinę praktinę plėtrą.

IŠVADOS

1. Mediacijos proceso metu šalių pasiektas bendras sprendimas įforminamas sutartimi, kurioje išreikšta jų valia aptartomis sąlygomis kilusį ginčą išspręsti taikiai. Tam, kad tokia sutartis būtų teisėta ir galiojanti ją turi sudaryti sutarčiai būtini elementai. Mediacijos metu pasiektų susitarimų turinys turi atitikti šalių valią, bendruosius teisės principus ir imperatyvias įstatymo nuostatas. Šių reikalavimų neatitinkantys susitarimai gali būti pripažinti negaliojančiais.

2. Priklausomai nuo ginčo kategorijos, mediacijos metu pasiektas susitarimas gali būti įforminamas skirtingais dokumentais, tačiau prioritetiniu ir dažniausiai praktikoje taikomu rezultatu laikytina šalių sudaryta taikos sutartis.

3. Mediacijos būdu šalių išspręsto ginčo įforminimo rezultatas – taikos sutartis – turi sutarties teisinę galią. Teismo sprendimui lygiaverčiu mediaicjos metu pasiektas susitarimas gali tapti tik tada, kai jis patvirtinamas valstybiniame arba arbitražo teisme.

4. Lietuvos Respublikos teismų praktikos analizė rodo, jog net ir suderinus šalių valią ir sutartyje numačius joms abiems priimtinas sąlygas, teismas gali atsisakyti tvirtinti tokią sutartį dėl reikiamos informacijos ar dokumentų nepateikimo, šalių valios trūkumo, jos sąlygų prieštaravimo imperatyvioms teisės normoms, viešajai tvarkai ir trečiųjų asmenų interesams.

5. Pagal šiuo metu galiojantį Lietuvos Respublikos teisinį reguliavimą mediacijos procese pasiekti šalių susitarimai nėra tiesiogiai numatyti nei vykdytinų, nei vykdomųjų dokumentų sąrašuose, todėl teismui patvirtinus taikos sutartį šalys yra priverstos dar kartą kreiptis į jį dėl vykdomojo dokumento išdavimo procedūros inicijavimo, kurios metu pakartotinai vertinama jos sąlygų atitiktis įstatymuose nustatytiems reikalavimams.

6. Lietuvoje galiojantis teisinis reguliavimas nenustato konkretaus subjekto turinčio pareigą parengti šalių mediacijos procese pasiektą sprendimą įforminantį dokumentą – taikos sutartį. Mediatorius tokią funkciją prisiima savanoriškai ir įvertinęs savo turimą kompetenciją. Mediatoriui atsisakius parengti šalių susitarimą įforminantį dokumentą jos turi teisę pasinaudoti pirmine teisine pagalba.

7. Nors taikos sutartis praktikoje laikoma pagrindiniu mediacijos rezultatą įforminančiu dokumentus, tačiau teisės aktuose imperatyviai nenustatyta, kad tai tik vienintelė galima šalių pasiekto susitarimo įforminimo forma. Sprendžiant dėl susitarimo formos pasirinkimo turi būti atsižvelgiama į teisės aktuose nustatytus reikalavimus, ginčo stadiją, ieškinio pateikimo teismui ir susitarimo egzistavimo įrodinėjimo galimybes, ginčo dalyko ypatumus ir susitarimo vykdymo, bei pripažinimo galimybes.

8. Šiuo metu Lietuvoje taikomas mediacijos procese pasiekto šalių susitarimo įforminimo ir vykdymo mechanizmas yra ribotas ir reikalaujantis tobulinimo, kadangi

civiliniuose ginčuose valstybiniai ir arbitražo teismai yra vieninteliai subjektai galintys patvirtinti šalių pasiektą susitarimą ir taip suteikti jam privalomąją galią ir priverstinio vykdymo galimybę.

9. Notaro atliekamų funkcijų analizė rodo, kad jis gali būti subjektu tvirtinančiu neteisminės mediacijos procese sudarytas taikos sutartis, taip užtikrinant jų sąlygų atitiktį įstatymuose nustatytiems reikalavimams, apsaugant pačių šalių ir trečiųjų asmenų teises, bei suteikiant joms priverstinio vykdymo galimybę.

10. Tradiciniu bylinėjimosi būdu priimtų sprendimų vykdymas yra užtikrinamas daugelį metų veikiančiais nacionaliniais ir tarptautiniais vykdymo mechanizmais, tuo tarpu mediacijos būdu pasiektų susitarimų priverstinio vykdymo praktika yra nauja ir neužtikrinanti pilnavertiško, efektyvaus, greitos ir nedidelių sąnaudų reikalaujančio pasiektų susitarimų vykdymo.

11. Priklausomai nuo taikomų susitarimų įforminimo būdų ir vykdymo mechanizmų įvairiose valstybėse mediacijos procese sudarytų taikos sutarčių vykdymo apimtis yra skirtinga. Atsižvelgiant į vykdymo teritoriją, teisinį reguliavimą ir tvarką išskiriami nacionaliniai ir tarptautiniai mediacijos procese pasiektų susitarimų vykdymo modeliai. Nacionalinių modelių atveju pačios valstybės sprendžia kokiais būdais mediacijos susitarimus padaryti privalomai vykdomus, tuo tarpu tarptautinių modelių taikymas priklausys nuo teritorijos, ginčo pobūdžio ir susitarimo įforminimo būdo. Dėl skirtingos šių susitarimų galios, priverstinio vykdymo galimybę suteikiančių sąlygų taikymo ir siauro tiesioginio tarptautinio vykdymo teisinio reguliavimo tokių susitarimų vykdymas yra sudėtingas, o konkrečių susitarimų atžvilgiu praktikoje apskritai nepritaikomas.

12. Galiojantis teisinis reguliavimas neužtikrina efektyvaus ir operatyvaus mediacijos procese pasiektų susitarimų įforminimo ir vykdymo. Siekiant užtikrinti maksimalią šalių teisių apsaugos turi būti inicijuojamos papildomos teisminės procedūros, kadangi mediacijos proceso metu pasiektas ir teismo nepatvirtintas susitarimas nesukelia galutinių ginčo sprendimo pasekmių. Šalių sudarytas ir teismo nepatvirtintas susitarimas nėra vykdomasis dokumentas, todėl negali būti vykdomas priverstinai. Mediaciją reglamentuojančiuose teisės aktuose nedetalizuojama pasiektų susitarimų įforminimo ir vykdymo tvarka, todėl galiojantis teisinis reguliavimas turi būti tobulinamas, atliekant esamų teisės aktų pakeitimus ir papildymus.

13. Mediacijos procese šalių pasiektus susitarimus dėl neteisminio ginčo sprendimo gali tvirtinti ne tik teismas, bet ir notaras. Visgi, Lietuvoje galiojantis teisinis reguliavimas notaro neišskiria kaip vieno iš subjektų galinčių tvirtinti mediacijos procese pasiektus susitarimus. Notaro patvirtintas susitarimas dėl piniginio pobūdžio reikalavimo gali būti pripažintas vykdomuoju dokumentu, vienai iš šalių papildomai neinicijuojant teisminių procedūrų.

PASIŪLYMAI

1. Vadovaujantis esamu teisiniu reguliavimu nėra aišku, kas turi parengti mediacijos procese šalių pasiektą susitarimą įforminantį dokumentą, nenumatyta, kas turi perduoti pasiekto susitarimo sąlygas jį rengiančiam subjektui, bei nenurodyta šalių galimybė pasinaudoti valstybės finansavimu tokio dokumento parengimui, todėl siekiant šios procedūros aiškumo siūloma Lietuvos Respublikos Seimui Mediacijos įstatymą papildyti nauju 19^1 straipsniu ir išdėstyti jį taip:

„19^1 straipsnis. Mediacijos proceso metu šalių pasiektų susitarimų įforminimas

1. Mediacijos procese šalims pasiekus susitarimą jų prašymu ir mediatoriaus (-ių) sutikimu, pasiekto susitarimo sąlygas įforminantį dokumentą, atsižvelgdamas į savo gebėjimus ir kompetenciją, gali parengti mediacijos procesą vykdęs mediatorius (-iai). Mediatoriui (-iams) atsisakius, šalys dėl jo parengimo gali kreiptis į kitą kompetentingą subjektą.

2. Mediatoriui (-iams) atsisakius parengti šio straipsnio 1 dalyje numatytą dokumentą, šalims išduodamas pranešimas apie mediacijos pabaigą, kuriame nurodoma informacija apie mediacijos vykdymo laikotarpį, ginčo šalis ir dalyką, rezultatą ir šalių pasiekto susitarimo sąlygas. Parengtą pranešimą apie mediacijos pabaigą pasirašo mediatorius.

3. Mediacijos procese dalyvavusios ir susitarimą pasiekusios šalys, vadovaujantis Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo III ir IV skirsniuose nustatytomis sąlygomis ir tvarka, turi teisę kreiptis į savivaldybės vykdomąją instituciją, dėl mediacijos procese pasiekto susitarimo sąlygas įforminančio dokumento parengimo valstybės biudžeto lėšomis.“

2. Mediacijos įstatymo 16 straipsnyje tik fragmentiškai nurodyta, kad teismo patvirtinta taikos sutartis gali būti vykdoma priverstinai, plačiau nedetalizuojant šios vykdymo procedūros ir nepateikiant nuorodų į vykdymo procesą reglamentuojančias įstatymų normas. Atsižvelgiant į tai ir siekiant nuoseklaus, aiškaus ir koncentruoto mediacijos procese pasiektų susitarimų vykdymo teisinio reguliavimo siūloma Lietuvos Respublikos Seimui Mediacijos įstatymą papildyti nauju 19^2 straipsniu:

„19^2straipsnis. Mediacijos procese šalių pasiektų susitarimų vykdymas

1. Šalių mediacijos procese pasiektas ir įstatymų nustatyta tvarka įformintas susitarimas turi šio įstatymo 16 straipsnio 2 dalyje nustatytą galią, šalims yra privalomas ir turi būti jų vykdomas.

2. Šio straipsnio 1 dalyje nurodytas susitarimas patvirtintas teismo nutartimi arba arbitražo teismo sprendimu šalims turi *res judicata* galią, o vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 584 straipsniu teismo nutartis arba arbitražo teismo sprendimas patvirtinantis šį susitarimą pripažįstamas vykdytinu dokumentu. Vienai iš šalių patvirtinto susitarimo nevykdant arba jį vykdant netinkamai, kita šalis Civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka turi teisę kreiptis į jį patvirtinusį teismą, o arbitražo teismo sprendimo atveju į arbitražo vietos apylinkės teismą dėl vykdomojo rašto išdavimo.

3. Užsienio valstybėse mediacijos procese šalių pasiekti susitarimai pripažįstami ir vykdomi, vadovaujantis Civilinio proceso kodekso LX skyriaus IV-VI skirsniuose nustatyta tvarka.“

3. Atsižvelgiant į tai, kad viena iš notaro funkcijų yra sandorių tvirtinimas, o vykdomieji įrašai atlikti pagal notarine forma patvirtintus sandorius, iš kurių atsiranda piniginės prievolės yra vykdomieji arba vykdytini dokumentai siūloma Lietuvos Respublikos Seimui atlikti Mediacijos įstatymo 16 straipsnio ir Civilinio proceso kodekso 587 straipsnio papildymus:

1) Mediacijos įstatymo 16 straipsnį papildyti 4 dalimi „Mediacijos metu sudaryta taikos sutartis, dėl piniginio pobūdžio prievolių gali būti pateikta tvirtinti notarui. Notaras gavęs šalies prašymą, atlieka vykdomąjį įrašą, pagal notarine forma patvirtintą taikos sutartį, dėl piniginio pobūdžio prievolių, kuris yra vykdomasis dokumentas, vykdomas Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nustatyta tvarka.“

2) Civilinio proceso kodekso 587 straipsnį 1 dalies 8 punktą pakeisti ir išdėstyti taip:

„notaro vykdomieji įrašai pagal užprotestuotus arba neprotestuotinus vekselius ar čekius, **mediacijos procese sudarytas notaro patvirtintas taikos sutartis dėl piniginio pobūdžio prievolių** ir notaro vykdomieji pavedimai dėl paveldimo turto apyrašo sudarymo (paveldimo turto apyrašo papildymo).“

4. Siekiant išplėsti mediacijos procese sudarytų šalių susitarimų dėl komercinių ginčų sprendimų tarptautinio vykdymo galimybes rekomenduojama Lietuvos Respublikos Seimui spręsti klausimą dėl Singapūro mediacijos konvencijos pasirašymo ir ratifikavimo.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminiai teisės aktai:

1. „Europos parlamento ir tarybos reglamentas (ES) Nr.1215/2012 „Dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo““. EUR-LEX. Žiūrėta 2021 m. kovo 5 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=celex%3A32012R1215;
2. „Tarybos reglamentas (EB) Nr.2201/2013 „Dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantis reglamentą (EB) Nr.1347/2000““. EUR-LEX. Žiūrėta 2021 m. kovo 5 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A32003R2201;
3. „Tarybos reglamentas (EB) Nr.4/2007 „Dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, teismo sprendimų pripažinimo ir vykdymo bei bendradarbiavimo išlaikymo prievolių srityje““. EUR-LEX. Žiūrėta 2021 m. kovo 5 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A32009R0004;
4. „Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr.805/2004 „Sukuriantis neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą““. EUR-LEX. Žiūrėta 2021 m. kovo 5 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A32004R0805;
5. „Europos parlamento ir tarybos direktyva 2008/52/EB „Dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų“. EUR-LEX. Žiūrėta 2021 m. vasario 27 d. https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/52/oj;
6. „UnitedNationsConventiononInternationalSettlementAgreementsResultingfromMediation“. Uncitral. Žiūrėta 2021 m. vasario 27 d. https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/singapore_convention_eng.pdf;
7. „BulgariaMediationact“. UV. Žiūrėta 201 m. vasario 24 d. https://www.uv.es/medarb/observatorio/leyes-mediacion/europa-resto/bulgaria-mediation-act-2004.pdf;
8. „CroatiaMediationact“. HGK. Žiūrėta 2021 m. kovo 7 d. https://www.hgk.hr/documents/mediation-act586b9f6251f81.pdf;
9. „CzechRepublicMediationAct“. CAK. Žiūrėta 2021 m. vasario 24 d. https://www.cak.cz/assets/zakon-o-mediaci_aj.pdf;
10. „Establishinggeneralprinciplesapplicable to mediationcarriedoutinPortugal, aswellasthelegalframeworkforcivil and commercialmediation, formediators and forpublicmediation“. Arbitrare. Žiūrėta 2021 m. vasario 25 d. https://www.arbitrare.pt/media/3128/law-on-mediation-_no-29-2013-19-april.pdf;

11. EstoniaCodeofCivilProcedure. Riigiteataja. Žiūrėta 2021 m. kovo 18 d. https://www.riigiteataja.ee/en/eli/513122013001/consolide;

12. „EstoniaConsilationAct“. RIIGITEATAJA. Žiūrėta 2021 m. vasario 24 d. https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530102013028/consolide;

13. „Estonia Law of Obligations act“. RIIGITEATAJA. Žiūrėta 2021 m. vasario 10 d. https://www.riigiteataja.ee/en/eli/506112013011/consolide;

14. „Federal law oftheRussianfederation“. Cis-legislation. Žiūrėta 2021 m. vasario 24 d. https://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=31632;

15. „France CivilCode“. Legifrance. Žiūrėta 2021 m. vasario 9 d. https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000006436086/1804-02-17;

16. „GermanCodeofCivilProcedure“. Gesetze-im-internet. Žiūrėta 2021 m. vasario 26 d. https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zpo/englisch_zpo.html;

17. „InternationalArbitrationAct“. Sso.agc.gov. Žiūrėta 2021 m. kovo 15 d. https://sso.agc.gov.sg/Act/IAA1994;

18. „IrishMediationact“. Irishstatutebook. Žiūrėta 2021 m. vasario 24 d. http://www.irishstatutebook.ie/eli/2017/act/27/enacted/en/html;

19. „ItalianCivilcode“. Trans-lex. Žiūrėta 2021 m. vasario 9 d. https://www.trans-lex.org/601300/_/italian-codice-civile/#toc_60;

20. „LatviaMediationAct“. Likumi. Žiūrėta 2021 m. vasario 24 d. https://likumi.lv/ta/en/id/266615-mediation-law;

21. „Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas“. www.lrs.lt. Žiūrėta 2021 m. balandžio 4 d. https://e seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.325294?jfwid=-fy7rw8s0s;

22. „Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2021 m. vasario 9 d, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687/asr;

23. „Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2021 m. vasario 21 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.162435/asr;

24. „Lietuvos Respublikos ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo tvarkos įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2021 m. vasario 26 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.72292/asr;

25. „Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2021 m. vasario 27 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26964/asr;

26. Lietuvos Respublikos Mediacijos įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2021 m. vasario 10 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.325294/asr;

27. „Lietuvos Respublikos Notariato įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2021 m. kovo 1 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1695/asr;

28. „Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2021 m. vasario 25 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.98693/asr;

29. „Malta mediationact“. Legislation. Žiūrėta 2021 m. vasario 24 d. https://legislation.mt/eli/cap/474/eng/pdf;

30. „PartsevenoftheBelgianjuridicalcode“. Arbiter. Žiūrėta 2021 m. vasario 24 d. http://www.arbiter.com.sg/pdf/laws/Belgian%20Judicial%20Code%20Mediation.pdf;

31. „PolandTheCodeofCivilProcedure“. Global-regulation. Žiūrėta 2021 m. vasario 25 d. https://www.global-regulation.com/translation/poland/7049655/act-of-17-november-1964%252c-the-code-of-civil-procedure.html;

32. „Singaporecontractact“. SSO.AGC.GOV. Žiūrėta 2021 m. vasario 10 d. https://sso.agc.gov.sg/Index;

33. „SingaporeMediationact“. Sso.agc.gov. Žiūrėta 2021 m. vasario 24 d. https://sso.agc.gov.sg/Act/MA2017;

34. „SloveniaMediationinCivil and Commercialmattersact“. Sloarbitration. Žiūrėta 2021 m. vasario 26 d. http://www.sloarbitration.eu/Portals/0/Zakonodaja/Mediation%20in%20Civil%20and%20Commercial%20Matters%20Act.pdf;

35. „SpainMediationinCivil and Commercialmatters“. Global-regulation. Žiūrėta 2021 m. vasario 25 d. https://www.global-regulation.com/translation/spain/1433974/law-5-2012%252c-on-6-july%252c-mediation-in-civil-and-commercial-matters.html;

36. „Uniformcommercialcode“. Law.Cornell. Žiūrėta 2021 m. vasario 9 d. https://www.law.cornell.edu/ucc/1/1-201;

37. „Įsakymas „Dėl valstybės užtikrinamos neteisminės mediacijos taisyklių patvirtinimo“. TAR. Žiūrėta 2021 m. vasario 24 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/6f2149a0e03111e59cc8b27b54efaf6e/asr;

38. „Įsakymas „Dėl vykdomųjų įrašų pagal notarine forma patvirtintus sandorius, iš kurių atsiranda piniginės prievolės, atlikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. TAR. Žiūrėta 2021 m. vasario 25 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/22d0e4b0af0911e5b12fbb7dc920ee2c;

39. „Nutarimas „Dėl 1958 m. Niujorko konvencijos dėl užsienio arbitražų sprendimų pripažinimo ir vykdymo ratifikavimo““. LRS. Žiūrėta 2021 m. kovo 5 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.15192;

40. „Nutarimas „Dėl teisminės mediacijos taisyklių patvirtinimo““. LRS. Žiūrėta 2021 m. vasario 23 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/6b8f6f41f80411e895b0d54d3db20123/asr;

41. „SIAC-SIMC ARB-MED-ARB Protocol“. SIMC. Žiūrėta 2021 m. kovo 7 d. http://simc.com.sg/v2/wp-content/uploads/2019/03/SIAC-SIMC-AMA-Protocol.pdf;

42. „Vilniaus komercinio arbitražo teismo mediacijos taisyklės“. Arbitrazas. Žiūrėta 2021 m. vasario 27 d. https://www.arbitrazas.lt/failai/VKAT%20Dokumentai%20LT/VKAT_Mediacijos%20taisykl%C4%97s_%20nuo%202014%2006%2001.pdf;

Teismų praktika

Lietuvos teismų praktika:

43. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr.e3K-3-261-611/2020“. www.eteismai.lt. Žiūrėta 2021 m. vasario 22 d. https://eteismai.lt/byla/170706477962395/e3K-3-261-611/2020;

44. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-76-403/2020“. www.eteismai.lt. Žiūrėta 2021 m. vasario 22 d. https://e-teismai.lt/byla/7336953001033/3K-3-76-403/2020;

45. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr.e3K-3-246-701/2019“. www.eteismai.lt. Žiūrėta 2021 m. vasario 16 d. https://eteismai.lt/byla/244367393784025/e3K-3-246-701/2019?word=paliko%20%C5%A1eim%C4%85%20ir%20daugiau%20kaip%20vienerius%20metus%20visi%C5%A1kai%20ja%20nesir%C5%ABpina;

46. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-161-248/2017“. www.eteismai.lt. Žiūrėta 2021 m. vasario 22 d. https://eteismai.lt/byla/170169139610310/3K-3-161-248/2017;

47. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. liepos 01 d. nutartis civilinėje byloje Nr.e3K-3-351-421/2016“. www.eteismai.lt. Žiūrėta 2021 m. vasario 22 d. https://eteismai.lt/byla/34195963051383/e3K-3-351-421/2016;

48. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr.e3K-3-528-706/2015“. www.eteismai.lt. Žiūrėta 2021 m. vasario 21 d. https://eteismai.lt/byla/206876391476667/e3K-3-528-706/2015;

49. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 16 nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-486/2013“. www.eteismai.lt. Žiūrėta 2021 m. vasario 26 d. https://eteismai.lt/byla/93607556560044/3K-3-486/2013;

50. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. sausio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-103/2013“. www.eteismai.lt. Žiūrėta 2021 m. vasario 10 d. https://eteismai.lt/byla/269100040311352/3K-3-103/2013;

51. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-522/2012“. www.liteko.lt. Žiūrėta 2021 m. vasario 15 d. http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=d6ed39d4-9db9-49a0-8d1e-50cd8057b248;

52. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-208/2011“. www.eteismai.lt. Žiūrėta 2021 m. vasario 26 d. https://eteismai.lt/byla/259753778389432/3K-3-208/2011;

53. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-571/2010“. www.liteko.lt. Žiūrėta 2021 m. vasario 15 d. http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=2add9fe4-39f7-4174-8c98-5d7564e3dc5c;

54. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-456/2010“. www.eteismai.lt. Žiūrėta 2021 m. vasario 22 d. https://eteismai.lt/byla/174353202753447/3K-3-456/2010;

55. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-108/2010“. www.eteismai.lt. Žiūrėta 2021 m. vasario 16 d. https://eteismai.lt/byla/33507302391892/3K-3-108/2010;

56. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. lapkričio 04 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-552/2008“. www.eteismai.lt. Žiūrėta 2021 m. vasario 16 d. https://eteismai.lt/byla/173019911664908/3K-3-552/2008;

57. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-35/2006“. www.eteismai.lt. Žiūrėta 2021 m. vasario 20 d. https://eteismai.lt/byla/149897567153833/3K-3-35/2006;

58. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. lapkričio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr.3K-3-1043/2003“. www.teisesgidas.lt. Žiūrėta 2021 m. vasario 20 d. http://www.teisesgidas.lt/lat.php?id=24261;

59. „Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2SP-5287-429/2020“. www.eteismai.lt. Žiūrėta 2021 m. vasario 17 d. https://eteismai.lt/byla/160584862635160/2SP-5287-429/2020;

60. „Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. vasario 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr.e2SP-7012-1070/2020“. www.eteismai.lt. Žiūrėta 2021 m. vasario 17 d. https://eteismai.lt/byla/55944620092796/e2SP-7012-1070/2020?word=svetlana%20sagaitien%C4%97;

61. „Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. liepos 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr.e2sp-17858-1070/2020“. www.eteismai.lt. Žiūrėta 2021 m. vasario 18 d. https://e-teismai.lt/byla/211975369671148/e2SP-17858-1070/2020;

62. „Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr.e2SP-6560-877/2020“. www.eteismai.lt. Žiūrėta 2021 m. vasario 18 d. https://eteismai.lt/byla/118487419872365/e2SP-6560-877/2020;

63. „Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr.e2SP-5869-1085/2020“. www.eteismai.lt. Žiūrėta 2021 m. vasario 18 d. https://eteismai.lt/byla/136468670237206/e2SP-5869-1085/2020;

64. „Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2020 m. vasario 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr.e2SP-6770-1085/2020“. www.eteismai.lt. Žiūrėta 2021 m. vasario 19 d. https://eteismai.lt/byla/23413811514933/e2SP-6770-1085/2020;

65. „Kauno apylinkės teismo Kaišiadorių rūmų 2020 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2VP-6689-1084/2020“. www.eteismai.lt. Žiūrėta 2021 m. vasario 19 d. https://eteismai.lt/byla/116255139233070/2VP-6689-1084/2020;

66. „Marijampolės apylinkės teismo Marijampolės rūmų 2020 m. sausio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2SP-1186-329/2020“. www.eteismai.lt. Žiūrėta 2021 m. vasario 17 d. https://eteismai.lt/byla/119124553852246/2SP-1186-329/2020?word=pritaikytos%20laikinosios%20apsaugos%20u%C5%BEdraud%C5%BEiant

67. „Marijampolės apylinkės teismo Marijampolės rūmų 2020 m. vasario 05 d. nutartis civilinėje byloje Nr.e2SP-1445-301/2020“. www.eteismai.lt. Žiūrėta 2021 m. vasario 18 d. https://eteismai.lt/byla/161185143326893/e2SP-1445-301/2020;

68. „Marijampolės apylinkės teismo Vilkaviškio rūmų 2020 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr.e2SP-1442-1021/2020“. www.eteismai.lt. Žiūrėta 2021 m. vasario 18 d. https://eteismai.lt/byla/100622026378197/e2SP-1442-1021/2020;

69. „Panevėžio apylinkės teismo Panevėžio rūmų 2020 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr.e2SP-2287-940/2020“. www.eteismai.lt. Žiūrėta 2021 m. vasario 18 d. https://eteismai.lt/byla/35852085501318/e2SP-2287-940/2020?word=ck%206.252;

70. „Plungės apylinkės teismo Plungės rūmų 2020 m. kovo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr.e2SP-1481-669/2020“. www.eteismai.lt. Žiūrėta 2021 m. vasario 19 d.

https://eteismai.lt/byla/234765494989079/e2SP-1481-669/2020?word=bk%20146%20straipsnio%20ma%C5%BEametis;

71. „Šiaulių apylinkės teismo Pakruojo rūmų 2020 m. kovo 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2SP-3897-1065/2020“. www.eteismai.lt. Žiūrėta 2021 m. vasario 17 d. https://eteismai.lt/byla/53784058753990/2SP-3897-1065/2020?word=baltijos%20kopija;

72. „Šiaulių apylinkės teismo Šiaulių rūmų 2020 m. rugpjūčio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr.e2SP-9687-841/2020“. www.eteismai.lt. Žiūrėta 2021 m. vasario 19 d. https://e-teismai.lt/byla/198153002509470/e2SP-9687-841/2020;

73. „Telšių apylinkės teismo Mažeikių rūmų 2020 m. vasario 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr.e2SP-1398-1008/2020“. www.eteismai.lt. Žiūrėta 2021 m. vasario 18 d. https://eteismai.lt/byla/236446496188830/e2SP-1398-1008/2020?word=buitis%20r.%20n;

74. „Tauragės apylinkės teismo Tauragės rūmų 2020 m. sausio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2VP-401-850/2020“. www.eteismai.lt. Žiūrėta 2021 m. vasario 22 d. https://eteismai.lt/byla/185778674879483/2VP-401-850/2020;

75. „Telšių apylinkės teismo Telšių rūmų 2020 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr.e2SP-1170-1037/2020“. www.eteismai.lt. Žiūrėta 2021 m. vasario 18 d. https://e-teismai.lt/byla/266008855015166/e2SP-1170-1037/2020;

76. „Vilniaus regiono apylinkės teismo 2020 m. gruodžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2SP-12476-272/2020“. www.infolex.lt. Žiūrėta 2021 m. vasario 17 d. http://www.infolex.lt/tp/1959132;

77. „Vilniaus regiono apylinkės teismo Vilniaus rajono rūmų 2020 m. liepos 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr.2SP-7346-892/2020“. www.eteismai.lt. Žiūrėta 2021 m. vasario 18 d. https://eteismai.lt/byla/69084453754760/2SP-7346-892/2020;

Užsienio teismų praktika:

78. „Europos Žmogaus Teisių Teismo 2003 m. kovo 06 d. sprendimas byloje Jasiūnienė prieš Lietuvą (Nr.41510/98)“. www.teismai.lt. Žiūrėta 2021 m. vasario 20 d. https://www.teismai.lt/lt/tarptautiniu-teisminiu-instituciju-sprendimai/europos-zmogaus-teisiu-teismo-sprendimai/1750;

Specialioji literartūra

79. Alexander, Nadia, Sabine Walsh, ir MartinSvatos. *EU Mediation Law Handbook: RegulatoryRobustnessRatingforMediationRegimes. T*heNetherlands: Kluwer Law International BV, 2017.

https://books.google.lt/books?id=hIuWDwAAQBAJ&pg=PT16&hl=lt&source=gbs_selected_pages&cad=2#v=onepage&q&f=false;

80. Ambrasienė, Dangutė, Egidijus Baranauskas, Danguolė Bublienė, SolveigaCirtautienė, Rolandas Galvėnas, Kęstutis Laurinavičius, Algis Norkūnas, Virginijus Leonas Papirtis, Antanas Rudzinskas, Živilė Skibarkienė, Janina Stripeikienė, Daivis Švirinas, VadimasToločko, ir Jūratė Usonienė. *Civilinė teisė. Prievolių teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006;

81. Ambrasienė, Dangutė, SoveigaCirtautienė, Asta Dambrauskaitė, Simona Selionytė-Drukteinienė, ir Agnė Tikniūtė. *Lyginamoji sutarčių teisė: Lietuva europiniame kontekste*. Vilnius: Justitia, 2013;

82. Driukas, Artūras. „Notaras civiliniame procese. Teorija ir praktika“. *Notariatas* 11. (2011): 7-20. https://issuu.com/notarurumai/docs/notariatas11;

83. GirardPaulFrederic (vertė.A.Tamošaitis). *Romėnų teisė.* Kaunas: VDU, 1932);

84. Hartkamp, Arthur S., MartijnW.Hesselink, EwoudHondius, C Mark, ir Edgar Du Perron. *TowardsofEuropeanCivilCode: ThirdFullyRevised and Expandededition*. Amsterdam: Kluwer Law International, 2004.

85. Jokubauskas, Remigijus, MykolosKirkutis, Egidija Tamošiūnienė, ir Vigintas Višinskis. Užsienio teismų sprendimų pripažinimas ir leidimas vykdyti Lietuvos Respublikoje. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2020;

86. Jonaitis, Marius. *Romėnų privatinė teisė.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014;

87. Kaminskienė, Natalija. *Alternatyvus civilinių ginčų sprendimas.* Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011;

88. Kaminskienė, Natalija, Jolanta Sondaitė, Agnė Tvaronavičienė, Daiva Račelytė, Egidijus Langys, ir Odeta Intė. *Mediatoriaus vadovas.* Vilnius: Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, 2019.

89. Kaminskienė, Natalija. „Privaloma mediacija: galimybės ir iššūkiai“. *Jurisprudencija* 20(2) (2013): 683-705. https://doi.org/10.13165/JUR-13-20-2-17;

90. Kaminskienė, Natalija. „Teisminė mediacija Lietuvoje. QuoVadis?“. *Socialinis darbas* 9(1) (2009): 54-63. https://www.arbitrazoteismas.lt/wp-content/uploads/2014/08/6-Teismin-mediacija-Lietuvoje.-Quo-vadis.pdf;

91. Kaminskienė, Natalija, Daiva Račelytė, Agnė Tvaronavičienė, Renata Mienkowska-Norkienė, Eglė Atutienė, Gerda Štaraitė-Barsulienė, Ieva Saudargaitė, Rokas Uscila, Aurimas Banys, Egidijus Langys, Vidas Pečkys, Edvardas Špokas, Gražina Čiulaidienė, ir FintarasAleknonis. *Mediacija:Vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.

92. Manetska, Kateryna, irOlena Levchyshyna. *„Enforceability of mediation settlement agreements: Ukrainian perspective in the light of curent trends“*. International ComparativeJurisprudence. 6, 1 (2020): 84-94. https://www3.mruni.eu/ojs/international-comparative-jurisprudence/article/view/5521/4728;

93. Liesis, Mantas ir Ilona Michailovič. „Mediacija Lietuvos baudžiamojoje ir administracinių nusižengimų justicijoje teisminėje bylos nagrinėjimo stadijoje“. *Kriminologijos studijos* 5 (2017): 91-114. https://doi.org/10.15388/CrimLithuan.2017.5.11734

94. Majūtė, Vaidota, Justas Čiomanas, Daiva Lukaševičiūtė-Binkulienė, Svajonė Šaltauskienė, Sandra Venclovienė, Marius Stračkaitis, ir Eglė Čeplinskienė. *Notariato teisė.* Lietuvos notarų rūmai, 2014. https://notarurumai.lt/data/public/uploads/2020/11/notariato-teise.pdf;

95. Mikelėnas, Valentinas, Alfonsas Vileta, ir Algirdas Timinskas. *Lietuvos Respublikos Civilinio komentaro komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos.* Vilnius: Justitia, 2001);

96. Mikelėnas, Valentinas. *Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga: prievolių teisė. I tomas.* Vilnius: Justitia, 2003;

97. Mikelėnas Valentinas. *Sutarčių teisė: bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija.* Vilnius: Justitia, 1996.

98. Milašius, Tadas. „Mediacija kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas“. *Teisė* 63 (2007): 43-58. https://arbitrazoteismas.lt/wp-content/uploads/2014/08/1-Mediacija-kaip-alternatyvus-gin-sprendimo-b-das.pdf;

99. PalArjun , „UnderstandingtheArb-Med-Arb Modeli n InternationalCommercialArbitration“. *SSRN*. (2019): 1-5. http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3493088

100. Petrauskas, Feliksas. *Vartotojų ginčų sprendimo alternatyvos.* Vilnius: VĮ Registrų centras, 2015.

101. RichardsPaul. *Law ofcontracts: fifthedition*. England: Longman, 2002;

102. Schnabel, Timothy. „TheSingaporeConvention: A FrameworkofTheCross-BorderRecognition and EnforcementofMediatedSettlements“. *Pepperdine Dispute Resolution Law Journal*1 (2019): 1-60. http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3239527;

103. Schulze, Reiner. *NewFeaturesinContract Law*. Germany: European Law publishers, 2007. https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9783866537262/html;

104. Simaitis, Rimantas. „Taikos sutartis Lietuvos privatinėje teisėje“. *Justitia* 1 (2004): 8-22. https://www.lituanistika.lt/content/35714;

105. Stauskienė, Egidija. „Teismo vaidmuo vykdymo procese“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2006). https://www.lituanistika.lt/content/6688;

106. Sussman, Ed ir ConnaA.Weiner, „Strivinffor a „Bulletproof“ mediationsettlementagreement“. *Alternatives to thehighcostoflitigation*: 33, 4 (2015): 49-63. https://doi.org/10.1002/alt.21575;

107. Štaraitė-Barsulienė, Gerda. „Mediacijos taikymo galimybės notaro veikloje“. *Socialinių mokslų studijos* 4(1) (2012): 233-250. https://www.mruni.eu/upload/iblock/b5a/16_Barsuliene.pdf;

108. Taylor, Damian. *The Dispute ResolutionReview*. GreatBritain: Law BusinessResearchLtd, 2019. https://www.uria.com/documentos/colaboraciones/2462/documento/trr-Portugal.pdf?id=8498_en;

109. Trevor, Mary.B ir De Palo Giuseppe. *EU Mediation:Law and Practic.* Great Britan: OxfordUniversity Press, 2012. https://books.google.lt/books?id=9IZCH7xWFkEC&pg=PA198&lpg=PA198&dq=european+mediation+statistic&source=bl&ots=RaCxNJ947t&sig=ACfU3U2dDTTXR8jnxLG6RsFZ0WI7m-oZGg&hl=lt&sa=X&ved=2ahUKEwiJo5Sq58HoAhVSiYsKHb9ABD0Q6AEwBXoECAoQAQ#v=onepage&q&f=false.

110. Trumpulis, Ugnius. „Teorinės ir praktinės mediacijos taikymo prielaidos sprendžiant administracinius ginčus Lietuvoje“. *Jurisprudencija* 19(4) (2012): 1423-1437. https://www.mruni.eu/upload/iblock/bc3/011_trumpulis.pdf;

111. Vėbraitė Vigita. „Šalių susitaikymas civiliniame procese“. Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2009. http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1939029/datastreams/MAIN/content;

112. Višinskis, Vigintas. „Ne teismo išduodami vykdomieji dokumentai“. Jurisprudencija 7, 109 (2008): 47-55. https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2559/2366;

113. Žukauskaitė, Miglė. „Enforcementofmediatedsettlementagreements“. *Teisė* 111 (2019): 205-217. https://doi.org/10.15388/Teise.2019.111.12;

Kita literatūra:

114. „Alter ego“. Indiankanoon. Žiūrėta 2021 m. kovo 16 d. https://indiankanoon.org/docfragment/197597277/?big=3&formInput=alter%20ego&__cf_chl_jschl_tk__=074a7102e19fb36099f134d8641bb05962038897-1614942735-0-AV2ZOGcbeTidh9Nb5vGftH7G91W-mBYsf_ligfMXKp117UuD-Wnymw8lOFw-P6wESBRqzZGphj4pL3vZzglhzpjjFCKuThgThOIupDI95g-pe-WJL-PV69rfIocRHOJuk_etQkSKH8RpcqX2OufStwRdrrAr9m72nk93LcqQkJ8hm9SyNcxY9IadrQ4l

QO4aAkntPeCP65nzUMHBO6waiIjREUeFOetamtJwgCQaLW179pFAyyFHW5rcpqicunpjuzUikKOreS7P87rtXlC5NEMSGchkYGzq9c542VpqwblZ8pb6-C5DSbIXyjEvHAfDmOkNydnIp8yfc06mn26x7xwCEfg_NfSSrKsTtWDYoEQyMauCIHur_ZTFM73Is4LtPkIneS13-n9xIxMfcfFLQ6AUOjlFc0-pW_V80uGEPe2eBcuK3IlHB1hTy59O1KQqM;

115. „CommercialMediationinJapan“. Linklaters. Žiūrėta 2021 m. vasario 27 d. https://www.linklaters.com/en/insights/publications/commercial-mediation-a-global-review/commercial-mediation-a-global-review/japan;

116. „CommercialMediationinVietnam“. Linklaters. Žiūrėta 2021 m. vasario 27 d. https://www.linklaters.com/en/insights/publications/commercial-mediation-a-global-review/commercial-mediation-a-global-review/vietnam;

117. „Contractus“. LKI. Žiūrėta 2021 m. vasario 5 d. http://lkiis.lki.lt/lotynu-lietuviu;jsessionid=E43AB1C50CB23503CDB1C36BD17B34B4;

118. „Italianlegislationonmediation“. Europarl.europa. Žiūrėta 2021 m. vasario 24 d. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2011/453175/IPOL-JURI_NT(2011)453175_EN.pdf;

119. KC Coo, Anan. „Chapter 4: EnforcingInternationalMediatedSettlementAgreements“. www.researchgate.net. Žiūrėta 2020 balandžio 7 d. https://www.researchgate.net/publication/322500254_Enforcing_International_Mediated_Settlement_Agreements;

120. „Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2019 metų veiklos ataskaita“. www.lrv.lt. Žiūrėta 2020 m. balandžio 6 d. https://tm.lrv.lt/uploads/tm/documents/files/TM%202019%20metu%20veiklos%20ataskaita.pdf;

121. „LKŽ“. Lietuvių kalbos žodynas. Žiūrėta 2021 m. vasario 5 d. http://www.lkz.lt/?zodis=sutartis&id=24259130000;

122. „MediationDevelopment: Ensuringimplementationofthe CEPEJ Guidelinesonmediation“. COE, Žiūrėta 2021 m. vasario 24 d. https://rm.coe.int/mediation-development-toolkit-ensuring-imple-mentation-of-the-cepej-gui/16808c3f52;

123. „Metai su mediacija: trečdalis šeimų ginčus išsprendžia taikiai“. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Žiūrėta 2021 m. balandžio 4 d. https://tm.lrv.lt/lt/naujienos/metai-su-mediacija-trecdalis-seimu-gincus-issprendzia-taikiai?fbclid=IwAR2TekAIwl01-TmpXM6U12eE10M3orT5T1AqiN_7Uh5Aet0VvM6gXJRkaok;

124. „Status: UnitedNationsConventiononInternationalSettlementAgreementsResultingfromMediation“. Uncitral. Žiūrėta 2021 m. kovo 17 d. https://uncitral.un.org/en/texts/mediation/conventions/international_settlement_agreements/status;

125. Steffek, Felix. „MediationintheEuropeanUnion: AnIntroduction“. e-justice.europa.eu. Žiūrėta 2020 balandžio 7 d. https://e-justice.europa.eu/fileDownload.do?id=b3e6a432-440d-4105-b9d5-29a8be95408f;

126. Sussman, Edna. „TheFinalStep: IssuesInEnforcingtheMediationSettlementAgreements“. www.sussmanadr.com. Žiūrėta 2020 balandžio 7 d. https://sussmanadr.com/docs/Enforcement_Fordham_82008.pdf;

127. „Teisminės mediacijos komisijos 2020 m. veiklos ataskaita“. www.teismai.lt. Žiūrėta 2021 m. balandžio 4 d. https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2021/03/tmk-ataskaita_2020.pdf;

128. „Thefinalstep: issuesinenforcingthemediationsettlementagreement“. Sussmanadr. Žiūrėta 2021 m. vasario 25 d. https://sussmanadr.com/docs/Enforcement_Fordham_82008.pdf;

129. „Turkey: AgreementWhichIsSigned At TheEndOfMediation And ItsLegalQualification“. Mondaq. Žiūrėta 2021 m. vasario 26 d. https://www.mondaq.com/turkey/arbitration-dispute-resolution/679852/agreement-which-is-signed-at-the-end-of-mediation-and-its-legal-qualification;

130. „Zakono izvršbiinzavarovanju“. Pisrs. Žiūrėta 2021 m. 6 d. http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO1008#;

131. „Zakon O Notariatu“. Notar-z.si. Žiūrėta 2021 m. kovo 6 d. https://www.notar-z.si/upload/files/zakon-o-notariatu.pdf.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe analizuojami mediacijos proceso metu pasiektų susitarimų įforminimo ir vykdymo aspektai, siekiant identifikuoti praktines jų taikymo problemas. Šiuo klausimu darbe nagrinėjami bendrieji sutarčių teisės, taikos sutarties, vykdymo proceso aspektai, pasirinkto ginčo sprendimo būdo ir rezultato įforminimo reikšmė jo vykdymui, mediacijos procese pasiektų susitarimų formos, įforminimo tvarka ir subjektai, bei nacionalinis ir tarptautinis vykdymas. Siekiant nustatyti priežastis dėl kurių teismai atsisako tvirtinti šalių pateiktas taikos sutartis, išanalizuota naujausia teismų praktika ir pateiktas jos apibendrinimas. Darbe analizuoti pasiriktų užsienio valstybių ir tarptautiniai mediacijos procedūrą reglamentuojantys teisės aktai, bei nacionaliniai ir tarptautiniai mediacijos susitarimų vykdymo modeliai. Remiantis praktiniais situacijų pavyzdžiais atskleistos tarptautinės susitarimų vykdymo galimybės ir trūkumai. Identifikavus probleminius įforminimo ir vykdymo aspektus nustatyta, kad galiojantis teisinis reguliavimas neužtikrina efektyvaus, pilnavertiško ir greito mediacijoje pasiektų susitarimų įforminimo ir vykdymo. Atsižvelgiant į tai, pateikiami pasiūlymai dėl mediacijos teisinio reguliavimo pakeitimo.

Reikšminiai žodžiai: mediacijos šalių susitarimas, taikos sutartis, įforminimas, vykdymas

ANNOTATION

The Master‘s thesis analizes the aspects of formalization and enforcement of mediation settlemnt agreements, indicating practical problems of their application. Regarding this question in thesis analizes general aspects of contract law, settlement agreement, enforcement process, the significance of selected method of dispute resoliution for it‘s enforcement, forms of the mediation settlement agreements, formalization procedure and entities, national and international enforcement. In order to indentify reasons why courts refuse to approve mediation settlement agreements submitted by the parties, recentcase law was analyzed and summarized. In thesis analyzed selected foreign countries and international legislation governing mediation acts, natonal and internation models of enforcing mediation settlement agreements. Based on examples of practical situations was reveal possibilities and deficiencies of international enforcement of settlement agreements. Identified the problems aspects of formalization and enforcement were established, that current legalregulation doesn‘t ensure efficient, full-fledged and quick formalization and enforcement of mediation settlement agreements. According to that, submited suggestions for amendments of mediation legal regulation.

Keywords: agreement of mediation parties, settlement agreement, formalization, enforcement.

SANTRAUKA

Magistro baigiamojo darbo tema –mediacijos proceso metu pasiektų susitarimų įforminimo ir vykdymo problemos.

Atsižvelgiant į šią temą išsikeltas tikslas – identifikuoti mediacijos proceso metu pasiektų sprendimų įforminimo ir vykdymo problemas bei pateikti pasiūlymus dėl efektyvaus šių sprendimų įforminimo ir vykdymo. Šiam tikslui pasiekti darbe išsikelti trys uždaviniai: atskleisti bendruosius susitarimų įforminimo ir vykdymo aspektus, užtikrinančius teisingumo įgyvendinimą; išanalizuoti mediacijos procese pasiektų susitarimų įforminimą, ištyrinėti mediacijos procese pasiektų susitarimų vykdymą.

Magistro baigiamąjį darbą sudaro trys dalys. Pirmojoje dalyje analizuojami bendrieji susitarimų įforminimo ir vykdymo aspektai apimantys sutarčių teisės ir taikos sutarties teisinius aspektus, pasirinkto ginčo sprendimo būdo reikšmę tolimesniam jo vykdymui ir vykdymo proceso ypatumus. Analizuojama ir apibendrinama teismų praktika dėl pagrindų, kuriais vadovaujantis atsisakoma tvirtinti šalių pateiktas taikos sutartis. Antrojoje darbo dalyje tyrinėjama mediacijos proceso metu pasiektų susitarimų forma, juos sudarantys ir tvirtinantys subjektai, jų tvirtinimo tvarka ir galia Lietuvoje ir kitose užsienio valstybėse. Trečiojoje dalyje nagrinėjami ir apibendrinami nacionalinis ir tarptautinis mediacijos procese pasiektų susitarimų vykdymo teisinis reguliavimas, jų vykdymo modeliai ir tarptautinio vykdymo ypatumai.

Darbo pabaigoje yra pateikiamos jį apibendrinančios išvados, kuriose atskleidžiamos problemos kylančios šalims siekiant įforminti ir vykdyti mediacijos procese pasiektus susitarimus ir pateikiami pasiūlymai, dėl teisės aktų pakeitimo, papildymo siekiant užtikrinti efektyvų tokių susitarimų įforminimą ir vykdymą.

SUMMARY

The topic of the master's thesis – problems of formalization and enforcement of the mediation settlement agreements.

Considering the aim of this topic – identify the problems of formalization and enforcement of the mediation settlement agreements and submit suggestions of the effective formalization and enforcement of thes eagreements.

To achieve the aim of this topic three tasks were set: reveal general aspects of formalization and enforcement of agreements, ensuring implementation of justice, to analyze formalization of the mediation settlement agreements, to research enforcement of the mediation settlement agreement.

The masters‘s thesis consists of three parts. The first part analizes the general aspects of formalization and enforcement, including the legal aspects of contract law and settlemnts agreement, the significance of selected method of dispute resoliution for it‘s further enforcement and peculiarities of the enforcement process. Analyzed and summarized case law on grounds of refusing to approve settlement agreements submitted by the parties. In the second part of thesis reached form of mediation settlement agreements, drawing up and approving entities, procedures and power of their approval in Lithuania and other foreign countries. In the third part analyze and summarized national and international legal regulation of enforcement of mediation settlement agreements, models of their enforcement and peculiarities of international enforcement.

At the end of the work conclusions are presented, which reveals problems faced by the parties informalizing and enforcement of the mediation settlement agreements and submited suggestions and amendments, supplements to ensure the effective formalization and enforcement of such agreements.